

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Rigorózní práce

Institut vazby v trestním řízení

Mgr. Matěj Šedivý

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva
Obor právo

Rigorózní práce

Institut vazby v trestním řízení

Mgr. Matěj Šedivý

Plzeň 2018

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, dne 19. března 2018

.....
Mgr. Matěj Šedivý

Poděkování:

Děkuji konzultantce práce za její cenné rady, připomínky a trpělivou pomoc při zpracovávání této rigorózní práce.

Seznam použitých zkratk

advokátní tarif –vyhláška č 177/1996 Sb., vyhláška Ministerstva spravedlnosti o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, ve znění pozdějších předpisů

ESLP - Evropský soud pro lidská práva

Evropská úmluva - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

LZPS–Listina základních práva a svobod

novela trestního řádu z roku 2001– provedená zákonem č. 265/2001 Sb.

novela trestního řádu z roku 2011– provedená zákonem č. 459/2011 Sb.

novela trestního řádu z roku 2016 – provedená zákonem č. 163/2016 Sb.

občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

občanský zákoník–zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

trestní řád - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

trestný poriadok–zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

zákon o advokacii–zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon o odpovědnosti za škodu–zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů

zákon o Policii ČR–zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákon o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

zákon o výkonu vazby–zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů

ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

ZOPO - zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

OBSAH

1. Úvod	1
1.1. Ústavně právní limity a mezinárodně právní limity vazby.....	4
1. 2. Vazba jako zajišťovací prostředek.....	10
2. Institut vazby a základní aspekty	15
2.1. Definice vazby.....	15
2. 2. Zákonné podmínky vazby.....	16
2. 2. 1. Vázanost vazby na trestní stíhání.....	16
2. 2. 2. Odůvodněnost vazby konkrétními skutečnostmi.....	17
2. 2. 3. Důvodnost trestního stíhání a subsidiarita vazby.....	19
2. 2. 4. Závažnost trestného činu.....	22
2. 3. Jednotlivé vazební důvody.....	25
2. 3. 1. Útěková vazba.....	25
2. 3. 2. Koluzní vazba.....	29
2. 3. 3. Předstižná vazba.....	33
2. 3. 4. Kvalifikované důvody vazby.....	36
3. Formální vazební právo	41
3.1.Rozhodnutí o vzetí do vazby.....	41
3. 2. Nejvyšší přípustná doba trvání vazby.....	47
3.3.Trvání vazby a přezkum trvání vazby.....	41
3. 3. 1. Rozhodování o dalším trvání vazby.....	51
3. 3. 2. Přezkoumávání trvání důvodů vazby.....	53
3.4.Vazební zasedání a jeho specifika.....	57
3. 5.Instituty trestního práva nahrazující institut vazby.....	62
3. 5. 1. Záruka zájmového sdružení nebo důvěryhodné osoby.....	66
3. 5. 2. Písemný slib obviněného.....	68
3. 5. 3. Dohled probačního úředníka.....	68
3. 5. 4. Peněžitá záruka.....	69
3. 5. 5. Předběžná opatření.....	73
3. 6.Role obhajoby v souvislosti s vazebním stíháním.....	77
4. Zahraniční exkurz	82
4. 1. Role ESLP a institut individuální stížnosti.....	82
4. 2. Řízení před ESLP a rozhodnutí ESLP.....	87
4. 3. Rozhodovací praxe RSLP ve vazebních věcech – délka vazby.....	92
4. 4. Slovenská právní úprava institutu vazby.....	96
5. Stručný exkurz do oblasti odpovědnosti za škodu ve vazebních věcech	100
5. 1. Obecný přehled a základní podmínky.....	100
5. 2. Způsob a rozsah náhrady škody.....	104
5. 3. Podmínky a možnosti uplatnění nároků.....	108
6. Závěr	112

1. Úvod

Institut vazby patří dlouhodobě bezpochyby k jednomu z nejspornějších a intenzivně diskutovaných problémů trestního práva procesního vůbec, což potvrzuje jak nejednotnost aplikační praxe v řadě otázek, tak legislativní změny v dílčích aspektech této oblasti. Aktuálnost tohoto tématu, jakož i jeho praktickou využitelnost si uvědomuji v souvislosti s mou advokátní praxí v oblasti trestního práva (často i v rámci poskytování právních služeb cizím státním příslušníkům). Současně i negativní vnímání vazby jakožto trestu, nikoliv pouze zajišťovacího prostředku, za strany laické veřejnosti často i v důsledku nepřiliš objektivní mediální prezentace některých případů a závažné negativní důsledky spolu s rizikem vzniku řady dalších difamujících účinků pro vazebně stíhanou osobu byly rozhodujícími faktory při volbě tématu.

Postavení obhajoby zejména u zadrženého obviněného při rozhodování o vazbě je nelehké, neboť obhájce v řadě případů disponuje pouze značně omezenou škálou možností, jak objektivně prokázat neúplnost, nesprávnost či účelovost podkladů, na jejichž podkladě soud rozhoduje. I přes existenci principu presumpce nevinu často bývají podklady spíše jednostranně zaměřené (tj. v neprospěch obviněného), neboť mají primárně za cíl odůvodnit jak zahájení trestního stíhání, tak návrh na vzetí obviněného do vazby. V praxi se lze potkat bohužel i nadále s nepřiliš profesionálním přístupem stran jednotlivých policejních osob, které institut vazby aplikují, bez ohledu na (ne)vinu obviněného, ve formě jakési „výhrůžky“, třebaže explicitně nevyřčené, tj. jako nástroj působení na obviněného, který se i bez tohoto přístupu nachází v psychicky náročné situaci. V navazujícím postupu pak i soud (vzhledem ke svým pravomocem a požadavku rychlosti vazebního řízení) mnohdy volí „méně konfrontační“ postup v podobě vyhovění návrhu a vzetí obviněného do vazby. I z tohoto důvodu mám za to, že téma institutu vazby je téma stále více než naléhavé a je užitečné se této problematice neustále věnovat.

Je však nezbytné podotknout, že má-li text práce respektovat omezený prostor, jenž byl dán k dispozici, nemůže si klást za cíl podat zcela vyčerpávající popis tohoto institutu. Cílem této práce je poskytnout alespoň přehled a vysvětlení stěžejních aspektů vazby a vazebního rozhodování, případně předložit některá aplikační úskalí k další diskuzi, i proto zůstává zcela stranou oblast výkonu vazby

a institut vazby u mladistvých, neboť tyto dvě oblasti zasluhují bezesporu samostatné zpracování v (minimálně) obdobném rozsahu. Z uvedeného důvodu byla zvolena klasická metoda zpracování, totiž vlastní analýza zákonných ustanovení pod optikou názorů a zkušeností získaných z výkonu advokacie, dále z odborné literatury a rozmanité judikatury českých soudů, jakož i z judikatury ESLP, s níž se řada kolegů z praxe, bez nadsázky řečeno, stále spíše doposud seznamuje, neboť je značně obsáhlá a strukturovaná, přesto je potřeba i její znalostí přispívat soustavně ke zvýšení úrovně ochrany lidských práv u nás, a to nejen v oblasti vazebního rozhodování.

V tomto kontextu se jeví jako vhodné zmínit, že ačkoliv se tato oblast těší nemalému zájmu autorů (zejména řada časopiseckých titulů), překvapivým zjištěním bylo, že aktuálně komplexní zpracování institutu vazby v odborné literatuře chybí (s výjimkou komentářů k trestnímu řádu), resp. souhrnnou analýzu představuje pouze publikace nesoucí název „Zadržení a vazba v českém trestním procesu“ z roku 2004 a dále publikace „Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení“ již z roku 1975 od V. Mandáka, který je v práci často citován, neboť závěry učiněné v uvedené publikaci jsou příléhavé a výstižné dodnes a lze je označit až za pokrokové.

Jádro práce lze rozčlenit na dvě stěžejní oblasti, totiž oblast materiálního vazebního práva (institut vazby, principy, vazební důvody atp.) a formálního vazebního práva (vazební rozhodování, délka vazby, vazební zasedání, instituty nahrazující vazbu atp.). Současně, byť v omezenější míře, text práce obsahuje i zahraniční exkurz v podobě nastínění problematiky rozhodování ESLP ve vazebních věcech (mající výrazný dopad i na aplikační praxi u nás), a to jak v obecné rovině (možnost učinění stížnosti, principy, proces rozhodování), tak v konkrétní rovině se zaměřením na nepřiměřenou délku vazby, která je často předmětem četné diskuze v souvislosti s rychlostí české justice a terčem kritiky ze strany klientů. V rámci této kapitoly je část věnována i slovenské právní úpravě institutu vazby, neboť se jeví jako zajímavá stručná aktuální komparace dvou právních řádů, které historicky vychází z identické právní úpravy. Doplňující kapitolu pak tvoří oblast odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem v souvislosti s vazbou. U této kapitoly však rovněž nejde o snahu předložit vyčerpávající přehled, neboť zmínky k této oblasti mají spíše přiblížit pochopení předestřených úvah k vazbě

představující citelný zásah do osobní svobody jedince a možnosti klientů, u nichž bylo do jejich sféry zasaženo protiprávně.

Věřím, že text práce dostojí svým cílům a bude přínosem pro čtenáře, zejména předložením aktualizovaného přehledu komplexního co do základních principů vazby jakožto zajišťovacího prostředku a souvisejícího vazebního rozhodování, jakož i předestřeny úvahami, resp. náměty k další diskusi ohledně sporných oblastí obestírající tuto problematiku. Na tomto místě se jeví jako vhodné upozornit, že text práce ohledně vlastních poznatků nepředstavuje jedinou možnou variantu co do úplnosti či správnosti nabízených řešení, které jsou, jak již bylo řečeno, spíše vedeny motivem v rovině diskusní.

Rigorózní práce je zpracována dle právního stavu ke dni 28. 2. 2018.

1.1. Ústavně právní a mezinárodně právní limity vazby

Právo na osobní svobodu, které lze bezpochyby označit jako jedno ze stěžejních lidských práv, čemuž odpovídá i systematika jeho zařazení do hlavy druhé LZPS s názvem „Lidská práva a základní svobody“¹, je zakotveno v čl. 8 LZPS, který proklamuje, že osobní svoboda je zaručena. Čl. 8 LZPS rovněž konkretizuje podmínky možných nejintenzivnějších zásahů do osobní svobody a základní procesní principy týkající se osob, u nichž bylo do jejich osobní svobody zasazeno. Osobní svoboda ve smyslu uvedeného čl. 8 LZPS je chápána v užším pojetí, tj. v klasickém smyslu tělesné svobody a svobody volného pohybu („uvěznění“). ESLP v tomto kontextu dovozuje, že případné zbavení osobní svobody v sobě implikuje jak prvek objektivní (uzavření v určitém omezeném prostoru po nikoli zanedbatelnou dobu), tak prvek subjektivní jako doplňující kritérium (absence souhlasu dotčené osoby s tímto uzavřením).²

Pro institut vazby čl. 8 odst. 5 LZPS explicitně stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. S ohledem na intenzitu zásahu do práva na osobní svobodu v souvislosti s institutem vazby je více než samozřejmé, že LZPS zakotvuje tyto obecné, přesto zásadní, podmínky pro vzetí do vazby, totiž že důvody pro tuto formu omezení osobní svobody, jakož i délka tohoto omezení, musí být stanovena výlučně zákonem, a dále že do vazby smí být jednotlivec vzat pouze na základě rozhodnutí soudu. Rovněž je třeba mít na paměti, že institut vazby představuje spíše mimořádný prostředek omezení osobní svobody, a to i s ohledem na poměrně krátké procesní lhůty pro rozhodování, jakož i s ohledem na samotnou funkci vazby jakožto zajišťovacího institutu, nikoliv jako formu trestu, a ústavní výjimky z práva na osobní svobodu je tak třeba vykládat spíše restriktivně.

Ústavní soud v konstantní judikatuře rovněž skutečnost, že zásah do osobní svobody je nutno interpretovat restriktivně, neboť rozhodnutí o vazbě představuje nejcitelnější zásah do osobní svobody jedince v rámci trestního stíhání

¹ Pozn. Tuto skutečnost pochopitelně reflektuje i judikatura Ústavního soudu (srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 645/99).

² viz Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I a kol. Listina základní práv a svobod. Komentář. Praha – WoltersKluwer ČR, a.s. 2014, s. 218-222

a je prostředkem jeho zajištění pro účelu trestního stíhání, reflektuje.³ Ústavní soud v řadě svých nálezů i usnesení vytrvale upozorňuje i na skutečnost, že vazbu nelze chápat jako samozřejmost každého trestního stíhání závažnějšího trestného činu vedoucí k nadužívání tohoto institutu, nýbrž je potřeba pamatovat na mimořádnost tohoto prostředku a splnění veškerých zákonem předvídaných podmínek pro možnost jejího využití.

Vazba jakožto zajišťovací institut nemá sankční povahu a nemá ani za cíl působit preventivně, což lze dovodit již z logiky věci, neboť nelze uložit sankci někomu, u něhož není prozatím postaveno najisto, zda se vůbec dopustil trestného činu, který je mu kladen za vinu. Vazba nesmí být i se zřetelem na zásadu presumpce nevinu aplikována jako jakýsi předstupeň odsuzujícího rozsudku o vině⁴, přestože je zejména laickou veřejností často i v důsledku nepřiliš objektivní mediální prezentace některých případů⁵ takto mnohdy vnímána, a tak představuje pro daného jedince mimo jiné závažné negativní důsledky i riziko vzniku řady dalších difamujících účinků pro jeho osobu a pro jeho sociální vazby ve společnosti (velmi častým důsledkem je ze zkušenosti klientů např. okamžitá ztráta zaměstnání, a to bez ohledu na pozdější výsledek trestního stíhání). Ústavní soud shodně potvrzuje, že rozhodování o vazbě nemá být vnímáno jako rozhodování o vině, kdy rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti (nikoli jistoty) ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li osoba držena ve vazbě.⁶ „Přes některé vnější shody je třeba mezi vazbou a trestem odnětí svobody vést ostrý předěl daný jejich zcela odlišným účelem.“⁷ Pozitivně lze v této souvislosti vnímat alespoň klesající trend počtu obviněných přijatých do výkonu vazby v posledních letech.⁸

³ srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94; náleží Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 432/01; náleží Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2002, sp. zn. I. ÚS 77/02; náleží Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 6/10

⁴ srov. např. Williams, R. M. The effect of pre-trial detention on imprisonment decisions. Criminal Justice Review. 2003, s. 310 a násl.; dále např. Kalmthout, A.M., Knapen, M.M., Morgenstern, C.: Pre-trial Detention in the European Union, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2009, s. 237

⁵ Pozn. Velice často jsou v médiích využívány formulace, které pojetí vazby jakožto výlučně zajišťovacího institutu značně zkreslují a tento mylný dojem přizívají (např. „pachatel“ byl vzat do vazby).

⁶ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2005, sp. zn. ÚS 119/05

⁷ Mandák, V. Vazba není trest. Bulletin advokacie, 1996, č. 9, s. 19

⁸ viz tabulka Vývoje příjmu obviněných do výkonu vazby v letech 2006 – 2016; dostupná na <http://vscl.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistická-ročenka-2016.pdf>

Nezanedbatelný pramen v této oblasti představují mimo LZPS i mezinárodní smlouvy, z nichž bezpochyby nejvýznamnější je Evropská úmluva⁹. V souladu s Protokolem č. 11 k Evropské úmluvě, kterým byl s účinností od 1. 11. 1998 zřízen ESLP se sídlem ve Štrasburku, se každý může u tohoto soudu domáhat ochrany v případě, že bylo některé z jeho základních práv dle Evropské úmluvy porušeno orgány smluvních stran, které se podrobily jeho jurisdikci. Rozhodovací praxi ESLP je s ohledem na četnost a význam rozhodnutí ve vazebních věcech věnována v této práci samostatná kapitola. ESLP působí při Radě Evropy, mezinárodní celoevropské organizaci, která zajišťuje spolupráci členských států i v oblasti ochrany lidských práv a svobod.¹⁰ Jedním z hlavních orgánů Rady Evropy je i Výbor ministrů, který vydává svá doporučení.¹¹

Čl. 5 odst. 1 věta první Evropské úmluvy stanoví, že každý má právo na osobní svobodu a bezpečnost¹² a nikdo jí nesmí být zbaven s výjimkou některých případů a v souladu s řízením upraveným zákonem. Dále pak čl. 5 Evropské úmluvy vyjmenovává jednotlivé případy přípustných zásahů do osobní svobody včetně specifikace podmínek a procesních záruk dotčených osob jako např. právo být informován o důvodech zatčení nebo zbavení svobody a podstatě obvinění nebo právo na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody.

Čl. 5 Evropské úmluvy představuje v korelaci s ostatními ustanoveními Evropské úmluvy poměrně podrobnou právní úpravu, přesto, resp. možná právě z tohoto důvodu, činí jeho výklad aplikační praxi obtíž, což může být však zapříčiněno i rozdílností vnitrostátních úprav této oblasti a neexistencí jednotného standardu. Shodně jako Ústavní soud u práva na osobní svobodu však i ESLP řadí toto právo mezi vrcholně důležitá základní práva, neboť má za cíl ochranu tělesné bezpečnosti jednotlivce. ESLP k čl. 5 Evropské úmluvy dovedl, že z něj vyplývají tři obecná východiska, totiž že taxativně stanovené výjimky musí být

⁹ Pozn. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod byla vyhlášena dne 4. 11. 1950 Radou Evropy v Římě, platnost od 3. 9. 1953, ratifikovaná tehdejší Československou federativní republikou dne 18. 3. 1992, pro Českou republiku platná od 1. 1. 1993 pod č. 209/1992 Sb.

¹⁰ viz Černá, D. Standard lidských práv v Evropě: srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie. Časopis pro právní vědu a praxi, 2009, č. 3, s. 161

¹¹ srov. např. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy pod R(80) ze dne 27. 6. 1980 k vyšetřovací vazbě nebo R(99) 22 ze dne 30. 9. 1999 ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězňů osob

¹² Pozn. Výraz „svoboda a osobní bezpečnost“ v čl. 5 odst. 1 Evropské úmluvy musí být čten jako jediné právo, a proto „bezpečnost“ by měla být chápána v kontextu „svobody“ – viz rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009, ve věci GiorgiNikolaishvili vs. Gruzie, č. 37048/04, § 52.

interpretovány striktně a nepřipouštějí širokou paletu ospravedlňujících důvodů jako jiná ustanovení; dále musí být kladen důraz na procesní i materiální zákonnost zbavení svobody a v neposlední řadě je nutné dbát na důležitost okamžitosti a rychlosti vyžadovaných soudních kontrol.¹³ Relevantní principy vazby jsou pak promítnuty v čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy, podle něhož je dovoleno zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání.

Obdobné principy k institutu vazby, resp. k právu na osobní svobodu, jsou reglementovány i v neméně důležitém dokumentu, totiž v čl. 9 a 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech¹⁴. Na plnění ustanovení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech dohlíží Výbor pro lidská práva Organizace spojených národů, který vydává svá doporučení a tzv. obecné připomínky, a kterému jsou smluvní strany povinny podávat periodické zprávy o tom, jak jsou v jejich zemích lidská práva zakotvena a chráněna. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Výbor pro lidská práva jsou v literatuře někdy řazeny k tzv. univerzálnímu systému kontroly (ochrany) lidských práv.¹⁵

Čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech zaručuje každému právo na svobodu a osobní bezpečnost a zakazuje svévolnou aplikaci zadržení či zatčení. Shodně jako Evropská úmluva předpokládá možnost zbavení svobody pouze na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem, a poskytuje dotčené osobě základní procesní práva jako např. poskytnutí informace o důvodech zatčení nebo poskytnutí neprodlené informace o obviněních proti němu vznesených. Čl. 9 rovněž k institutu vazby výslovně deklaruje skutečnost, která byla zmíněna již výše, a sice že není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě, přičemž propuštění může být však podmíněno zárukami, že se dostaví k trestnímu

¹³viz rozsudek ESLP ze dne 3. 10. 2006, ve věci McKayvs. Spojené království, č. 543/03, § 30; dále srov. např. Repík, B. Požadavky Evropské úmluvy lidských práv na trestní proces. Bulletin advokacie, 1992, č. 10, 1993, č. 1-4

¹⁴ Pozn. Dne 16. 12. 1966 byl přijat Valným shromážděním Organizace spojených národů v New Yorku a v platnost vstoupil 23. 3. 1976, u nás vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.

¹⁵viz Sudre, F. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. Masarykova univerzita a Evropskéinformační středisko Univerzity Karlovy, 1997, s. 364

řízení. Čl. 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech obsahuje rovněž záruku co do zachování úcty k přirozené důstojnosti lidské bytosti ve vztahu ke všem osobám zbaveným osobní svobody a současně konstruuje klíčová pravidla pro výkon vazby (např. umístění obviněných mladistvých osob odděleně od dospělých).

V rámci Evropské unie je trestní právo obecně rovněž aktuálním tématem a i v našem právním řádu je vliv evropského práva patrný, neboť současná bezpečnostní situace a formy přeshraniční kriminality (organizovaný zločin, kyberkriminalita, terorismus) s sebou přináší nezbytnost rozvoje efektivních nástrojů a vzájemné spolupráce v trestním právu, jakkoliv si dotčené státy chtějí pochopitelně zachovávat v této oblasti svou suverenitu. Oblast spravedlnosti a vnitřních věcí prošla v posledních letech silným vývojem (evropský zatýkácí rozkaz, Eurojust, Evropská soudní síť v trestních věcech, společné vyšetřovací týmy, boj proti terorismu a praní špinavých peněz atp.), přičemž tento trend nadále pokračuje, resp. sílí.¹⁶ Aktuální jsou i směrnice věnující se mimo jiné i dílčím aspektům vazby např. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU z 22. 10. 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody.

V souvislosti s vazbou lze na poli práva Evropské unie zmínit např. Zelenou knihu o presumpci nevinny z roku 2006, která akcentuje uvedený princip a stanoví, že podmínky, za kterých je osoba vzata do vazby, musí odpovídat domněnce nevinny. Dále se jedná např. o Zelenou knihu o uplatňování právních předpisů Evropské unie souvisejících s trestním soudnictvím o oblasti zadržení z roku 2011, která rovněž klade důraz na princip presumpce nevinny a související práva vazebně stíhané osoby.¹⁷

Dlužno dodat, že jakkoliv je zákonem o výkonu vazby stanovena zásada presumpce nevinny, není v praxi bohužel příliš promítnuta a ze zkušenosti klientů bývá vazební režim hodnocen dokonce hůře než výkon trestu odnětí svobody a

¹⁶ viz Nilsson, H. G. 25 Years Criminal Justice in Europe, *European Criminal Law Review*. Vol. 2, Number 2, 2012, s. 106

¹⁷ Pozn. Zelené knihy publikuje Evropská komise od roku 1985 a jedná se o diskuzní materiály věnující se stávajícímu stavu určité oblasti s možnými návrhy řešení, k nimž je možné uplatňovat připomínky.

český systém má v tomto směru velké rezervy, kdy i řada zákonných práv (např. základní vybavení cel, případné zaměstnávání obviněných) v praxi není naplňována. Tyto nedostatky jsou zapříčiněny zřejmě aktuální koncepcí, kdy není reálně oddělen výkon vazby od výkonu trestu odnětí svobody, neboť neexistuje samostatná vazební věznice, kdy se v současné době pod pojmem „vazební věznice“ ukrývá pouze speciální oddělení věznice pro osoby ve výkonu trestu. Ze zkušenosti klientů také řada věznic stanoví svá vnitřní pravidla, kdy jsou i vazebně stíhaným osobám (toho času presumovaně nevinných) stanovena pravidla nad rámec zákonné úpravy, neboť v rámci jednotné koncepce není zřejmě ani objektivně důsledná diferenciací možná. Řešení této situace je však nasnadě, totiž vytvoření speciálních věznic pro vazebně stíhané osoby, a to funkčně i organizačně oddělených od výkonu trestu odnětí svobody, které budou způsobilé reflektovat odlišné aspekty obou omezení osobní svobody jednotlivce.

1.2. Vazba jako zajišťovací prostředek

K dosažení účelu trestního řízení v podobě náležitého zjištění trestných činů a jejich pachatelů a následné spravedlivé potrestání bývá často nezbytné zajistit přítomnost osob (i bez jejich souhlasu) a věcí důležitých pro trestní řízení, bez nichž není možné trestní řízení konat. Co se zajištění osob týká, jedná se logicky zejména o zajištění přítomnosti obviněného, neboť ten je jak procesní stranou, tak v podstatě i pramenem důkazu, neboť výslech obviněného je důkazním prostředkem. V řadě případů se vyskytuje i nezbytnost zajištění jiných osob důležitých pro trestní řízení jako např. tlumočnicka, znalce, svědka či zúčastněné osoby, u nichž je však zasahováno do jejich základních práv a svobod pochopitelně v mnohem menší intenzitě.

Trestní řád zná řadu zajišťovacích opatření, která lze použít především vůči obviněnému a ve výjimečných případech i vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu. Jedná se např. o předvolání a předvedení osoby, zadržení obviněného, zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestního činu, včetně zadržení podezřelého ve zkráceném přípravném řízení, vzetí obviněného do vazby nebo zákaz vycestování do zahraničí. Přítomnost jednotlivých osob lze zajistit i uložením pořádkové pokuty. Zásahem do základních práv a svobod jsou bezpochyby i operativně pátrací prostředky, které však nemají povahu zajišťovacích institutů podle hlavy čtvrté trestního řádu.

Trestněprávní zajišťovací opatření v sobě implikují výrazný prvek donucení, neboť se jedná o projev donucovací moci orgánů činných v trestním řízení na základě výslovného zákonného zmocnění, přičemž však tyto zásahy do základních práv a svobod nejsou svou podstatou sankcemi, tj. procesní donucení není cílem, nýbrž prostředkem.¹⁸ Přestože vazba vykazuje shodné znaky jako nejpřísnější sankce v podobě trestu odnětí svobody a je způsobilá jedince, případně i nevinného, ve značné míře poznamenat, je nutné mít důrazně na zřeteli, že vazba spolu s ostatními zajišťovacími prostředky není sankcí, nýbrž plní výlučně zajišťovací funkci, jak již bylo uvedeno. Vazba pro obviněného představuje tíživou osobní situaci, v níž se obviněný ocitá náhle a „šok“ ze zadržení a izolace spolu s vleklou nejistotou ohledně výsledku v dané věci, často

¹⁸viz Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 10 -11

zapříčiňuje negativní důsledky i v oblasti zdravotní stránky dotyčné osoby, což může vést v některých krajních případech až k sebevraždám.¹⁹ I tento nepříznivý efekt může klást svým způsobem na rozhodovací praxi, resp. jednotlivé rozhodující osoby, jistou „morální“ zátěž, neboť rozhodnutí o vzetí do vazby představuje vždy rozhodnutí, které ovlivňuje další osud obviněného, a které je spjatopověštinou s nevratnými důsledky.

Zjištění materiální pravdy a následně i případná sankce předpokládají, že zákonná právní úprava zakotvuje efektivní prostředky k zajištění přítomnosti zejména obviněného, přesto je však třeba mít na neustále na paměti intenzitu jednotlivých zásahů, neboť pachatel je v daných stádiích pachatelem pouze domnělým či pravděpodobným a leckdy končí trestní řízení i vydáním zprošťujícího rozsudku. Tyto dvě roviny nelze abstrahovat, neboť bez existence účinných zajišťovacích prostředků by byl ohrožen samotný účel trestního řízení, a naopak při nadužívání těchto institutů by mohlo docházet k nepřipustným zásahům nebo v krajních případech až ke zneužívání těchto zákonem aprobovaných donucovacích prostředků. Z tohoto důvodu existují určité základní principy platné pro veškeré zajišťovací prostředky v trestním řízení. Z těchto principů pak vychází i principy vazby, proto jsou jednotlivé principy uvedeny s akcentem právě na vazbu jakožto nejcitelnější zajišťovací opatření v trestním řízení.

Prvním principem vztahujícím se k aplikaci zajišťovacích prostředků je zásada zdrženlivosti a přiměřenosti, kterou, přestože již dříve byla dovozena aplikační praxí i teorií²⁰, explicitně po novele trestního řádu v roce 2001 zakotvuje § 2 odst. 4 trestního řádu, a promítá tak i čl. 4 odst. 1 a 4 LZPS. Zásada zdrženlivosti a přiměřenosti bývá jak teorií, tak aplikační praxí chápána tak, že orgány činné v trestním řízení zasahují do základních práv a svobod jednotlivce toliko v odůvodněných případech a co nejméně, resp. pouze v nezbytné míře a vždy jen ve snaze o nejefektivnější dosažení účelu trestního řízení právě s ohledem na případné zásahy do základních práv a svobod dotčené osoby, neboť musí být šetřena jejich podstata. Tato zásada se prolíná s dalšími imanentními principy v trestním řízení, zejména se zásadou řádného zákonného procesu ve smyslu § 2

¹⁹ viz Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 70

²⁰ srov. např. Růžička, M. K některým aktuálním otázkám postupu státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení (z trestněprávní praxe VI.). Trestní právo, 1997, č. 6, Příloha, s. IV.

odst. 1 trestního řádu a presumpcí nevinu podle § 2 odst. 2 trestního řádu, s tím rozdílem, že se vztahuje na všechny trestním řízením dotčené osoby, nikoliv pouze na osobu, proti níž je trestní řízení vedeno. V souvislosti s vazbou tyto principy trestní řád konkretizuje na řadě míst, např. v omezení doby trvání vazby, nepřípustnosti vazby u méně závažných trestných činů a v úpravě řady nástrojů nahrazujících samotnou vazbu.

Dalším, neméně důležitým aspektem, při aplikaci zajišťovacích prostředků, je princip výjimečnosti (tzv. ultima ratio), který zajišťuje jejich využití pouze v odůvodněných případech za současného zachování zákonných podmínek, tj. spíše ve výjimečných případech tam, kde jiné možnosti nepostačují, a to jakožto jakousi „poslední možnost“. Vazba, v rámci které je kladen na zachování tohoto principu pochopitelně nejsilnější důraz, představuje v intencích řečeného jakési „nutné zlo trestního řízení“.²¹ Zákonodárce na tento princip pamatuje především důslednou formulací jednotlivých vazebních důvodů a opět u nástrojů nahrazujících vazbu.

Při volbě zajišťovacího opatření nelze ponechat stranou ani princip subsidiarity a proporcionality. Zajišťovací opatření by mělo být uplatněno podle své intenzity, resp. vždy s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu. Tam, kde k dosažení účelu trestního řízení postačí pouze aplikace mírnějšího opatření, je orgán činný v trestním řízení nucen pod optikou těchto zásad volit toto opatření (např. zákaz vycestování před vzetím do vazby²²). Zajišťovací opatření by dále nemělo být v poměru k hrozící sankci nepřiměřené a mělo by zohledňovat i osobu, vůči které bude uplatněno, jakož i povahu a závažnost trestného činu, který je jí kladen za vinu.

Před novelou trestního řádu z roku 2001 nepanovala na akademické půdě většinová shoda a vyskytly se v souvislosti s vazbou i poměrně zajímavé názory, totiž že při rozhodování o vazbě není nutné natolik kategoricky zvažovat hrozící sankci, neboť tato premisa není v souladu s výlučně zajišťovací funkcí vazby, resp. popírá tezi, že vazba není trestem.²³

²¹Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 67

²²srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1811/17

²³srov. např. Mach, V. Ještě k rozhodnutí soudu o vzetí do vazby. Trestní právo, 1998, č. 3, s. 5, proti názorům zohledňujícím tyto principy srov. např. Drašík, A. K zákonným předpokladům rozhodnutí o vazbě. Trestní právo, 1997, č. 12, s. 8 nebo Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J. Přípravné řízení trestní. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 813

Ve vazbě na ostatní principy lze však přisvědčit aktuální právní úpravě a názoru, že i tyto úvahy musí být brány alespoň v potaz, neboť zvážení hrozící sankce je plně v korelaci právě s ostatními zásadami, zejména s principem přiměřenosti a je i jistou realizací principu ultima ratio. Aktuální trestní řád toto pojetí na řadě míst aktivně uplatňuje i v dalších dílčích otázkách např. je-li zřejmé, že trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby, tj. je-li tato skutečnost známá již při rozhodování o vzetí obviněného do vazby, musí být soudní praxí brán na tuto skutečnost zřetel.

Z jednotlivých principů na první pohled vyplývá, že trestní řád nezná obligatorní využití zajišťovacích prostředků.²⁴ Zákonodárce naopak poskytuje k dosažení účelu trestního řízení orgánům činným v trestním řízení možnost aplikace těchto institutů (např. u vazby „obviněný smí být vzat do vazby...“), nejedná se o povinnost. Zajišťovací prostředky, především vazba, nesmí být orgány činnými v trestním řízení zneužívány ani vnímány jakožto prostředek ovlivňující obviněného, resp. jako nátlak na jeho doznání či výpověď.²⁵ Takový způsob „vyhrožování vazbou“ by bylo nutné považovat za nezákonné donucení ve smyslu § 89 odst. 3 trestního řádu.²⁶ Tato restrikce ohledně nepřípustného „vyhrožování vazbou“ platí jak ve vztahu ke konkrétnímu obviněnému, tak paušálně ve vztahu k veřejnosti („odstrašující příklad“). Shodně např. ESLP apeluje, že omezení osobní svobody jednotlivce nemůže být maskováno zájmy generální prevence či preventivními důvody bez souvislosti s konkrétním trestním řízením o již spáchaném trestném činu.²⁷

Absenci obligatorní aplikace vazby²⁸ zdůrazňuje i konstantní judikatura Ústavního soudu, který klade na soudní praxi požadavky co do obezřetného užívání vazby, přesto mnohdy obecné soudy sklouzávají až k „paušálnímu“

²⁴ Pozn. Shodně např. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. Rec(2006)13, o využívání vazby, jejích podmínkách a zajištění záruk proti zneužití v souvislosti s vazbou doporučuje nebrat obviněného do vazby, nebude-li to za daných okolností nutné a současně zakazuje její obligatorní využití nebo její ukládání jakožto trestu.

²⁵ srov. např. Kitai-Sangero, R.: *Detention for the Purpose of Interrogation as Modern „Torture“*. University of Detroit, *Mercy Law Review*, 2008

²⁶ viz Šámal, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 736

²⁷ viz rozsudek ESLP ve věci *Ciulla vs. Itálie* z roku 1989 – Čapek, J. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nejzávažnějších případů. Vzory podání*. Praha: Linde Praha, 1995, s. 27

²⁸ Pozn. Obligaturní vazbu obsahoval naposledy trestní řád z roku 1950.

uvalení útěkové vazby v případě hrozby vysokého trestu, aniž by blíže zkoumaly jednání obviněného či konkrétních skutečností způsobujících důvodnou obavu z útěku či skrývání se obviněného. Přestože samotná hrozba uložení vysokého trestu odnětí svobody může představovat konkrétní skutečnost odůvodňující obavu z útěku právě před takovým trestem, tudíž může dojít k vzetí obviněného do vazby,²⁹ nelze existenci skutečností odůvodňující vazbu nikdy presumovat (např. právě pouze z důvodu existence hrozby vysokého trestu), nýbrž je vždy třeba je dovozovat z individuálních okolností daného případu, což zdůrazňuje již úvodní věta § 67 trestního řádu.³⁰ Nadto prejudikování potenciální výše trestu jakožto jediného klíčového kritéria na podkladě velice často „povrchní“ znalosti (s ohledem na krátké lhůty pro vazební rozhodování, v praxi i pouze v řádu hodin) spisu, který v dané době obsahuje často spíše kusé informace, lze bez nadsázky logicky označit za nepřiliš objektivní způsob rozhodování.

Co se vazby v aktuální právní úpravě týká, pamatuje zákonodárce na shora popsané zásady v ustanovení § 67 trestního řádu, a to spolu s dalšími zásadami typickými pro tento zajišťovací prostředek jako je princip vázanosti výhradně na trestní stíhání³¹, zkoumání důvodnosti trestního stíhání a odůvodněnosti konkrétními skutečnostmi, jimž bude spolu s jednotlivými vazebními důvody věnován zevrubněji prostor v dalších kapitolách této práce.

²⁹srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2017, sp. zn. 11 Tvo 31/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2017, sp. zn. 11 Tdo 155/2017 nebo náleží Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 185/14

³⁰viz Mandák, V.: Důvody vazby v čs. trestním řízení. Univerzita Karlova. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 1971, č. 3, s. 148

³¹ Pozn. Podle českého trestního řádu lze vzít do vazby pouze obviněného, tj. předpokládá se zahájení trestního stíhání, nikoliv osobu podezřelého jako v některých jiných státech (např. Anglie).

2. Institut vazby a základní aspekty

2.1. Definice vazby

Legální definice vazby v trestním řádu absentuje, avšak teorie nabízí řadu definic tohoto pojmu, přičemž za nejužitečnější a doposud stále aktuální lze označit vymezení vazby V. Mandáka v jeho monografii z roku 1975, kde uvádí, že: „Vazba je institut trestního řízení, s jehož použitím je obviněný na základě rozhodnutí oprávněného orgánu dočasně zbaven osobní svobody, aby mu bylo zabráněno vyhýbat se trestnímu stíhání nebo trestu tím, že by uprchl nebo se skrýval, mařil či ztěžoval objasnění věci nepřijatelným působením na prameny důkazů, nebo konečně pokračoval v trestné činnosti.“³² Citovaná definice v sobě zahrnuje jak funkci vazby, tj. že se jedná o zajišťovací institut v podobě zbavení osobní svobody na základě rozhodnutí oprávněného orgánu, tak formulaci jednotlivých vazebních důvodů, které platí v podstatě do současnosti, byť v pozměněném znění.

³²Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 65

2.2. Zákonné podmínky vazby

Zákonné podmínky vazby, včetně většiny výše uvedených principů, které rovněž musí být při rozhodování o vazbě respektovány, výslovně upravuje § 67 a 68 trestního řádu, přičemž v následujících subkapitolách jsou detailněji popsány. V navazující kapitole je pak věnován prostor jednotlivým vazebním důvodům, které jsou v § 67 pod písm. a) až c) trestního řádu rovněž obsaženy.

2.2.1. Vázanost vazby na trestní stíhání

Do vazby lze vzít výlučně osobu obviněného. Z podstaty vazby je evidentní, že se jedná o fyzickou osobu, přestože trestní řád zná ohledně fyzických osob i výjimky (např. nelze vzít do vazby osobu vyňatou z pravomoci orgánů činných v trestním řízení). Možnost uplatnění některých opatření nahrazujících vazbu však přichází v úvahu i v řízení proti právnické osobě.³³ Obviněným se osoba podezřelá ze spáchání trestného činu stává v souladu s § 32 trestního řádu okamžikem, kdy jí bylo oznámeno, tj. doručeno (do vlastních rukou bez možnosti uložení), nebo vyhlášeno usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, proti němuž je přípustná stížnost, avšak bez odkladného účinku.³⁴

Zahájení trestního stíhání je klíčovým mezníkem, který má zásadní význam pro možnost aplikace prostředků podle trestního řádu, které lze využít jedině proti obviněnému, tj. i vazbu. Dokud se tak osoba fakticky nedozví o zahájení trestního stíhání (samozřejmě s výjimkami např. v řízení proti uprchlému), lze proti ní použít pouze úkony jako u osoby podezřelé, resp. jako u ostatních osob. Odlišné pojetí by odporovalo ústavně zaručenému právu na obhajobu, neboť by se postupovalo proti osobě, již dosud nebylo oznámeno relevantním způsobem, že je považována za obviněného, tak, jako by obviněným byla, čímž by byla zbavena možnosti ochrany svých práv.³⁵ V případě zkráceného přípravného řízení podle § 179a trestního řádu se obviněným podezřelý stává teprve okamžikem doručení návrhu na potrestání soudem.

³³ Pozn. ZOPO např. výslovně připouští, hrozí-li obava jako v případě § 67 písm. c) trestního řádu, možnost dočasného pozastavení výkonu předmětu činnosti nebo uložení omezení nakládání s majetkem.

³⁴ Pozn. Do roku 2001 bylo trestní stíhání zahajováno sdělením obvinění ve formě opatření bez možnosti stížnosti.

³⁵ viz výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 13/2002 Sb.v.s. NSZ; dostupné na http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2013-2002.pdf

V případě, je-li vedeno trestní řízení proti cizinci, postupuje se podle § 2 odst. 14 trestního řádu, podle nějž platí, že každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá. Podle § 28 trestního řádu je v těchto případech nutné přeložit usnesení o zahájení trestního stíhání a přibrat tlumočníka. Z tohoto postupu však nelze dovozovat, že do okamžiku přeložení usnesení o zahájení trestního stíhání do příslušného jazyka, není trestní stíhání zahájeno. Neznalost jazyka nemá za následek nezahájení trestního stíhání, pouze má vliv na právní moc, kterou dané usnesení nabude teprve doručení písemného jeho překladu a dále na počátek běhu lhůt k podání opravného prostředku.³⁶ Opačný názor by byl nebezpečný pro princip zachování rovnosti, kdy by případně i pouhá „tvrzená“ neznalost jazyka bránila např. vzetí do vazby. Pokud se provádí úkony za přítomnosti obviněného (většinou výslech), který neovládá český jazyk, v období po vydání usnesení o zahájení stíhání do doručení jeho překladu, musí být obviněný za přítomnosti tlumočníka do daného jazyka poučen o svých právech a o podstatě obvinění, jinak nelze úkon provést.

Ve valné většině případů se vazba využívá ve stádiu přípravného řízení, a to i na podkladě skutečností, které nejsou v té době zachyceny v patřičné procesní formě pro možnost jejich použití v řízení před soudem. V dalších stádiích trestního řízení je možné vzít do vazby již za „přísnějších“ podmínek, což z podstaty věci předpokládá i lepší důkazní situaci ohledně skutečností důležitých pro toto rozhodnutí, kdy např. v řízení o dovolání lze vzít osobu obviněného do vazby jen tehdy, navrhne-li to nejvyšší státní zástupce v dovolání podaném v neprospěch obviněného a považuje-li to Nejvyšší soud za nezbytné vzhledem k závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů.

2.2.2. Odůvodněnost vazby konkrétními skutečnostmi

V ustanovení § 67 trestního řádu zákonodárce po novele z roku 2001 k možnosti uvalení vazby mimo další podmínky vyžaduje odůvodněnost vazby konkrétními skutečnostmi, které vyplývají buď přímo z jednání obviněného, nebo z dalších konkrétních skutečností, a z nichž vyplývá důvodná obava z některého jednání uvedeného pod písm. a), b) nebo c) komentovaného ustanovení (tzv.

³⁶ viz náleze Ústavního soudu ze dne 9.11.2014, sp. zn. II. ÚS 255/14

vazební důvody). To znamená, že standardem pro shledání tzv. důvodného podezření je existence konkrétní skutečnosti, která je způsobilá vyvolat obavu, že může nastat jedna či více situací označených jako vazební důvody.³⁷

Z jazykového vyjádření „důvodné“ obavy lze dovodit, že nelze trvat na stejném principu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností jako u meritorních rozhodnutí (zejména o vině obviněného), neboť jeho naplnění není při vazebním rozhodování se zřetelem k požadavku rychlosti, stanoveným lhůtám a fázi trestního stíhání, kdy se vyšetřování nachází ve valné většině případů teprve na počátku, příliš reálné. Nadto z logiky věci nelze vyčkávat do okamžiku, kdy obviněný svým jednáním naplní některý z vazebních důvodů, tj. že např. uprchne, neboť funkce vazby by v tomto případě pozbyla smyslu. Existenci důvodného podezření však může soud ve vazebním zasedání vyvodit ze skutečností, které plynou nejenom z „procesních“ důkazů, ale také z dalších podkladů obsažených v celém trestním spise. „Zvláštnost a obtížnost rozhodování o vazbě spojená s velkou odpovědností je dána povahou věci. Zatímco jde-li o vinu a o trest, rozhoduje soud vždy o tom, co se v minulosti stalo – jde tedy o rekonstrukci minulé události na základě provedených důkazů. Při vazbě se rozhoduje o tom, co by se teprve v budoucnosti mohlo stát, tj. o reálnosti nebezpečí, které opodstatňuje závěr o existenci některého ze tří ... vazebních důvodů.“³⁸ Výklad klíčového pojmu „důvodná obava“, přestože poskytuje soudům poměrně široký prostor, však pochopitelně nikdy nelze učinit zcela abstraktně, úplně a objektivně verifikovatelně.³⁹

Naproti tomu však nemůže být důvodná obava založena pouze na spekulativních domněnkách či nejasných skutečnostech, v důsledku čehož by docházelo k natolik závažným zásahům do osobní svobody obviněného. Vždy je nutno mít na zřeteli, že rozhodnutí ve vazebních věcech mohou zakládat výrazný zásah do osobní svobody jednotlivce, pročež je třeba jim věnovat mimořádnou pozornost a preciznost.

Tyto dvě roviny a úvahy o nich nachází své nezaměnitelné místo v náležitém a pečlivém odůvodnění rozhodnutí o vazbě. Obsahuje-li odůvodnění pouze jakýsi „paušální opis“ zákonného důvodu vazby bez propojení

³⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13

³⁸ Mandák, V. Vazba není trest. Bulletin advokacie, 1996, č. 9, s. 19

³⁹ viz náleží Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. I. ÚS 3109/13

s konkrétními skutečnostmi, které mají jeho existenci založit, je takovéto rozhodnutí v rozporu se zákonem. S ohledem na zachování základních práv obviněného nelze tolerovat jakoukoliv formu zobecňování či redukce relevantních skutečností, a naopak je nutné trvat vždy na zvážení veškerých námitek obviněného i dostupných skutečností, a to i těch, které aplikaci vazby mohou vylučovat, a na jejich zhodnocení jak jednotlivě, tak ve všech souvislostech.

Každá vazba musí být vždy založena na relevantních a dostatečných důvodech. „Aby soud dostal ústavněprávnímu požadavku zdrženlivosti ve vazebních věcech a imperativu maximální šetrnosti k právům obviněného, musí výslovně, přehledně a logicky vysvětlit, ze kterých konkrétních skutečností vyplývá obava, že se obviněný bude chovat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) až c) trestního řádu, a to za podmínek stanovených v dovětku tohoto ustanovení.“⁴⁰

Jak již bylo uvedeno, konkrétní skutečnosti mohou vycházet jak přímo z jednání obviněného, tak i z dalších konkrétních skutečností, které ve svém důsledku povětšinou s jednáním obviněného souvisí (např. jiná osoba ovlivňuje svědky ve prospěch obviněného). Restrikce v podobě vázanosti výhradně na jednání obviněného neumožňovala postihnout celou řadu případů, které se v praxi (např. u organizovaného zločinu) nezdědky vyskytují.

2.2.3. Důvodnost trestního stíhání a subsidiarita vazby

Trestní řád v závěru § 67 zakotvuje další podmínky možnosti aplikace vazby, totiž že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, což lze souhrnně subsumovat pod kategorii označovanou jako důvodnost trestního stíhání, která představuje po naplnění formálních znaků vazby (tj. důvodů vazby) jakýsi doplňující materiální znak při rozhodování o vazbě. Soud ve vazebním řízení zásadně neposuzuje vinu obviněného, nehodnotí tak, zda obviněný trestný čin spáchal, zkoumá však právě důvodnost podezření, tj. existuje-li důvodné podezření, že mohl trestný čin právě obviněný spáchat.⁴¹ Do roku 2001 (od roku 1999 do 2001 pouze pro stádium přípravného řízení) neexistovala výslovná

⁴⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2016, sp. zn. I.ÚS 356/16

⁴¹ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 11 Tvo 34/2016

zákonná povinnost zkoumat i důvodnost trestního stíhání, kdy samotné rozhodnutí o vzetí do vazby bylo naopak v některých případech až absurdně chápáno jako potvrzení důvodnosti trestního stíhání.⁴² Aktuální koncepce se jeví jako důslednější i pro zachování práv obviněných, kteří nemají obhájce, neboť soud je povinen zkoumat důvodnost trestního stíhání i bez uplatnění námitky obhajoby.

Komentované ustanovení dále v dovětku doplňuje, že obviněný smí být vzat do vazby, s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, nelze-li v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření⁴³, což je promítnutím jak principu subsidiarity zajišťovacích prostředků, tak koncepce vazby jakožto ultima ratio, která se uplatňuje nejen při rozhodování o vzetí do vazby, ale i v dalších vazebních rozhodnutích např. o propuštění nebo o nahrazení vazby jiným opatřením.

Co se přezkumu důvodnosti trestního stíhání ve vazebním rozhodování týká, přísluší tento přezkum soudu, přestože návrh na vzetí do vazby podává státní zástupce, který však fakticky tuto činnost rovněž vykonává, a to již v rámci své dozorčí povinnosti v přípravném řízení.⁴⁴ Pravomoci soudu v případech, kdy je v rámci vazebního rozhodování zjištěno, že trestní stíhání není podloženo, jsou však redukovány a soud se omezí pouze na nevzetí obviněného do vazby (eventuálně jeho okamžité propuštění, nachází-li se již ve vazbě), aniž by byla dána jakákoliv pravomoc trestní stíhání jako nedůvodné zastavit nebo např. vrátit věc k došetření. Státní zástupce jako orgán veřejné žaloby v trestním řízení je však sám povinen přispívat k důvodnosti trestního stíhání, a v případech, kdy je návrh na vzetí obviněného do vazby pro absenci důvodnosti trestního stíhání zamítnut, je povinen vést policejní orgán k nápravě. Totéž platí při neúplných či nesprávných usneseních o zahájení trestního stíhání, kdy soud nedisponuje možností jakkoliv upravovat popis skutku, pro nějž je obviněný stíhán, v opačném případě by tento postup totiž nebyl ústavně konformní.⁴⁵

⁴² viz Baxa, J. K některým problémům při rozhodování o vazbě v přípravném řízení očima soudce. Trestní právo, 1996, č. 12, s. 8

⁴³ Pozn. Předběžná opatření v této souvislosti byla zakotvena novelou trestního řádu v roce 2013, čímž byla zásada subsidiarity a nezbytnost jejího dodržování opět značně posílena.

⁴⁴ Pozn. S účinností od 1. 1. 1992 přísluší rozhodování o vzetí do vazby v přípravném řízení pouze soudu. Do té doby rozhodoval o vzetí do vazby prokurátor (státní zástupce), který důvodnost trestního stíhání posuzoval rovněž již v rámci své dozorčí činnosti.

⁴⁵ viz náleze Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 93/2004

Soud přihlíží důslednějak k naplnění principu subsidiarity, tak zejména k naplnění materiálního znaku důvodnosti trestního stíhání, a to po celou dobu trvání trestního stíhání, neboť důkazní situace se spolu s jednotlivými stádii trestního stíhání zásadním způsobem vyvíjí, což musí být i v optice vazebního rozhodování reflektováno. V souvislosti s posuzováním důvodnosti trestního stíhání je třeba mít na paměti, že usnesení o zahájení trestního stíhání co do svého obsahu představuje pouze primární procesní předpoklad k zahájení a vedení řízení v konkrétní věci. Důvodnost zahájení trestního řízení a její posouzení, zejména v rané fázi trestního řízení, neznamená posouzení konečné, přičemž totéž platí i pro samotnou právní kvalifikaci daného skutku, natož vyslovení nezvratného závěru, že osoba se trestného činu skutečně dopustila.⁴⁶

Lze tvrdit, že i intenzita podezření pro zahájení trestního stíhání, tj. i míra jeho důvodnosti, přestože není zákonodárcem explicitně určena, se v průběhu trestního řízení stupňuje, což lze dovodit i ze znění jednotlivých ustanovení.⁴⁷ Shodně platí, že nejsou-li v průběhu řízení konkretizovány a precizovány původní indicie odůvodňující trestní stíhání obviněného, nemůže takové obvinění ospravedlnit další pokračování vazby. Průlom do presumpce nevinny je v případě rozhodování o pokračování vazebního omezení osobní svobody vyvažován mj. požadavkem neoslabování podezření.⁴⁸

Úvahy ohledně uvedených skutečností jsou, resp. mají být, vtěleny jak již do samotného návrhu do vzetí obviněného do vazby, který by v případě nedůvodnosti trestního stíhání neměl být ani učiněn, tak v usnesení o vzetí obviněného do vazby, jehož nedílnou součástí tvoří. Ústavní soud rovněž vytrvale apeluje na požadavek řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci ve vazebních rozhodnutích, neboť je jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí a s ohledem na význam práva na osobní svobodu jen povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je osobní svoboda omezena, není v souladu s ústavním pořádkem.⁴⁹

⁴⁶ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2005, sp. zn. II. ÚS 369/05

⁴⁷ Pozn. Např. v § 158 odst. 2 trestního řádu se hovoří pouze o skutečnostech důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, kdežto v § 160 odst. 1 trestního řádu se hovoří již o zjištěných a odůvodněných skutečnostech tomu, že byl spáchán trestný čin a o dostatečně odůvodněném závěru, že jej spáchala určitá osoba.

⁴⁸ viz rozhodnutí Velkého senátu ESLP ze dne 29. 4. 2000 ve věci Labita vs. Itálie, č. 26772/95, § 152-153, 163; dále srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2007, I. ÚS 603/07

⁴⁹ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 226/05

Shodně i u zachování principu subsidiarity je třeba trvat na tom, že musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí řádnost postupu při omezování osobní svobody seznatelná, pokud jde o důvody aplikace ustanovení trestního řádu, podle nichž má být osobní svoboda v návaznosti na zjištěný skutkový stav omezena, přičemž soud je povinen v odůvodnění svého rozhodnutí dovodit, že jde o omezení osobní svobody, které je, opět v návaznosti na zjištěný skutkový stav, přiměřené.⁵⁰

2.2.4. Závažnost trestného činu

Princip přiměřenosti se promítá i v zakotvení limitů pro možnost aplikace vazby v souvislosti s výší hrozící sankce, když v § 68 odst. 2 trestní řád stanoví, že vzít do vazby nelze obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Tyto limity zamezují využívání institutu vazby u bagatelních trestných činů a nutí praxi k využívání institutu vazby v souladu s principem ultima ratio. Zákonodárce rozlišuje u uvedeného vymezení optikou maximální hrozící sankce trestné činy nedbalostní a úmyslné, což je v rovině evropských úprav spíše netradičním pojetím, nicméně lze tvrdit, že případná aplikace vazby by měla z logiky věci přicházet v úvahu v drtivé většině případů spíše u úmyslných trestných činů. Tyto limity neplatí u tzv. kvalifikovaných (zprísňených) důvodů vazby, o nichž bude samostatně pojednáno v dalších kapitolách této práce.

K zakotvení těchto limitů zákonodárce přistoupil v rámci novely trestního řádu z roku 2001, přičemž důvodová zpráva k novele sděluje, že v té době byli v České republice v převážné míře bráni do vazby obvinění, kteří byli stíháni za trestné činy s hrozící sazbou trestu odnětí svobody do dvou let, což lze označit za nežádoucí stav nesoucí s sebou řadu dalších účinků (např. přeplněnost věznic, nárůst kriminality). Novela v této části tak měla převážně za cíl čelit této nepříznivé situaci mimo další změny právě i vyslovením těchto limitů tak, aby bylo možno aplikovat vazbu zejména v případech typově společensky

⁵⁰ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 1252/08; dále srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2014, 11 Tvo 12/2014

závažnějších trestných činů.⁵¹ V tomto směru, avšak opačným způsobem, nepřímo ovlivnila zákonné limity i novela trestního zákoníku v roce 2009, která u řady trestných činů zpřísnila trestní sazbu posunutím horní hranice, čímž v podstatě naopak snížila počet trestných činů, kde horní hranice nepřevyšuje dvě nebo tři léta, což legislativa v rámci trestního řádu v souvislosti s vazbou však ponechala stranou.

Při posuzování limitů při vazebním rozhodování se nepřihlíží jak ke snížení či zvýšení trestních sazeb, tak ani k mimořádnému zvýšení či snížení trestu. V případě jednočinného či vícečinného souběhu pak lze rozhodnout o vzetí obviněného do vazby, naplňuje-li alespoň jeden z trestných činů uvedenou zákonnou podmínku, tj. lze za něj uložit trest odnětí svobody u úmyslných trestných činů s horní hranicí trestní sazby převyšující dvě léta a u nedbalostních trestných činů s horní hranicí převyšující tři léta.

Při vazebním rozhodování by soud v přípravném řízení měl podrobit přezkumu v souladu s dovětkem dle § 67 trestního řádu právě i právní kvalifikaci skutku, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, tj. zda v daném případě nejde o čin mírněji trestný, což by vylučovalo možnost vzetí obviněného do vazby. Shodným způsobem je soud povinen postupovat v řízení před soudem, zejména v případě návrhu státního zástupce na vzetí obviněného do vazby. V praxi velmi častou námitkou obhájců bývá právě námitka „účelové“ právní kvalifikace např. ve vyšších odstavcích dané skutkové podstaty, aby mohlo být vůbec vazebního stíhání využito. Naopak při změně právní kvalifikace z mírnějšího trestného činu na trestný čin závažnější není z podstaty věci tohoto přezkumu zapotřebí. Trestní řád výslovně neřeší otázku navazujícího postupu, dojde-li v průběhu trestního stíhání ke změně právního posouzení a na tuto skutečnost byl obviněný upozorněn, nicméně v obdobných případech je nezbytné postupovat analogicky podle § 72a odst. 2 věty druhé trestního řádu a obviněný musí být z vazby neprodleně propuštěn na svobodu.⁵²

⁵¹viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 765

⁵² viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 270

V intencích čl. 8 odst. 5 LZPS, o němž bylo hovořeno již výše, lze vzít obviněného do vazby pouze na základě rozhodnutí soudu. S ohledem na závažnost rozhodnutí o vzetí do vazby přísluší toto rozhodnutí výlučně soudu, v přípravném řízení soudci, který zde však nerozhoduje na základě svého podnětu, nýbrž vždy pouze na základě návrhu státního zástupce, který je v souladu s obžalovací zásadou oprávněn v přípravném řízení učinit návrh na vzetí obviněného do vazby. Mezi institucionální rysy vyžadované u subjektu přezkoumávajícího oprávněnost zbavení svobody patří nestrannost a nezávislost. Tyto rysy státní zástupce nesplňuje, a to jak z hlediska svého osobního statutu (systematické řazení k moci výkonné), tak z hlediska svého procesního postavení v trestním řízení⁵³, což v plném rozsahu refletovala teprve novela trestního řádu v roce 2011. O rozhodnutí soudu v souvislosti s vazbou bude dále zevrubněji pojednáno v samostatné kapitole.

⁵³ viz náleží Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I ÚS 573/2002

2.3. Jednotlivé vazební důvody

Obviněný může být vzat do vazby pro jeden či více vazebních důvodů, které jsou taxativně vymezeny v § 67 písm. a) až c) trestního řádu. Tyto důvody mohou nastat v kterékoliv fázi trestního stíhání nebo se mohou různým způsobem vyvíjet (např. odpadnou). Každou změnu vazebních důvodů je třeba vyjádřit rozhodnutím soudu.⁵⁴

Přestože o vazbě rozhoduje soud (v přípravném řízení soudce na základě návrhu státního zástupce), nelze podceňovat v souvislosti s existencí vazebních důvodů i roli policejního orgánu. V praxi totiž prvotní impuls k podání návrhu na vzetí do vazby vychází právě ze strany policejního orgánu, který, v případě, že se domnívá, že je dán důvod vazby, adresuje svůj podnět státnímu zástupci, který poté mimo existenci jednoho či více vazebních důvodů přezkoumává i případné splnění ostatních zákonných podmínek, které byly popsány v předchozích kapitolách. V mnoha případech pak i sám návrh státního zástupce vychází z podnětu policejního orgánu, resp. kopíruje jeho obsah.⁵⁵

2.3.1. Útěková vazba

Podle § 67 písm. a) trestního řádu smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul (tzv. útěková vazba⁵⁶), zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest, a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením. Tento důvod naplňuje v plném rozsahu esenciální účel samotné vazby, totiž zajištění fyzické přítomnosti obviněného na úkonech trestního řízení.

⁵⁴ viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 1992, Tpj. 46/92

⁵⁵ srov. např. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2009 ze dne 21. 4. 2009, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení

⁵⁶ Pozn. Jedná se o vžitě označení pro tento vazební důvod, které v sobě subsumuje i skrývání se obviněného.

Pojem „uprchne“ vykládá aplikační praxe jako útěk do ciziny, kdežto pojmem „skrývá se“ se rozumí ukrývání se obviněného na našem území. Konkrétní okolnosti, kterémusí současně odůvodňovat obavu, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat (tj. nestačí pouhá existence jedné z těchto podmínek), jsou v § 67 trestního řádu rovněždemonstrativně („zejména“) uvedeny a jedná se o nemožnost zjištění totožnosti obviněného, neexistenci stálého bydliště obviněného a hrozbu vysokého trestu. Tyto okolnosti představují zobecněnou zkušenost v tom smyslu, že uvádí případy, kdy je riziko z útěku nejčastější.⁵⁷ Za další okolnosti, mimo výslovně vyjmenované, lze považovat např. snahu obviněného o zajištění falešných dokladů na cestu do zahraničí, přípravu útěku do ciziny nebo dlouhodobé opuštění zaměstnání či bydliště. Mimo tyto objektivní okolnosti soud hodnotí samozřejmě i individuální možnosti a poměry obviněného, tj. reálnou možnost útěku či skrývání se vzhledem k osobě obviněného (např. těhotenství, zdravotní stav, rodinná situace).

Konkrétní skutečnost ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu však nelze i s ohledem na ústavně garantovanou svobodu pohybu paušalizovat, tudíž ne každá snaha o jakékoliv vycestování (pochopitelně s platným cestovním dokladem) nebo dočasné vzdálení se z místa bydliště nebo jeho změna, i přes nenahlášení této informace orgánům činným v trestním řízení, nemůže být a priori chápána jako skutečnost odůvodňující obavu útěku nebo snahu obviněného skrývat se ve smyslu komentovaného ustanovení.

Totéž platí v případě, že se obviněný nedostaví k hlavnímu líčení, přestože byl řádně předvolán a svou nepřítomnost neomluví, neboť v těchto případech zpravidla postačí jeho předvedení. Znemožňuje-li však obviněný své předvedení, zejména opakovaně (např. náhlými odchody ze zaměstnání v inkriminovanou dobu, smyšlené konstrukce), může být důvod útekové vazby dán, neboť obviněný v tomto případě již vyvíjí aktivitu skrývat se, případně se svým jednáním vyhýbá trestu, ať již tomu, který mu za trestnou činnost případně hrozí nebo tomu, který mu již byl pravomocně uložen (v těchto případech se však v praxi využívá namísto vazby dodání do výkonu trestu ve smyslu § 321 odst. 3 trestního řádu). Rovněž v případech, kdy se naopak obviněný neustále omlouvá z účasti na úkonech trestního řízení, ač trvá na své přítomnosti na nich, a žádá tak jejich

⁵⁷ viz Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 77

odročení, může být s ohledem na ostatní okolnosti toto jednání posouzeno jako adekvátní důvod vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu.

Co se zjištění totožnosti obviněného týká, nelze ji ihned zjistit, pokud obviněný nemá u sebe (resp. ani na jiném dosažitelném místě) doklady totožnosti nebo jeho totožnost nemůže potvrdit věrohodná osoba, případně odmítne spolupracovat při zjišťování své totožnosti nebo naopak spolupracuje, ale uvedezáměrně nepravdivé údaje nebo údaje jiné osoby (např. svých rodinných příslušníků). Tato situace připadá v úvahu zejména v případě zadržení osoby při páchání trestného činu nebo bezprostředně po něm, neboť je-li již zahájeno trestní stíhání, je ve valné většině případů totožnost obviněného známa, kdy i podle § 160 odst. 1 trestního řádu musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání obviněný označen jménem a příjmením, datem a místem narození, jakož i zaměstnáním a bydlištěm.

Co se pak stálého bydliště týká, jedná se především o případy, kdy nemá obviněný bydliště vůbec, nebo se v něm fakticky nezdržuje anebo jej velmi často mění, a to bez nahlášení orgánům činným v trestním řízení. Pro tyto účely není rozhodující trvalé bydliště, ale faktické místo pobytu obviněného, samozřejmě s ohledem na dočasné nepřítomnosti (dovolená, pracovní cesta, zdravotní důvody).⁵⁸ Využití útěkové vazby v praxi s odkazem na absenci stálého bydliště je žel hojně až mechanicky aplikováno zejména u cizinců, u nichž se mnohdy bez detailního zkoumání obava z útěku spíše presumuje, ačkoliv obecné zjištění v podobě státní příslušnosti samo o sobě důvodnou obavu pochopitelně nezakládá. Naproti tomu se útěková vazba správně a poměrně často využívá i u uživatelů návykových látek bez stálého faktického bydliště, pouze s trvalým bydlištěm na ohlašovně obecního úřadu, kteří jsou povětšinou současně i bez zaměstnání a bez jakýchkoliv jiných vazeb k nějakému místu.

V případě, že obviněný adresu svého stálého bydliště orgánům činným v trestním řízení pouze sdělí, aniž by její existence byla dalším způsobem potvrzena, je záhodno, aby došlo alespoň rámcově k ověření této skutečnosti. To samozřejmě neplatí, sdělí-li ji až v rámci vazebního rozhodování, kde faktická možnost ověření takto tvrzené adresy stálého bydliště pochopitelně absentuje. Skutečnost, že obviněný nemá stálé bydliště, bývá soudy vykládána spíše

⁵⁸ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 275-276

extenzivně, a to pod optikou skutečné vazby obviněného k danému bydlišti, tj. vazební důvod může být dán zejména v případech, kdy, přestože obviněný faktické bydliště má a uvede jej, nemá k němu žádný právní titul (např. ubytovny, bydlení u přátel) a rovněž nemá k danému místu žádné další závazky (např. zaměstnání, úřad práce).

Co se hrozby vysokého trestu týká, opět platí, že nelze učinit bez dalšího závěr (přestože se tak v praxi doposud děje) o naplnění této skutečnosti pouze na podkladě příslušné trestní sazby za trestný čin, pro nějž bylo trestní stíhání zahájeno, proto i v tomto případě podléhá přezkumu to, zda konkrétní okolnosti, poměry obviněného a předpokládaná výše trestu v daném případě (nikoliv pouze horní sazba podle zvláštní části trestního zákoníku) odůvodňují obavu útěku či skrývání se obviněného. Předpokládá se existence další konkrétní skutečnosti spolu s hrozbou vysokého trestu, pro kterou bude obava odůvodněná. Takovou skutečností může být např. nepravomocně uložený dlouhodobý trest odnětí svobody nebo negativní rysy obviněného vyplývající z příslušných znaleckých zkoumání.⁵⁹ V opačném případě by bylo možné dospět až k absurdnímu závěru, totiž že v jakémkoliv případě trestního stíhání, kde hrozí uložení vysokého trestu, musí být obligatorně aplikována úteková vazba, což popírá stěžejní principy vazby, jakož i zajišťovacích opatření obecně, o nichž bylo výše již hovořeno. „Typová hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění daného vazebního důvodu dostačující není.“⁶⁰ Soud ve svém rozhodnutí zdůvodní, na základě kterých úvah obviněnému trest ve zmiňované výši reálně hrozí. Shodně Ústavní soud potvrzuje, že je nezbytně nutné uvážit nejen předpokládanou výši trestu, ale i to, zda takto stanovená výše trestu odůvodňuje obavu, že konkrétní obviněný uprchne nebo se bude skrývat.⁶¹

Trestní řád výslovně nezakotvuje pojem „vysoký trest“ ani neposkytuje vodítko pro jeho určení, naopak dané vymezení ponechává plně na soudní praxi. Z logiky věci lze tvrdit, že v drtivé většině případů se pravděpodobnost vzetí do vazby pro tuto okolnost zvyšuje spolu se závažností trestného činu, byť ani toto pravidlo neplatí mechanicky. Ústavní soud poskytl obecným soudům poměrně exaktně vyjádřený výklad k hrozbě vysokého trestu, když konstatoval, že „hrozbu

⁵⁹ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 274

⁶⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2016, sp. zn. I.ÚS 356/16

⁶¹ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 432/01

vysokým trestem lze odůvodnit uložení tzv. útěkové vazby toliko v těch případech, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost ze spáchání zvláště závažného trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let⁶². Posouzení této otázky je v praxi ovšem obtížné a značně individuální⁶³ a tento závěr „nelze chápat jako „bianko šek“, do kterého stačí vepsat odhad možného budoucího trestu za konkrétní stíhanou věc ve výši nejméně osm let odnětí svobody, a na jeho základě pak odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě, bez přihlídnutí k dalším konkrétním okolnostem posuzované věci“⁶⁴, jak již bylo výše uvedeno. Je užitečné rovněž zdůraznit, že vždy se vychází ze stavu v době rozhodování soudu, nikoliv ze spekulací, které mohou nastat v budoucnu, zejména změnou právní kvalifikace.

2.3.2. Koluzní vazba

Podle § 67 písm. b) trestního řádu smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. koluzní vazba), a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

Z dikce citovaného ustanovení vyplývá vazební důvod spočívající alternativně v důvodné obavě, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné, či v důvodné obavě, že bude jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nikoliv však skutečností pro dané trestní stíhání podružných či pouze doplňujících. Důvodnost této obavy je však vždy založena buď jednáním obviněného, nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, to

⁶²nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. III. ÚS 566/03, dále srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2665/13 nebo nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 217/15

⁶³ viz nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 188/99

⁶⁴nález Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 356/16; dále srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. 1697/14

znamená, že musí být vždy dány konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu z následku, tj. z koluzního jednání nebo z koluzního záměru obviněného.

Za obecný důvod koluzní vazby se považuje maření zjištění skutkových okolností, jež jsou stěžejní pro objasnění dané věci, přičemž způsoby, kterými se tak děje, resp. může být, mohou být rozdílné. Vyžaduje se však aktivní činnost obviněného v podobě působení na osoby⁶⁵ nebo věci směřující právě k maření objasňování skutečností důležitých pro trestní stíhání ve smyslu dokazování podle trestního řádu⁶⁶ (např. ničení nebo ukrývání věcných důkazů, padělání listin, nabídka odměny znalci za zpracování „výhodného“ znaleckého posudku), nikoliv však pouze určitá důkazní situace (např. počátek vyšetřování, složitost dokazování, nezbytnost vyslechnout svědky). Sama existence skutečnosti, že spoluobviněný je na útěku, zejména jedná-li se o příbuzného obviněného, vazební důvod podle § 67 písm. b) trestního řádu nezakládá. Opačné pojetí by totiž vedlo opět pouze k absurdnímu výkladu a de facto i ke vzniku obligatorní vazby při existenci příbuzenského poměru mezi spoluobviněnými.

Aplikaci koluzní vazby si však lze představit nejen v případech, kdy obviněný sám svým jednáním zavedl příčinu k obavě z koluze, ale též tehdy, existuje-li určitá objektivní konstelace, zahrnující nejen osobu obviněného, ale i všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, včetně stádia vyšetřování, protože je nutné bedlivě zvážit a vyčerpávajícím způsobem předejít veškeré skutečnosti v odůvodnění rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby.⁶⁷

Ústavní soud v této souvislosti v řadě svých nálezů věnujících se této problematice rovněž potvrzuje, že obsahovým naplněním pojmu „konkrétní skutečnosti“ ve smyslu komentovaného ustanovení je nutno rozumět konkrétní argumentaci ohledně povahy důkazů, které je nezbytné provést, jakož i analýzu okolností, jež svědčí pro možnost působení na nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné, nebo jiné maření objasňování skutečností důležitých pro trestní

⁶⁵ Pozn. Vzhledem k tomu, že se nejčastěji jedná o svědky, bez nichž se neobejde valná většina trestních řízení, uvádí je zákonodárce, shodně jako spoluobviněné, explicitně v daném ustanovení.

⁶⁶ Pozn. Objasňováním skutečností závažných pro trestní řízení se rozumí vlastní dokazování podle § 89 odst. 1 trestního řádu, tj. zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí, tedy vyhledat důkazy o nich, tyto důkazy provést, získané poznatky procesně zajistit a zhodnotit. – viz Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 374

⁶⁷ viz náleze Ústavního soudu ze dne 11. 5. 1999, sp. zn. IV. ÚS 107/99

stíhání jednáním obviněného.⁶⁸ Pouhé domněnky či hypotézy pro uložení této vazby nepostačují.

Ústavní soud dovozuje, že pouhá potřeba vyslechnutí blíže neurčených svědků či spoluobviněných, kteří jsou známi obviněnému, není sama o sobě způsobilá konkrétní skutečnost odůvodňující obavu založit. Při opačném pojetí by se automaticky musela dovozovat vazba, zná-li obviněný některé ze spoluobviněných či svědků, což může být v praxi drtivá většina případů. Přitom již ze slova „konkrétní“ coby součásti legálního pojmu konkrétní skutečnosti je možno vyvozovat nezbytnost reflexe prokázání existence prvků konkrétních a specifických té které věci, stavící každý případ do roviny jedinečnosti a nestejnosti, na základě kterých by mohla být dána důvodná obava, že se obviněný dopustí koluzního jednání.⁶⁹ Záměr působit na svědky a jeho úspěšnost je možné dovozovat zejména ze vztahu obviněného k jednotlivým svědkům, zvláště jedná-li se o vztah podřízeného k nadřízenému, vztah závislosti, má-li obviněný nad svědkem fyzickou převahu, je zde věkový rozdíl, apod.⁷⁰

V souvislosti s tímto důvodem vazby se vyskytla polemika u odborné veřejnosti vztahující se k pojmu „nevyslechnutý svědek“. Někteří odborníci považují nevyslechnutého svědka za osobu, která byla již předvolaná a má povinnost svědčit, přičemž působení na osobu dosud nepředvolanou orgánem činným v trestním řízení, u níž je předpoklad, že bude vyslýchána, ať již jako svědek nebo spoluobviněný, považují za jiné maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.⁷¹ Druhý konec provazu představují spíše zastánci extenzivního výkladu, podle nějž je v daném pojetí myšlena osoba svědka v materiálním smyslu, tj. jak osoba již předvolaná, tak i osoba, u níž k tomuto úkonu má teprve dojít⁷², čemuž ve své bohaté judikatuře přisvědčil i Nejvyšší soud.⁷³ Nejvyšší soud dokonce tuto skupinu za určitých okolností rozšiřuje i o svědky či spoluobviněné již vyslechnuté, konkrétně na ty, kteří sice byli vyslechnuti, ale jejichž výslech byl proveden tak, že protokol o této výpovědi není použitelný jako důkaz před soudem, nebo jejichž výslech byl proveden neúplně,

⁶⁸ viz nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 237/00

⁶⁹ viz nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2006, sp. zn. I ÚS 470/05

⁷⁰ viz Vicherek, R. Důvody vazby. Trestní právo, 2012, č. 9, s. 21

⁷¹ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 743

⁷² viz Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 416

⁷³ viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tejn 303/2001

nebo nebyl zaměřen na všechny okolnosti důležité pro rozhodnutí.⁷⁴ Při této koncepci je však nezbytné důsledně hledět na práva obviněného, neboť sama skutečnost, že orgány činné v trestním řízení provedly daný procesní úkon nesprávně či neúplně, nemůže být kladena k tíži obviněnému jeho vzetím do vazby.⁷⁵

Za důvod postačující k naplnění koluzní vazby však nelze v žádném případě považovat uplatňování zákonných práv obviněného na obhajobu ani (se zřetelem k postavení obviněného) uvádění nepravdivých skutečností nebo odmítnutí poskytnout výpověď.⁷⁶ Totéž platí u nesplnění některých povinností ze strany obviněného (např. vydat věc nebo podrobit se prohlídce). Ústavní soud v souvislosti s výkonem práv obviněného shodně konstatoval, že uvalení vazby v důsledku kontroverzních výpovědí obviněného (nota bene srovnáváje jeho vysvětlení před sdělením obvinění s jeho výpovědí po sdělení obvinění) nutno považovat za donucování obviněného přiznat vinu, a tudíž i za omezení práva na obhajobu.⁷⁷ Co se doznání obviněného týká, tenduje aplikační praxe k závěru, že doznání obviněného zpravidla není způsobilé samo o sobě vyloučit aplikaci koluzní vazby, jsou-li dány jiné konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu z koluzního jednání či záměru obviněného, nicméně rozhodující orgán musí přezkoumatelným způsobem odůvodnit skutečnost, že zájem na objasňování daného trestného činu převládá nad zájmem na svobodě jednotlivce (např. u organizovaného zločinu).⁷⁸

Za zmínku v souvislosti s koluzní vazbou stojí skutečnost, že koluzní vazbu není možné na rozdíl od ostatních vazebních důvodů nahradit jiným institutem nahrazujícím vazbu, přičemž i s výkonem tohoto druhu vazby jsou z podstaty věci spojeny přísnější a citelnější opatření (např. oddělené umístění od ostatních obviněných, kontrola korespondence, omezení návštěv).

Téma koluzní vazby se doposud těší nemalému zájmu autorů i v rovině teoretické, přičemž v minulosti byl její význam dokonce některými teoretiky popírán. Poměrně revoluční postoj, zpochybňující samotnou podstatu koluzní vazby, zaujímal český odborník Alois Zucker, který koluzní vazbu označil za

⁷⁴ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2000, sp. zn. 8 Tz 163/2000

⁷⁵ srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 181/14

⁷⁶ srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1999, sp. zn. III. ÚS 148/97

⁷⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. III. ÚS 148/97

⁷⁸ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 280

neudržitelnou, zneužitelnou a nedůslednou v tom smyslu, že by bylo nutné jí zaměřit mimo obviněného i vůči jiným osobám, které trestní řízení ovlivňují. Svou tezi opíral i o skutečnost, že není-li obviněný izolován bezprostředně po spáchání trestného činu, má časový prostor koluzně jednat, přičemž totéž platí, i je-li obviněný propuštěn z vazby po uplynutí maximální možné doby vazby. Koluzní vazbu dokonce považoval za průlom do obžalovací formy procesu a pozůstatek inkvizičního procesu s cílem vynucení doznání obviněného.

Tomuto názoru však nelze přisvědčit, neboť i koluzní vazba má v současném trestním procesu své zasloužené místo, přičemž velice často je logicky aplikována kupříkladu v případech, kdy obviněný sdílí společnou domácnost se svědky (např. domácí násilí). Otázku koluzní vazby a jejího souladu s ústavním pořádkem několikrát zkoumal i Ústavní soud, který tento soulad vždy jednoznačně potvrdil.⁷⁹

Ústavní soud rovněž shrnul funkci koluzní vazby, kdy podotkl, že v počátcích vyšetřování je třeba zajistit ochranu důkazních pramenů před jejich poškozením a zničením nebo před jinými aktivitami, sledujícími mařit vyšetřování. Vedle zmaření objasnění trestné činnosti by mohly být ohroženy i jiné společenské a individuální zájmy, např. bezpečnost svědků, osobní údaje nezúčastněných osob, skutečností podléhajících utajení. Všechna tato rizika je třeba zvláště pečlivě zvažovat v případech nebezpečných forem kriminality.⁸⁰ I přes výše uvedené se v praxi bohužel vyskytují případy aplikace koluzní vazby, není-li dán „jiný vazební důvod“, neboť lze bez nadsázky tvrdit, že v každé věci je možné nalézt svědka, vůči němuž se obviněný teoreticky může dopustit koluzního jednání. Tohoto přístupu by se však obecné soudy s přihlédnutím k dopadům vazby na obviněného měly vystríhat.

2.3.3. Předstižná vazba

Podle § 67 písm. c) trestního řádu smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo

⁷⁹ srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 1994, sp. zn. II. ÚS 138/93; nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 1996, sp. zn. I. ÚS 62/96; nebo nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 1996, sp. zn. IV. ÚS 226/96

⁸⁰ viz nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04

kterým hrozil (tzv. předstižná vazba), a dosud zjištěné skutečnost nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

Vazební důvod podle § 67 písm. c) trestního řádu přichází v úvahu z podstaty věci toliko u úmyslných (dolůzních) trestných činů, neboť musí být dána obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, vykoná trestný čin, který připravoval, nebo vykoná trestný čin, kterým hrozil. Jinými slovy řečeno, předpokládá se bezprostřední nebezpečí další trestné činnosti.⁸¹ Předstižná vazba, jejímž cílem není na rozdíl od dvou předchozích vazebních důvodů zajištění zdárného průběhu trestního řízení, bývá s ohledem na svůj charakter někdy označována jako vazba mimoprocesní či vazba preventivní, neboť má obviněnému jeho izolací zabránit v páchání další předpokládané trestné činnosti.⁸² Tato „izolační“ funkce bývá někdy terčem kritiky, neboť někteří z řad odborné veřejnosti namítají, že pro své časově omezené účinky (po dobu trestního stíhání) ani nemůže důsledně plnit svůj účel.⁸³ „Detence obviněného formou předstižné vazby v rámci trestního stíhání trpí sice vadou krásy, avšak představuje přesto patrně nejvhodnější řešení“.⁸⁴

Trestní řád volí oproti dvěma předchozím vazebním důvodům u předstižné vazby taxativní výčet čtyř výše popsaných možných důvodů. První „skutkovou“ podstatu předstižné vazby představují případy, kdy je dána důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán. Pojem „opakování“ nahradil v rámci novely z roku 2001 v dané souvislosti nepříliš vhodný termín „pokračování v trestné činnosti“. Pokračování ve stíhaném trestném činu, další útoky u téhož hromadného trestného činu nebo udržování protiprávního stavu

⁸¹ Pozn. Z historického hlediska má předstižná vazba svůj původ v právu anglickém a to konkrétně z institutů záruky dodržení pokoje („to keep in peace“) a záruky dobrého chování („recognizeforgoodbehaviour“) a z pohledu práva rakouského jde o oživení někdejší „cautio non offendendo“, kterou mohl v období středověku žádat po soudci ten, kdo se cítil důvodně ohrožen. –viz Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 123

⁸² viz Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 422

⁸³ viz tamtéž, s. 423

⁸⁴ Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 124

tímto trestným činem vyvolaným nepřichází v úvahu co do aplikace předstižné vazby, a to se zřetelem k § 12 odst. 11 trestního řádu, který explicitně stanoví, že pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek.⁸⁵

Aplikační praxe dovozuje, že se nejedná pouze o opakování téhož trestného činu (zejména s ohledem na jazykový výklad opakování „trestné činnosti“, nikoliv trestného činu), nýbrž připouští i možnost spáchání trestného činu téže povahy, resp. téhož druhu (např. majetková trestná činnost). Důvodem předstižné vazby v tomto smyslu tudíž nemůže být paušální nebezpečí z páčání jakékoliv trestné činnosti nebo pochopitelně ani blíže nespecifikovaná trestná činnost. Co se obavy z dokonání trestného činu, o který se obviněný pokusil nebo obavy z vykonání trestného činu, který obviněný připravoval, týká, zde zákonodárce i aplikační praxe presumuje naopak totožný trestný čin, to znamená, že muselo dojít k pokusu tohoto trestného činu nebo jeho přípravy, je-li trestná.

Tento typ vazby bývá uplatňován v praxi často u recidivy majetkové povahy, jakkoliv „trestní rejstřík“ obviněného sám o sobě nesmí být důvodem pro vzetí do vazby. Tato skutečnost však může představovat jeden z ukazatelů, který je možné podrobit hodnocení spolu s dalšími aspekty. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že aplikace tohoto typu vazby je závislá mj. na osobním postoji obviněného, jeho sklonech, návycích, na jeho aktuálním zdravotním stavu, rodinném zázemí nebo na prostředí, v němž se obviněný pohybuje.⁸⁶ Co se finanční či společenské situace obviněného týká, jsou soudy povinny postupovat obezřetně, a je třeba v zásadě odmítnout, aby pouze nepříznivá finanční situace sama o sobě mohla představovat vazební důvod předstižné vazby. Teprve souhrn dalších okolností může k její aplikaci vést, poněvadž v opačném případě by docházelo k neakceptovatelné ostrakizaci obviněného, protože pouhá existence dluhů nemůže potvrzovat domněnku o opakování trestné činnosti. V opačném případě by ve své podstatě nebyl dodržen požadavek na restriktivní přístup k hodnocení vazebních důvodů.⁸⁷ Shodně ESLP dovozuje, že skutečnost, že obviněný není zaměstnán a nemá rodinu, nemůže sama o sobě znamenat, že by mohl mít obviněný tendenci páchat další trestnou činnost.

⁸⁵srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp.zn. I ÚS 40/04

⁸⁶ viz náleží Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06

⁸⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2086/14

2.3.4. Kvalifikované důvody vazby

Jak již bylo v předchozích kapitolách této práce předestřeno, zakotvuje trestní řád limity pro možnost aplikace vazby, když v § 68 odst. 2 trestní řád stanoví, že vzít do vazby nelze obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Tyto limity se však neužijí v případech předpokládaných v § 68 odst. 3 trestního řádu (tzv. kvalifikované nebo též zpřísněné důvody vazby), totiž pokud obviněný již uprchl nebo se skrýval, opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Jiným slovy řečeno, nastane-li některá z popsaných situací, lze obviněného vzít do vazby, přestože půjde o některý z trestných činů podle § 68 odst. 2 trestního řádu.

Z dikce citovaného ustanovení je zjevné, že i vazební důvody jsou zde promítnuty, avšak s rozdílem v tom, že v těchto případech se vyžaduje již naplnění důvodné obavy, nikoliv pouhá její existence. Zákonodárce tak vytváří přísnější podmínky, a to v podobě existence některé z presumovaných skutečností již v době rozhodování o vzetí do vazby (tj. ke konkrétnímu jednání či skutečnosti již fakticky došlo), neboť u některých trestných činů, přestože by byly dány podmínky do vzetí do vazby ve smyslu § 67 trestního řádu, by obviněný pro zákonné limity do vazby vzat nebyl.

Při využití druhého z důvodů se předpokládá kumulativní splnění dvou podmínek, totiž že se obviněný opakovaně (tj. nejméně dvakrát) nedostavil na předvolání a dále že se jej nepodařilo předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení. To může platit i v případě sdělení omluvy obviněného za současného splnění druhé podmínky, nikoliv však v případě omluvy z objektivně prokazatelného důvodu (zejména zdravotní stav obviněného), který bude obviněným samozřejmě náležitě podložen. Aplikace vazby s odkazem na dané

ustanovení s ohledem na popsané presumuje závažnější jednání obviněného, které se svou povahou blíží uprchnutí či skrývání, samozřejmě za současného naplnění dalších podmínek, a to zejména ohledně řádného a včasného doručení předvolání obviněnému (bez možnosti náhradního doručení).

Třetí z popsaných případů rovněž ukládá kumulativní naplnění dvou podmínek, totiž že obviněný je neznámé totožnosti a nedisponuje věrohodnými doklady potvrzujícími jeho totožnost, přestože mu byla dána možnost k zajištění těchto dokladů, a zároveň že se dostupnými prostředky nepodařilo zjistit jeho totožnost. Mezi dostupné prostředky se řadí zejména evidence obyvatel, policejní databáze nebo zjištění totožnosti prostřednictvím důvěryhodné osoby. V souladu s § 63 zákona o Policii ČR⁸⁸ se prokázáním totožnosti rozumí prokázání jména, popřípadě jmen, příjmení, data narození a v případě potřeby také adresy místa trvalého pobytu, adresy místa pobytu nebo adresy bydliště v zahraničí, rodného čísla a státní příslušnosti. Odmítne-li osoba prokázat svoji totožnost nebo nemůže-li ji prokázat ani po poskytnutí potřebné přiměřené součinnosti a policista nemůže její totožnost zjistit provedením úkonu na místě, je oprávněn tuto osobu předvést k provedení úkonů směřujících ke zjištění její totožnosti. Nelze-li totožnost takto předvedené osoby zjistit na základě sdělených údajů ani v dostupných evidencích, je policista oprávněn získat informace potřebné k jejímu ztotožnění snímáním daktyloskopických otisků, zjišťováním tělesných znaků, měřením těla, pořizováním obrazových, zvukových a jiných záznamů a odebíráním biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení. Nelze-li tento úkon pro odpor osoby provést, je policista oprávněn tento odpor způsobem přiměřeným intenzitě odporu překonat.⁸⁹

Čtvrtý z výše citovaných případů, prolamující zákonná omezení co do závažnosti trestného činu, vyžaduje, aby se obviněný dopustil koluzního jednání tím, že již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (např. zničení důkazu), tj. v daném případě opět nepostačuje důvodná obava, protože toto jednání obviněného musí být pochopitelně dostatečným způsobem prokázáno.

⁸⁸ Pozn. Shodně § 32 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů; dále § 32 zákona č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky.

⁸⁹ Pozn. Odpor je možné překonat s výjimkou případů, jde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity.

Poslední z případů se vztahuje k situaci, kdy obviněný již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Tento důvod se týká nejen případů, kdy obviněný po zahájení trestního stíhání trestnou činnost opakoval nebo v takové činnosti pokračoval, nýbrž po novele z roku 2011, která reagovala na nedostatky v aplikační praxi v této oblasti, i případů, kdy je zahájeno trestní stíhání proti obviněnému, který byl v minulosti odsouzen (případně již potrestán) pro trestnou činnost stejné povahy (tzv. speciální recidiva).⁹⁰ Ve smyslu tohoto ustanovení se pojmem odsouzení rozumí pravomocné odsouzení za současné podmínky, že se na pachatele nehledí, jako by odsouzen nebyl. Pojem potrestání z v sobě pak subsumuje nejen pravomocné odsouzení, nýbrž i výkon trestu, případně i částečný. Jak k potrestání, tak k odsouzení musí však dojít v posledních třech letech.⁹¹

Podle § 68 odst. 4 trestního řádu, který zakotvila teprve novela trestního řádu v roce 2011, se zákonné limity stanovené pro úmyslný trestný čin rovněž neaplikují, jestliže je dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. c) trestního řádu a s přihlédnutím k povaze takového trestného činu vyžaduje vzetí do vazby účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu. Tento důvod se tak uplatní pouze u úmyslných (dolůzních) trestných činů v případě, je-li dán vazební důvod podle § 67 písm. c) trestního řádu, tj. předstižná vazba. Kumulativně musí dojít k naplnění podmínky, že s přihlédnutím k povaze takového trestného činu vzetí do vazby vyžaduje účinná ochrana poškozeného. Jinými slovy řečeno, současně musí dojít ke splnění předpokladu v podobě nezbytnosti ochrany zájmů poškozeného, který bývá dovozován zejména z povahy příslušného trestného činu, především pak z významu dotčeného zájmu, který byl tímto trestným činem dotčen, způsobu provedení tohoto trestného činu a z jeho následků, případně i z míry zavinění obviněného či jeho pohnutky. Zkoumání mají být podrobeny i ostatní relevantní okolnosti ve vztahu k poškozenému, tj. předchozí jednání obviněného obdobné

⁹⁰ srov. např. Růžička, M., Chromý, J., Přepechalová, K. „Vazební“ novela trestního řádu a její dopad na činnost státních zástupců. Státní zastupitelství: Odborný právnícký časopis. Praha. Roč. 10, č. 1. 2012, s. 16-17

⁹¹ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 774

povahy k osobě poškozeného nebo zpětvzetí souhlasu poškozeného v rámci předchozího trestního stíhání atp.⁹²

Zákonodárce tento speciální kvalifikovaný důvod, kdy je možné obviněného vzít do vazby, ačkoliv se jedná o trestný čin nižší závažnosti, konstruoval zejména z důvodu toho, že sílily hlasy volající po možnosti aplikace vazby i v případech páchání méně závažných trestných činů (často proti osobám blízkým, kdy se však povětšinou agresivní chování stupňuje a výhrůžky nabývají na intenzitě), u nichž by bylo možné jejich opakování zabránit právě vzetím obviněného do vazby. V této souvislosti se množily námitky poukazující na neschopnost trestního práva poskytnout poškozeným účinnou ochranu. V praxi je nezbytné zohlednit při výkladu trestněprávních norem nejen práva obviněného, ale též potřebu ochrany osob trestnou činností ohrožených a postižených, neboť některým hrozbám není možné pouze nečinně přihlížet.

Komentované ustanovení tak otevírá možnou cestu pro případy, kdy existuje natolik intenzivní veřejný zájem, který odůvodňuje potřebu izolace obviněného od osoby poškozeného a ofenzivnější postup. Lze přisvědčit názoru, že se jedná nepochybně o účel legitimní, neboť stát má povinnost dbát o bezpečí svých občanů, a tudíž v odůvodněných případech může právo na osobní svobodu jednotlivce ustoupit zájmům veřejné bezpečnosti či bezpečnosti konkrétních osob.

Průlom do zákonných limitů při možnosti uvalení vazby v podobě tohoto důvodu tak v sobě implikuje výrazný preventivní prvek, neboť smyslem této koncepce je ochrana poškozeného, který je vystaven vážnému a hrozícímu nebezpečí a tuto ochranu nelze s akcentem na výjimečnost institutu vazby a principu proporcionality zajistit ani využitím předběžných opatření. Nebezpečí se vztahuje k ochraně zájmů a hodnot ve vztahu k osobě poškozeného, přičemž trestní řád příkladmo uvádí zdraví, život nebo jiný obdobný zájem, kterým může být kupříkladu lidská důstojnost nebo svoboda, nikoliv však pouze ochrana majetku poškozeného.⁹³ Závěr o potřebě účinné ochrany poškozených musí být založen na specifických okolnostech konkrétního případu a má své místo v odůvodnění příslušného rozhodnutí, neboť obecné soudy jsou vždy povinny specifikovat, který konkrétní zájem poškozeného je potřeba chránit, a které

⁹² viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 775

⁹³ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 775

okolnosti nasvědčují tomu, že je daný zájem v reálném ohrožení. Obecné soudy jsou rovněž povinny se vypořádat s otázkou „účinnosti“ takové ochrany poškozeného, a to zejména s ohledem na omezení trvání vazby. Jsou tedy povinny vysvětlit, proč zde v konkrétním případě existuje potřeba ponechání obviněného ve vazbě alespoň po tuto omezenou dobu.⁹⁴

⁹⁴ viz náleží Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. III. ÚS 1301/13

3. Formální vazební právo

3.1. Rozhodnutí o vzetí do vazby

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, je v intencích čl. 8 odst. 5 LZPS možné vzít obviněného do vazby pouze na základě rozhodnutí soudu. O vzetí obviněného do vazby rozhoduje formou usnesení soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, přičemž totéž platí v případě rozhodování o dalším trvání vazby. O změně důvodů vazby přísluší rozhodnutí rovněž soudu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudci, avšak pominul-li některý z důvodů vazby, může o pominutí důvodu vazby rozhodnout v přípravném řízení i státní zástupce.

Pravomoc státního zástupce je dána rovněž u žádosti obviněného o propuštění vazby v přípravném řízení, přičemž pokud státní zástupce této žádosti nevyhoví, je povinen o tomto vyrozumět obviněného a nejpozději do pěti pracovních dnů od jejího doručení předložit tuto žádost obviněného k rozhodnutí soudu. V řízení před soudem je dána pravomoc k rozhodnutí o žádosti obviněného o propuštění z vazby rovněž soudu, avšak za souhlasu státního zástupce s propuštěním obviněného z vazby, může o propuštění rozhodnout i předseda senátu. Další rozhodnutí, které v souvislosti s vazbou může učinit v přípravném řízení státní zástupce, je rozhodnutí, který se obviněný propouští z vazby. V případech, kde je překročena lhůta pro rozhodnutí o dalším trvání vazby nebo nejvyšší přípustná doba trvání vazby vydává soud a v přípravném řízení soudce nebo státní zástupce pouze příkaz k propuštění obviněného z vazby.

Uvedená koncepce, kdy všechna rozhodnutí o vazbě, jejichž důsledkem je setrvání obviněného ve vazbě, činí soud, případně soudce, byla zakotvena novelou trestního řádu z roku 2011, která se tak v podstatných rysech, byť s odchylkami, navrátila ke stavu před novelou trestního řádu z roku 2001, která naopak vymezovala, že o dalším trvání vazby obviněného rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. Jak již bylo v předchozí kapitole řečeno, novela trestního řádu z roku 2011 tímto promítla i názor Ústavního soudu, který předchozí pojetí vnímal poněkud rozpačitě a setrvalě upozorňoval na pozici státního zástupce,

jakož i na skutečnost, že rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě není rozhodnutím ve smyslu čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy, kdy i ESLP považuje za přezkum pouze přezkum provedený soudním orgánem, nebo alespoň orgánem, který má shodné institucionální rysy jako soud.⁹⁵

Co se návrhu na vzetí do vazby týká, činí jej v souladu s principem obžalovacím v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem pak soud postupuje z úřední povinnosti. Státní zástupce podává návrh na vzetí do vazby povětšinou na návrh policejního orgánu, v opačném případě je povinen informaci o podání návrhu na vzetí do vazby z vlastní iniciativy sdělit. Předchází-li podání návrhu na vzetí do vazby zadržení, dbá státní zástupce na to, že byl návrh doručen soudu nejpozději do 48 hodin od zadržení nebo omezení osobní svobody.

Návrh státní zástupce doručuje sám nebo prostřednictvím zaměstnance státního zastupitelství, justiční strážce a výjimečně lze o doručení požádat policejní orgán. Na stejnopise návrhu na vzetí obviněného do vazby vyznačí soud přesný datum a čas doručení. Státní zástupce zpravidla již předem telefonicky informuje příslušného soudce o přípravě návrhu, jakož i obhájce obviněného, pokud si jej zvolí. V případě, že obviněný v případech nutné obhajoby žádá o ustanovení obhájce, je povinen státní zástupce již v návrhu na vzetí do vazby soud na tuto skutečnost upozornit a současně podat návrh na ustanovení obhájce, pokud obviněný prohlásí, že si jej nezvolí.⁹⁶

Usnesení, jímž se obviněný bere do vazby, musí mimo obecných náležitostí jako označení soudu, označení obviněného, výroku o vzetí do vazby s poukazem na konkrétní vazební důvod, případně další výroky (např. o nepřijetí peněžité záruky), obsahovat i patřičné odůvodnění včetně vypořádání se s námitkami a návrhy obhajoby, a v neposlední řadě též poučení o opravném prostředku. Kromě těchto nezbytných náležitostí je povinen soud rovněž uvést, jaké procesní úkony předcházely rozhodnutí o vzetí do vazby (např. příkaz k zatčení, zadržení), jakož i to, od jakého okamžiku počíná výkon vazby.⁹⁷

Vzhledem k významnosti odůvodnění u rozhodnutí soudu o vzetí do vazby, případně o ponechání obviněného ve vazbě, jakož i k odlišnostem

⁹⁵ viz nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 573/02

⁹⁶ viz Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2011 ze dne 21. 9. 2009, ve znění pozdějších změn

⁹⁷ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 902-903

rozhodovací praxe v jednotlivých případech v tomto směru, zákonodárce v novele trestního řádu z roku 2011 přistoupil k vložení § 73c do trestního řádu obsahující obligatorní obsahové náležitosti odůvodnění u vybraných rozhodnutí, tj. u veškerých rozhodnutí, u nichž je výsledkem vzetí, resp. ponechání obviněného ve vazbě. Jako minimální požadavky kladené na odůvodnění této skupiny rozhodnutí soudu stanovila legislativa povinnost uvedení skutečností, které odůvodňují podezření ze spáchaného činu, pro který je obviněný stíhán, konkrétní skutečnosti, z nichž jsou dovozovány důvody vazby a rovněž důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením. Takové odůvodnění soudu je způsobilé dostát všem principům vztahujícím se k institutu vazby jakožto zajišťovacímu prostředku a jeho aplikaci. V odůvodnění soud vymeze skutečnosti, které byly vzaty za prokázané včetně příslušných důkazů, o něž se skutková zjištění opírají, jakož i úvahy, jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení důkazů, a v neposlední řadě rovněž právní úvahy, na jejichž podkladě byly tyto skutečnosti prokázané důkazy hodnoceny s právní úpravou.⁹⁸

Je žádoucí, aby obsah každého usnesení o vazbě reflektoval i povahu a závažnost trestní věci a specifikum vazby jako takové. V případě absentujícího odůvodnění, přestože si lze v současné aplikační praxi tento případ představit skutečně stěžejí, nebo jiného obdobného excesu (např. stav, kdy přijaté závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu), by se jednalo o stav nepřijatelné svévole popírající předvídatelné judikatorní standardy.⁹⁹ V tomto kontextu se jeví jako zajímavé pro úplnost připomenout i ustálený závěr Ústavního soudu, dle něž je zrušení rozhodnutí o vazbě vyloučeno v situaci, ob stojí-li závěry soudu při odůvodnění alespoň jednoho vazebního důvodu, bez ohledu na závěry týkající se důvodů dalších.¹⁰⁰ Tudíž i v situaci, kdy odůvodnění soudu ohledně naplnění jednoho z vazebních důvodů zjevně neobstojí, nezruší Ústavní soud konkrétní rozhodnutí, je-li nutnost vazby legitimně podepřena důvodem jiným.¹⁰¹

O vzetí do vazby je třeba bez průtahů již v okamžiku realizace, nikoliv až právní moci rozhodnutí, vyrozumět příslušné osoby v souladu s § 70 trestního řádu, především je nezbytné vyrozumět fyzickou osobu, kterou obviněný uvede,

⁹⁸ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 919

⁹⁹ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2013, sp. zn. II. ÚS 4717/12

¹⁰⁰ srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 2682/16; dále např. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2017, sp. zn. III. ÚS 3165/16

¹⁰¹ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. III. ÚS 2725/17

nebo některého rodinného příslušníka obviněného, tj. kupříkladu manžela, rodiče, sourozence, druha či družku, děti, a dále zaměstnavatele obviněného, případně příslušný orgán České správy sociálního zabezpečení, je-li obviněný příjemcem důchodu. To neplatí v případě, oznámí-li obviněný, že s vyrozuměním rodinného příslušníka nebo zaměstnavatele nesouhlasí, neboť soud je povinen vůli obviněného respektovat, s výjimkou mladistvého, kde musí některého rodinného příslušníka soud vyrozumět i přes sdělený nesouhlas mladistvého obviněného. Okruh vyrozumívaných osob se zjistí dotazem na obviněného v rámci jeho výslechu, případně i jiným neformálním způsobem jak u obviněného, což přichází v úvahu zejména u obviněných, kteří odeprou učinit výpověď, tak případně u jiných dostupných osob, povětšinou obhájce obviněného.

V případě obviněného, který je cizím státním příslušníkem, a který je vzat do vazby nebo je z ní propuštěn, se vyrozumí na žádost obviněného též konzulární úřad státu, jehož je cizinec občanem, nestanoví-li jinak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.¹⁰² Obviněný musí být o právu na spojení se zastupitelským úřadem svého státu vždy náležitě a včas poučen. Většina mezinárodních smluv s výjimkou smlouvy s Albánií a Irákem stanoví povinnost vyrozumět bez ohledu na vůli obviněného. Jakékoliv vyrozumění ve všech případech se provede neprodleně, a to buď přímo prostřednictvím soudce (předseda senátu nebo samosoudce) či vedoucího soudní kanceláře.

Trestní řád předkládá v § 74 odst. 1 taxativní výčet vazebních rozhodnutí, proti nimž je přípustná stížnost. Stížnost proti rozhodnutí o vazbě však není přípustná ani u těchto typů rozhodnutí, jestliže o vazbě rozhodl Nejvyšší soud nebo jde o druhostupňové rozhodnutí o stížnosti. Stížnost mohou učinit státní zástupce, obviněný, ve prospěch obviněného dále osoby uvedené v § 142 odst. 2 trestního řádu, u mladistvého obviněného dále osoby uvedené v § 72 ZSM, a u rozhodnutí týkajících se peněžité záruky i osoba, která se souhlasem obviněného tuto peněžitou záruku složila. Rozhodnutí o stížnosti přísluší u rozhodnutí státního zástupce zásadně soudu (s výjimkami), u rozhodnutí soudu pak nadřízenému soudu.

¹⁰² Pozn. Seznam příslušných dvoustranných konzulárních úmluv tvoří přílohu č. 1 instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 9. 4. 2014, č.j. 37/2013-MOT-J/65, o postupu soudů ve styku s cizinou ve věcech trestních.

Trestní řád rovněž přiznává odkladný účinek stížnosti proti rozhodnutí o připadnutí peněžitě záruky státu a stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby, nejde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku. Byl-li však státní zástupce přítomen při vyhlášení rozhodnutí, má jeho stížnost odkladný účinek jen tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí. Pojem „ihned“ se v praxi chápe jako učinění stížnosti bezprostředně po vyhlášení rozhodnutí do protokolu při daném úkonu (často v rámci hlavního líčení nebo veřejného zasedání), při němž bylo za přítomnosti státního zástupce vyhlášeno usnesení o propuštění obviněného z vazby.

Co se okamžitého propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku týká, předchozí právní úprava přiznávala v § 74 odst. 2 věty druhé části za středníkem trestního řádu odkladný účinek i stížnosti státního zástupce po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, bylo-li současně podáno odvolání. Uvedené ustanovení však bylo zrušeno nálezem Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2010 vyhlášeného pod č. 163/2010 Sb., neboť Ústavní soud dovedl, že z hlediska ústavnosti není akceptovatelné, aby kontinuita omezení osobní svobody vazbou nebyla zprošťujícím rozsudkem nijak narušena, což by odporovalo úzké interpretaci čl. 5 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy. Pokračující omezení osobní svobody po vydání zprošťujícího rozsudku přestává být ospravedlnitelné z hlediska veřejného zájmu na účinném stíhání trestné činnosti, protože není v souladu s judikaturou ESLP naplněn požadavek přítomnosti zesílených důvodů pro další trvání vazby, naopak vydání zprošťujícího rozsudku způsobuje vymizení těchto důvodů, případně jejich zeslabení na minimum. Odkladný účinek stížnosti státního zástupce v daném případě tak nastoloval stav, kdy byla od jednotlivce vyžadována větší obět', než je možno od osoby, jíž svědčí presumpce nevinny (nadto již soudem potvrzené, třebaže i nepravomocně), rozumně požadovat.¹⁰³

Aktuální právní úprava obsahuje po novele trestního řádu z roku 2011 při rozhodování o stížnosti také speciální úpravu vztahující se k možnosti vrácení soudu prvního stupně, kdy redukuje tuto možnost na případy vrácení pouze z důvodu závažných vad rozhodnutí, přičemž je stanoveno, že v takovém případě musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby. V praxi standardně nadřizený

¹⁰³ viz náleží Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2010 vyhlášený pod č. 163/2010 Sb.

soud, zruší-li napadené rozhodnutí, současně rozhodne sám znovu o vazbě obviněného. Není-li tento postup možný pro vady, jež nejsou odstranitelné v řízení před soudem druhého stupně, vydá soud spolu se zrušením dotčeného vazebního usnesení příkaz k propuštění obviněného z vazby na svobodu. Původně rozhodující orgán pak může obviněného svým rozhodnutím však vzít do vazby znovu, jsou-li splněny veškeré podmínky.¹⁰⁴

Usnesení soudu o vazbě lze napadnout pro nesprávnost některého z výroků nebo pro procesní vady v řízení, které jeho vydání předcházelo, mohou-li současně zakládat nesprávnost některého z výroků. Trestní řád neurčuje žádné speciální náležitosti pro tento typ stížnosti, proto postačí i podání blanketní stížnosti. Rozhodování o stížnosti ovládá revizní princip, což předpokládá, že přezkumný orgán sám přezkoumá správnost všech výroků napadeného usnesení, proti nimž může stěžovatel podat stížnost, jakož i řízení předcházející napadenému usnesení, aniž by tyto skutečnosti stěžovatel výslovně namítal. Revizní princip však není absolutní, nýbrž je redukován zákazem *reformatio in peius* (současně je z logiky věci rozšířen principem *beneficiocohaesionis*) a rovněž též vůlí stěžovatele, napadá-li stížností usnesení jen ve vztahu k určité osobě nebo věci.¹⁰⁵

Na závěr se jeví jako vhodné zmínit, že orgán rozhodující o stížnosti není vázán žádnou konkrétní lhůtou, ve které by byl povinen rozhodnout, proto se v praxi lze setkat s případy rozhodování o stížnosti v řádu několika týdnů, což lze označit s ohledem na intenzitu zásahu do omezení osobní svobody ve formě vazby za nepřijatelné. Přestože tyto případy nepřevažují, lze přisvědčit názoru, že *de lege ferenda* by mohl být tento nežádoucí stav poměrně snadno odstraněn zakotvením lhůty pro rozhodování o stížnostech ve vazebních věcech (ať již konkrétní či obecnější formulací této lhůty např. „neprodleně“), což by reflektovalo princip rychlosti, který ve vazebních věcech v § 2 odst. 4 trestní řád sám požaduje.

¹⁰⁴ viz Hruška, J. Volovecký, P. Několik poznámek k aktuálním změnám trestního řádu. Trestní právo, 2012, č- 7-8, s. 13

¹⁰⁵ viz Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 679

3.2. Nejvyšší přípustná doba trvání vazby

Délku vazby upravuje samostatně trestní řád v § 72a, který rozděluje celkovou dobu trvání vazby jak v závislosti na typové závažnosti trestného činu (přečin, zločin, zvlášť závažný zločin¹⁰⁶), tak v závislosti na stádiu trestního řízení (přípravné řízení a řízení před soudem). Současně explicitně (nikoliv nadbytečně) trestní řád upozorňuje, že vazba může trvat jen nezbytně nutnou dobu, čímž reflektuje princip přiměřenosti a zdrženlivosti, jakož i princip subsidiarity a vazby jakožto ultima ratio. Tímto sdělením legislativa taktéž naznačuje, že lhůty dále v tomto ustanovení exaktně stanovené je nutno považovat za lhůty maximální, nikoliv „mechanické“, které mají být v plné délce aplikovány pouze v odůvodněných případech.

Doba stanovená zákonem představuje maximální zákonnou hranici délky trvání vazby, není však po konstatování důvodnosti vazby v usnesení soudu automatickým vymezením délky jejího trvání. Při rozhodování o vazbě, resp. o jejím prodloužení, je soud povinen stanovit i dobu jejího trvání v konkrétním případě. Ústavní soud opakovaně apeluje na skutečnost, že při rozhodování o prodloužení vazby, kromě existence zákonného vazebního důvodu, nutno prokázat vážné důvody, v jejichž důsledku v uplynulé lhůtě nebylo možno řízení ukončit. Rozhodování o prodloužení vazby je proto v souladu s názorem Ústavního soudu postupem, na který nutno vztáhnout vyšší požadavky, než na rozhodování o vazbě.¹⁰⁷

Celková doba trvání vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin, dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze uložit výjimečný trest. Ke snížení nebo zvýšení trestních sazeb, jakož ani k mimořádnému snížení

¹⁰⁶ Pozn. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

¹⁰⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. ÚS 4/94

nebo zvýšení trestu se nepřihlíží. Je-li obviněný stíhán pro dva nebo více trestných činů, je pro určení této doby rozhodující čin nejpřísněji trestný.

Z uvedené doby vždy připadá jedna třetina na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem. Jinými slovy řečeno, trestní řád nepřipouští jakékoliv započítávání obou lhůt. V případě přerušení vazby (tj. opakované vzetí obviněného do vazby), se doby trvání u obviněného v téže věci sčítají, avšak opět pro obě procesní stádia zvlášť. Není-li přípravné řízení nebo řízení před soudem před uplynutím této doby skončeno, musí být nejpozději v poslední den této lhůty obviněný propuštěn z vazby. Je-li skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, jiným trestným činem (tj. dojde ke změně právní kvalifikace), a délka vykonané vazby již přesáhla dobu stanovenou pro přípravné řízení nebo řízení před soudem, obviněný musí být neprodleně propuštěn z vazby na základě příkazu k propuštění obviněného z vazby. Zákonodárce klade důraz na skutečně neprodlené propuštění z vazby, tj. de facto bezprostřední, přestože vazební důvod může i nadále trvat. Shodně ESLP apeluje, ač si je vědom pohledu praktických úvah o chodu soudu a nezbytnosti provedení potřebných formalit, na smluvní státy, aby si právní systém zorganizovali tak, aby se jejich donucovací orgány nedopouštěly neodůvodněného omezování osobní svobody.¹⁰⁸ Administrativní formality spojené s propuštěním obviněného neodůvodňují podle ustálené judikatury ESLP zpoždění větší než několik hodin.¹⁰⁹

Uvedené lhůty v § 72a trestního řádu však neplatí u vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. b), tj. u tzv. koluzní vazby, která může trvat nejdéle tři měsíce. Nebyl-li obviněný, který není ve vazbě současně i z jiného důvodu, propuštěn z vazby před uplynutím lhůty tří měsíců, musí být propuštěn nejpozději poslední den této lhůty, nikoliv až po jejím uplynutí. Zákonodárce tak rozlišuje dvě situace, totiž nachází-li se obviněný ve vazbě jen z důvodu koluzní vazby nebo z důvodu koluzní vazby a současně z dalšího vazebního důvodu. Pokud se tak obviněný nachází ve vazbě i z jiného důvodu, nejen z důvodu koluzního, nepůsobí uplynutí lhůty tří měsíců propuštěním z vazby, trvá-li jiný vazební důvod, avšak koluzní důvod vazby odpadá, což má za následek jak změnu režimu vazby, který je u koluzní vazby z podstaty věci nejpřísnější, tak možnost nahrazení vazby

¹⁰⁸ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 10. 11. 2011, ve věci Mokallalvs. Ukrajina, č. 19246/10, § 44 nebo rozsudek ESLP ze dne 28. 6. 2007, ve věci Shukhardinvs. Rusko, č. 65734/01, § 93

¹⁰⁹ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 30. 1. 2003, ve věci Nikolov vs. Bulharsko, č. 38884/97, § 82

zárukou, dohledem, slibem atp. Limit v délce tří měsíců se u koluzní vazby však neaplikuje, bylo-li zjištěno, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. V těchto situacích rozhodne o ponechání obviněného ve vazbě nad stanovenou lhůtu v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce a po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu soud.

Samotná doba trvání vazby se počítá ode dne, kdy došlo k omezení osobní svobody obviněného. Tato obecná formulace nahradila díky novele trestního řádu z roku 2011 výčet okamžiků, odkdy se trvání vazby počítalo (např. zadržení obviněného, zatčení obviněného atp.). Aktuální dikce trestního řádu se kloní k materiálnímu, nikoliv formálnímu, posuzování doby trvání vazby, tj. obecně vymezená doba omezení osobní svobody obviněného. To znamená, že jakkoliv je výchozím momentem okamžik uvedený v příslušném protokolu policejního orgánu, musí být bráno v potaz i případné omezení osobní svobody obviněného na základě ustanovení jiných zákonů, pokud k němu bylo přistoupeno v souvislosti s trestním řízením.¹¹⁰ „Uvedení přesného údaje o tom, od kdy se vazba počítá, není obligatorní součástí výroku usnesení o vzetí obviněného do vazby, ale musí být obsaženo alespoň v odůvodnění usnesení.“¹¹¹

Při vrácení věci státnímu zástupci k došetření pokračuje běh lhůty, která připadá na přípravné řízení, ode dne, kdy byl spis doručen státnímu zástupci. Předchozí aplikační praxe se však klonila k názoru, že lhůty běží znovu, čemuž učinil přítrž až Ústavní soud, který upozornil na to, že po vrácení věci státnímu zástupci k došetření nezačíná běžet přípravné řízení znovu, nýbrž se věc do přípravného řízení pouze vrací, což je nutné plně vztáhnout i na vazbu, jejíž trvání nezačíná, nýbrž pokračuje. Pokud se tak obecné soudy v souvislosti s vrácením věci do přípravného řízení musí zabývat tím, ve kterých směrech je třeba přípravné řízení doplnit a které skutečnosti je třeba objasnit, musí ve vazebních věcech zároveň rozhodnout o dalším trvání vazby.¹¹²

V některých speciálních případech se však lhůty trvání vazby posuzují nezávisle na původním řízení, tudíž všechny uvedené maximální lhůty pro trvání vazby počínají běžet znovu. Trestní řád v § 72a odst. 5) totiž explicitně stanoví, že

¹¹⁰ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 854

¹¹¹ stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. Tpjn 302/2013

¹¹² viz náleží Ústavního soudu ze dne 13. 11. 1997, sp. zn. III. ÚS 337/97

doba trvání vazby, o níž bylo rozhodnuto v řízení o dovolání, o stížnosti pro porušení zákona, o návrhu na povolení obnovy řízení, po zrušení výroku o trestu nálezem Ústavního soudu nebo v řízení o výkonu trestu vyhoštění, se posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení.

Speciálním je i § 72b trestního řádu, který upravuje případy, kdy byl soudem vyhlášen rozsudek, kterým byl obviněný odsouzen pro zvlášť závažný zločin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, přičemž stanoví, že do celkové doby trvání vazby se nezapočítává doba vazby od vyhlášení takového rozsudku do nařízení výkonu uloženého trestu odnětí svobody nebo do zrušení takového rozsudku. Zákodárce k této úpravě v důvodové zprávě deklaroval, že si tímto ustanovením klade za cíl zajištění ochrany společnosti před recidivou odsouzeného u závažných forem kriminality (u zvlášť závažných zločinů). Při aplikaci této právní úpravy se délka vazby totiž ex lege fakticky prodlužuje do okamžiku nařízení výkonu uloženého trestu, což znamená, že odsouzený není propuštěn z vazby na svobodu před samotným nastoupením výkonu trestu, eventuálně do momentu zrušení odsuzujícího rozsudku, třebaže v mezidobí uplyne maximální doba trvání vazby, tj. de facto dochází k stavení běhu této lhůty. S uvedeným pojetím nepřímo počítá i Ústavní soud, který v řadě svých rozhodnutí souhlasí¹¹³, že odsouzení soudem první instance k vysokému nepodmíněnému trestu, byť nepravomocné, představuje zásadní změnu situace. V takových případech se podle názoru Ústavního soudu pro ospravedlnění i déletrvající vazby značně snižuje potřeba dalších dodatečných důvodů, což reflektuje rovněž i judikaturu ESLP¹¹⁴, podle něhož je nutno považovat zbavení svobody po prvoinstančním odsuzujícím rozsudku za zásadně odlišné od vazby před nepravomocným rozhodnutím. Komentované ustanovení se neaplikuje v řízení proti mladistvému.

¹¹³ srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 185/14

¹¹⁴ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 2. 2013, ve věci Yefimenkovs. Rusko č. 152/04, § 102-104; shodně např. i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2017, sp. zn. 11 Tvo 12/2017

3.3. Trvání vazby a přezkum trvání vazby

V souladu s požadavkem restriktivní interpretace důvodů vazby a požadavkem přísné proporcionality vazby ke sledovanému cíli aplikace vazby jakožto výlučně zajišťovacího prostředku musí být vazba časově omezená, jak již bylo v předchozí kapitole uvedeno. Současně se vyžaduje, aby bylo možné dostat veškerým zákonným požadavkům, aby bylo rozhodování o vazbě pod soudní kontrolou a probíhala periodická přezkoumávání trvání důvodů vazby, což je realizací procesního prostředku habeas corpus ve smyslu čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy.¹¹⁵ Periodické rozhodování o dalším trvání vazby stanovené trestním řádem je jedním z nástrojů, jehož účelem je přispět ke zrychlení vazebního řízení.¹¹⁶

3.3.1. Rozhodování o dalším trvání vazby

Co se fáze přípravného řízení týká, je soudce nejpozději každé tři měsíce od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo právní moci jiného rozhodnutí o vazbě (např. rozhodnutí, že se nepřijímá peněžitá záruka, rozhodnutí o rozšíření vazebních důvodů) povinen rozhodnout na návrh státního zástupce, doručený soudu nejpozději 15 dnů před uplynutím tříměsíční lhůty, o tom, zda se obviněný ve vazbě ponechává nebo zda se z vazby naopak propouští. S ohledem na dikci § 72 trestního řádu zakotvující tuto povinnost lze dovodit, že legislativa určila tuto lhůtu jako prekluzivní, což se promítá i v explicitně stanoveném následku jejího nedodržení v podobě neprodleného propuštění obviněného z vazby. Skončí-li tříměsíční lhůta pro rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby teprve v průběhu řízení o opravném prostředku před nadřízeným soudem, je k rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě nebo o jeho propuštění z vazby příslušný tento nadřízený soud, o čemž ho vyrozumí při předložení spisu prvoinstanční soud.

Jeví se jako užitečné zmínit, že počátek běhu tříměsíční lhůty se váže k právní moci (např. vyhlášení při veřejném zasedání soudu za přítomnosti

¹¹⁵ viz Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I a kol. Listina základní práv a svobod. Komentář. Praha – WoltersKluwer ČR, a.s. 2014, s. 239; dále srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2015, sp. zn. I ÚS 1119/15

¹¹⁶ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 829

obviněného), a to bez ohledu na případné pozdější doručení písemného vyhotovení státnímu zástupci, který se nemusí daného řízení vůbec účastnit. Opačný přístup by mohl vést k umělému prodlužování zákonem poskytnutého časového intervalu. Ústavní soud v tomto směru rovněž souhlasí, že organizační problémy na straně státní moci (např. s doručováním), nemohou jít k tíži obviněného.¹¹⁷

Trestní řád však nepamatuje na důsledek nedodržení lhůty 15 dnů před uplynutím tříměsíční lhůty stanovené pro státního zástupce k podání návrhu na přezkum trvání důvodů vazby. Část odborné veřejnosti se (zejména v dřívější době) klonila k závěru, že se jedná o lhůtu pořádkovou, jejíž marné uplynutí bez podání návrhu státního zástupce nepůsobí samo o sobě nutnost propuštění obviněného z vazby. Existují však i opačné závěry, které označují i tuto lhůtu jakoprekuzivní, neboť neexistoval-li by žádný důsledek jejího nedodržení, bylo by možné tento stav kdykoliv zhojit dodatečným rozhodnutím, což není v souladu s principem právní jistoty, především pro obviněného.¹¹⁸

Druhou koncepci lze podpořit již z logiky věci, neboť soudce musí mít objektivně před samotným učiněním rozhodnutí dostatečný časový prostor k prostudování spisového materiálu a případně k nařízení vazebního zasedání, s čímž souvisí i nutnost poskytnutí možnosti pro přiměřenou přípravu i obviněnému k uplatnění jeho práv.¹¹⁹ Pokud totiž příslušný soud obviněného, který je ve vazbě, vůbec neinformuje o tom, že jím bude rozhodováno o dalším trvání jeho vazby, popřípadě dokdy se tak stane, a neposkytne mu lhůtu k vyslovení požadavku na konání vazebního zasedání, pak mu ve skutečnosti znemožní uplatnit právo žádat o konání vazebního zasedání a tohoto vazebního zasedání se zúčastnit. Obviněný totiž pochopitelně nemůže předvídat, kdy v průběhu tříměsíční lhůty konkrétně dojde k vlastnímu rozhodnutí o vazbě.

Pro další procesní stádium (po podání obžaloby nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu, popř. po doručení spisu na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci) platí, že soud je povinen rozhodnout o dalším trvání vazby obviněného nejpozději do 30 dnů od daného okamžiku, jinak musí

¹¹⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2015, sp. zn. I. ÚS 3287/14

¹¹⁸ srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 833; dále např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 7. 2015, sp. zn. 4 To 67/2015

¹¹⁹ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012, sp. zn. 11 Tvo 9/2012; dále např. náleží Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2016, sp. zn. I. ÚS 3693/15

být obviněný neprodleně z vazby propuštěn. Tato právní úprava reglementovaná v § 72 odst. 3 trestního řádu se tak vztahuje na případy, kdy se obviněný nachází ve vazbě již v přípravném řízení a je potřeba přezkoumat, zda má tato vazba trvat i nadále, v opačném případě nastává opět ex lege důsledek v podobě nutnosti propuštění obviněného z vazby, proto se i v tomto případě jedná o lhůtu prekluzivní (propadnou).

3.3.2. Přezkoumávání trvání důvodů vazby

Orgány činné v trestním řízení jsou v souladu s § 71 odst. 1 trestního řádu povinny průběžně zkoumat, zda důvody vazby u obviněného ještě trvají nebo se nezměnily a zda nelze vazbu nahradit některým z opatření předvídaných trestním řádem. Z dikce citovaného ustanovení jednoznačně vyplývá, že tato povinnost platí bezvýjimečně pro všechny orgány činné v trestním řízení, to znamená i pro policejní orgán, který, zjistí-li skutečnosti rozhodné pro další trvání vazby, je povinen neprodleně o tomto podnětu informovat státního zástupce. Shodně je i státní zástupce povinen průběžně zkoumat, zda důvody vazby stále trvají, a to např. formou prověrek, konzultací spisu s policejním orgánem či dotazy na stav vyšetřování.¹²⁰Tuto povinnost plní orgány činné v trestním řízení de facto nepřetržitě („průběžně“).

Otázky, které spadají do předmětu zkoumání, lze rozčlenit do tří skupin. První zkoumání se týká důvodů vazby, tj. zda důvody vazby i nadále trvají. Druhé zkoumání úzce související s první skupinou vyžaduje soustavný přezkum toho, zda se důvody vazby nemění (jejich zúžení či rozšíření), což se v důsledku pochopitelně promítá v rozhodování o dalším případném setrvání obviněného ve vazbě. Jako třetí oblast podléhající přezkumu orgánů činných v trestním řízení zrcadlí princip přiměřenosti a subsidiarity zajišťovacích prostředků vytyčil zákonodárce skutečnost, zda nelze vazbu nahradit některým z opatření aprobovaných trestním řádem.

Při opakovaném soudním přezkumu délky vazby není žádoucí, aby soud přistoupil pouze k mechanické rekapitulaci předchozího vazebního rozhodování, aniž by, v reálném čase, kdy důvodnost vazby přezkoumává, současně vzal pečlivě v potaz, zda konkrétní skutečnosti, které zakládaly důvodnost vazby

¹²⁰ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 333

v předešlé fázi trestního stíhání, během delšího trvání vazby již neztratily na svém významu či přesvědčivosti, a bylo by tak zapotřebí ospravedlnit delší trvání vazby jinými závažnými konkrétními důvody vylučujícími nahrazení vazby jinými opatřeními ve smyslu trestního řádu.¹²¹

Mimo uvedených oblastí orgány činné v trestním řízení současně přihlíží rovněž k tomu, zda ponechání obviněného ve vazbě vyžaduje obtížnost věci nebo jiné závažné důvody, pro které nelze trestní stíhání skončit, a zda by propuštěním obviněného z vazby bylo zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Daný přezkum vyžaduje objektivní zhodnocení věci, neboť nelze paušálně tvrdit, že vazební rozhodování je složitější než jiné rozhodování, nýbrž musí být přihlédnuto vždy k povaze konkrétního trestního případu. Co se výkladu pojmů podstatné ztížení nebo maření účelu trestního stíhání týká, souvisí tento typ přezkumu s obecným účelem trestního stíhání v podobě zjištění pachatele a jeho spravedlivé potrestání ve spojení s principy provedení řádného a zákonného procesu. Ve smyslu uvedeného se tak vyžaduje naplnění zpřísněných podmínek k vyvození závěru, který odůvodňuje pokračující držení obviněného ve vazbě, neboť se jedná se o další obligatorní podmínky, které musí přistoupit k obecným důvodům vazby, a tyto podmínky mají být specifikovány, nikoli uvedeny pouze obecně a neurčitě.¹²² Plynutí času tak představuje klíčový faktor pro posouzení dalšího trvání vazby a vždy musí být brán zřetel i na tzv. doktrínu zesílených důvodů, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody aprobovat.¹²³

V kontextu tohoto přezkumu však není možné přihlížet k průtahům z důvodů výlučně na straně orgánů činných v trestním řízení, případně k jejich nesoustředěnému a liknavému přístupu k věci.¹²⁴ Jinými slovy řečeno, případná nečinnost či nadbytečně zdlouhavý přístup k věci nesmí být důvodem pro ponechání obviněného ve vazbě, resp. nesmí sloužit jako vážné důvody ve smyslu dotčeného ustanovení, pro které doposud nebylo možno řízení ukončit. Jako příklad tohoto postupu poslouží situace, kdy v okamžiku dalšího rozhodování o vazbě doposud nebyly provedeny úkony, které bylo nutno v souladu s pokyny soudu provést poté, co věc byla vrácena státnímu zástupci soudem k došetření,

¹²¹ viz náleží Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2017, sp. zn. I. ÚS 217/15

¹²² srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 1348/07

¹²³ viz náleží Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. I. ÚS 1694/14

¹²⁴ viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 803

samozřejmě s výjimkou objektivní nemožnosti provedení těchto úkonů (např. nedosažitelnost svědků). Shodně i ESLP dovedl, že nerespektováním přiměřené lhůty nemůže být zdůvodněno nedostatečným stavem personálu nebo přetížeností soudů.¹²⁵

Komentované ustanovení obsahující povinnost přezkumu trvání důvodů vazby se vztahuje na celé trestní stíhání, přičemž trestní řád rozlišuje procesní stádia přípravného řízení a řízení před soudem. Povinnost soudu přezkoumávat důvody trvání vazby v přípravném řízení se redukuje na taxativní výčet případů, totiž v případech rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby, návrhu státního zástupce na rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě, o změně důvodů vazby, byl-li shledán nový důvod vazby nebo o stížnosti proti usnesení státního zástupce o vazbě. V souladu s tímto výčtem tak soud rozhoduje mimo jiné i ve všech případech, kdy státní zástupce rozhodoval o vazbě, přičemž příslušný soud je nikoliv soud podle § 26 trestního řádu, nýbrž soud, v jehož obvodu je státní zástupce činný.

Na přezkum podle § 71 odst. 1 trestního řádu navazuje § 71 odst. 2 trestního řádu, který vyjmenovává, kdy musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby. Jedná se o případy, kdy pomine důvod vazby nebo je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a nejsou-li dány kvalifikované důvody vazby. Do první kategorie spadají jak situace, kdy odpadne jeden či více vazebních důvodů, tak situace, kdy nejsou splněny další zákonné podmínky vazby podle dovětky § 67 trestního řádu. Neuplatňuje se však v situaci, kdy lze vazbu nahradit jiným opatřením podle trestního řádu. Druhá kategorie je určena pro ty případy, kde je postaveno najisto, třebaže se jedná o závěr stále předběžné povahy, že trestní stíhání často v důsledku provedených důkazů či výskytu nových relevantních skutečností nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Jedním z impulsů k přezkumu trvání důvodů vazby je v praxi ze strany obhajoby hojně využívaná žádost o propuštění z vazby, proto i trestní řád pochopitelně pamatuje na vymezení podmínek pro možnost učinění tohoto úkonu ze strany obviněného. Obviněný má právo kdykoliv po právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby žádat o propuštění z vazby, přičemž o jeho žádosti musí být

¹²⁵ viz rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 1993, ve věci De Micheli vs. Itálie, 1993, č. 12775/87

rozhodnuto bez zbytečného odkladu. Byla-li žádost zamítnuta (míněno výslovně žádost, nikoliv např. stížnost proti samotnému rozhodnutí o vzetí do vazby), může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí 30 dnů od právní moci posledního rozhodnutí, kterým byla zamítnuta jeho žádost o propuštění z vazby, nebo kterým bylo rozhodnuto o dalším trvání vazby nebo o změně důvodů vazby.

Speciálním je, se zřetelem k požadavku rychlosti ve vazebních věcech, i postup při rozhodování o žádostech o propuštění z vazby na svobodu upravený v § 73b odst. 2 trestního řádu, kdy o propuštění z vazby na žádost obviněného rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce, který je oprávněn této žádosti jen vyhovět, v opačném případě je povinen do pěti pracovních dnů žádost předložit spolu se svým stanoviskem a trestním spisem k rozhodnutí soudu. Trestní řád považuje lhůtu pěti pracovních dnů za pořádkovou, která však v praxi bývá státními zástupci bez dalšího respektována.

Institut žádosti obviněného o propuštění z vazby jakožto jedna z procesních záruk obviněného byl výrazně dotčen novelou trestního řádu z roku 2011, která explicitně zakotvila právo obviněného podat žádost teprve poté, co nabylo právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby, čímž se zabránilo nežádoucímu duplicitnímu rozhodování v téže věci, k němuž v praxi často docházelo. Novela z roku 2011 v tomto kontextu ulehčila též rozhodovací praxi prodloužením lhůty pro podání nové žádosti obviněného pro tytéž důvody ze 14 dnů na 30 dnů, protože tato lhůta samozřejmě neplatí, uvádí-li obviněný ve své žádosti nové důvody, neboť takovou žádost může učinit kdykoliv, tj. bez časového omezení. Je-li žádost s uvedením identických důvodů učiněna před uplynutím lhůty 30 dnů, soud v praxi obviněného pouze přípisem poučí spolu se sdělením předčasného podání příslušné žádosti.

Legislativa v novele trestního řádu z roku 2011 rovněž upřesnila, že žádostí obviněného o propuštění z vazby se rozumí i návrh na přijetí některého z opatření nahrazujících vazbu podle trestního řádu, který činí obviněný, případně i prostřednictvím svého obhájce, nikoliv však třetí osoba. Trestní řád nestanoví výslovně formu ani obsahové náležitosti žádosti obviněného o propuštění na svobodu, tudíž se žádost posuzuje v souladu s § 59 odst. 1 trestního řádu podle svého obsahu.

3.4. Vazební zasedání a jeho specifika

Vazební zasedání upravené v § 73d až § 73g trestního řádu představuje po novele trestního řádu z roku 2011 zcela nový institut, kterým zákonodárce reagoval zejména na zrušovací náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04 vyhlášený pod č. 239/2005 Sb. Ústavní soud upozornil na četnost svých nálezů v této oblasti, jakož i na to, že tehdejší platná právní úprava neumožňovala v rozporu s čl. 8 odst. 2 LZPS a čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy slyšení obviněného („hearing“), zejména u trvání vazby, resp. u dalšího vazebního rozhodování poté, co byl do vazby obviněný již vzat. Slyšení stran před rozhodnutím soudu je přitom klíčovým znakem kontradiktornosti řízení.¹²⁶ V nadepsaném náleží Ústavního soudu bylo legislativě rovněž naznačeno, že řízení o tomto soudním přezkumu by zasluhovalo spíše samostatnou úpravu. Ústavní soud předeslal, že do doby jednoznačné úpravy leží břemeno na obecných soudech, aby nalézaly procesní postupy a dotvářely právo. Na deficit tehdejší právní úpravy rovněž narazil ve své rozhodovací praxi i ESLP, který zdůraznil požadavek na konání slyšení obviněného v řízení o vazbě.¹²⁷

Důvodová zpráva k novele trestního řádu z roku 2011 předesílá, že navrhovaná úprava komentované závěry vzala v potaz a předkládá vazební zasedání jakožto specifickou procesní formu, v rámci které dochází k realizaci práva obviněného na osobní slyšení. Úprava vazebního zasedání je, jak zákonodárce v důvodové zprávě avizuje, založena na využití pozitivních zkušeností jak s neveřejným, tak s veřejným zasedáním, pročež vazební zasedání utváří kombinace prvků obou uvedených zasedání. Smyslem vazebního zasedání je zejména poskytnout obviněnému možnost vyjádřit se ke všem okolnostem relevantním pro vazební rozhodování a uplatnit svá práva.

Se zřetelem k zásadě rychlosti i hospodárnosti platí, že je-li obviněný přítomen u soudu (tj. koná-li se hlavní líčení nebo veřejné zasedání), jeví se jako vhodné rozhodnout zároveň i o vazbě, je-li to potřebné vzhledem ke stanoveným lhůtám (např. další trvání vazby).¹²⁸ Není-li tento postup možný a koná-li se

¹²⁶ viz náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04

¹²⁷ viz rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2008, ve věci Husák vs. Česká republika, č. 19940/04, § 43; dále srov. např. rozsudek ESLP ze dne 21. 2. 2013, ve věci Vecsek vs. Česká republika, č. 3252/09

¹²⁸ srov. např. Šámal, P. Úprava osobního slyšení (hearing) ve vazebním řízení v České republice. Aktuálně otázky trestného zákonodárstva: pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et mult. Dr. h.

soudní řízení bez přítomnosti obviněného, využije se vazebního zasedání. Rozhoduje-li však soud o vzetí obviněného do vazby mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání, nebo rozhoduje-li soudce o vzetí do vazby v přípravném řízení, rozhoduje vždy ve vazebním zasedání. V těchto případech se tak vazební koná obligatorně a musí dojít k výslechu obviněného, není tak připuštěna žádná výjimka. Obviněnému musí být totiž umožněno být k trvání vazby slyšen v určitých časových intervalech, přičemž obviněný ani nemusí prokazovat, že osobní slyšení je opravdu nutné. Rozhodující je tak nikoliv typ řízení, ale právě časový interval, který uplynul od doby, kdy byl obviněný naposled osobně slyšen, přičemž tyto časové odstupy mají být maximálně v řádu několika týdnů, ledaže by tomu bránily překážky objektivní povahy.¹²⁹

V jiných, než shora popsaných případech, se rozhoduje ve vazebním zasedání, jestliže o to obviněný výslovně požádá, což v sobě pochopitelně implikuje povinnost sdělení poučení obviněnému o možnosti uplatnění tohoto práva spolu s poskytnutím lhůty pro jeho vyjádření¹³⁰, nebo soud a v přípravném řízení soudce považuje osobní slyšení obviněného za potřebné pro účely rozhodnutí o vazbě (např. za účelem zjištění skutkového stavu potřebného pro vazební rozhodnutí). Trestní řád nestanoví speciální formu žádosti obviněného o osobní slyšení, často bývá v praxi tento požadavek uplatněn v žádosti o propuštění z vazby na svobodu. Z žádosti však z logiky věci musí vyplývat požadavek obviněného na osobní slyšení, a to, přestože není stanovena žádná lhůta, před samotným vazebním rozhodováním (alespoň s nějakým časovým předstihem), jinými slovy řečeno, z žádosti musí být seznatelné, že obviněný žádá o osobní slyšení.

Trestní řád nezapomíná ani na výčet situací, kdy není třeba vazebního zasedání konat, i když o jeho obviněný výslovně požádal, což má mimo jiné i zamezit zneužívání tohoto institutu ze strany obviněných. Vazební zasedání i přes žádost obviněného tak není potřeba konat, jestliže se jej obviněný následně výslovně odmítl zúčastnit, neboť účast není povinná, nelze ji vynutit žádnými zákonnými prostředky a s ohledem na funkci vazebního zasedání v podobě

c. k 80. narozeninám: zborníkpríspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012. Bratislava: EuroKódex, 2012, s. 251

¹²⁹ viz náleží Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. II. ÚS 3460/16

¹³⁰ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012, sp. zn. 11 Tvo 9/2012; dále např. náleží Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 3944/14

realizace práva obviněného na osobní slyšení konání vazebního zasedání postrádá v tomto případě smysl.

Další skupinou, kdy není třeba vazebního zasedání konat je, pokud byl obviněný slyšen k vazbě v posledních šesti týdnech (čímž trestní řád de facto zakotvil nárok obviněného po uplynutí této doby na konání vazebního zasedání, pakliže o to obviněný sám požádá)¹³¹, neuvedl žádné nové okolnosti podstatné pro rozhodnutí o vazbě nebo jím uváděné okolnosti zjevně nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Ze znění § 73d písm. b) trestního řádu tak musí mimo naplnění časového požadavku šesti týdnů přistoupit ještě jedna ze dvou alternativních podmínek, kdy obviněný buď neuvedl žádné nové okolnosti, nebo nové okolnosti uvedl, avšak tyto zjevně nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Nova, která může obviněný uvést a která mohou významným způsobem změnit posuzování otázek ve vazebním rozhodování, mohou souviset s důvodností zahájeného trestního stíhání adekvátnosti vazby jakožto zajišťovacího opatření nebo s naplněním vazebních důvodů, případně kvalifikovaných vazebních důvodů. Není-li třeba konat vazebního zasedání z těchto důvodů, musí být tento závěr velmi pečlivě odůvodněn v rozhodnutí o vazbě.¹³²

Třetí překážku konání vazebního zasedání představuje zdravotní stav (jak fyzický, tak duševní) objektivně neumožňující výslech obviněného podložený lékařskou zprávou, přestože nepříznivý zdravotní stav obviněného sám o sobě není skutečností odůvodňující propuštění na svobodu nebo neuvolení vazby. Tato skutečnost rovněž nalézá své řádné místo v odůvodnění vazebního rozhodnutí. Právo obviněného být slyšen v kontradiktorním řízení je totiž třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se zbavení osobní svobody. V jakémkoliv případě je nutno naplnit zákonné podmínky pro rozhodování o vazbě či o jejím trvání, přitom je přítomnost objektivně nepřekonatelné překážky, která zákonem vyžadovanému osobnímu slyšení brání, nezbytné vykládat restriktivně.¹³³ Poslední případ představuje situace, kdy se obviněný propouští z vazby na svobodu, a to i případně za současného přijetí některého z opatření nahrazujícího vazbu.

¹³¹ viz náleží Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1447/17

¹³² viz Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 931

¹³³ viz náleží Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 3326/13; dále srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 18. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3909/16

Co se samotného průběhu vazebního zasedání týká, soud předvolá (případně nechá předvést) obviněného a vyrozumí o konání státního zástupce a obhájce. V případě zadrženého nebo zatčeného obviněného se obhájce vyrozumí, je-li ve lhůtě 24 hodin, v níž nejpozději musí být rozhodnuto o vazbě, dosažitelný. Termín vazebního zasedání se stanoví jak s ohledem na objektivní možnost pro přípravu státního zástupce i obviněného a jeho obhájce, tak s ohledem na dodržení lhůt pro vazební rozhodnutí, tudíž se nevyžaduje stanovení doby tak, aby byla zachována pětidenní lhůta k přípravě obhájce jako u hlavního líčení a veřejného zasedání.

Vazební zasedání se pak koná bez účasti veřejnosti (patrný prvek neveřejného zasedání) a vždy za účasti obviněného (je připuštěna i možnost účasti prostřednictvím videokonferenčního zařízení), přičemž účast státního zástupce a obhájce při vazebním zasedání nutná. Vazební zasedání tak představuje jednu z výjimek zásady veřejnosti ve smyslu § 2 odst. 10 trestního řádu, což promítá jeho zvláštní povahu danou jeho funkcí, kdy posuzované otázky, i s ohledem na ochranu obviněného, ostatních osob a zajištění dalšího vyšetřování nebo řízení před soudem, není vhodné předkládat veřejnosti, zejména pak zástupcům médií. V souladu s § 73f trestního řádu se vazební zasedání v řízení před soudem koná za stálé přítomnosti všech členů senátu. Požadavek stálé přítomnosti všech členů senátů plynoucí ze zásady bezprostřednosti je míněn ve smyslu povinnosti soudců účastnit se celého průběhu vazebního zasedání tak, aby bylo možné rozhodnout s bezprostřední znalostí důkazů provedených v daném vazebním zasedání, nikoliv však ve smyslu shodného složení senátu jako v samotném trestním řízení. Jedná se totiž o dvě samostatná řízení, jejichž výsledkem jsou dvě samostatná rozhodnutí. Praxe velmi často ani neumožňuje identické obsazení senátu, a to i s ohledem na případné vazební lhůty a požadavek rychlosti ve vazebních věcech.¹³⁴

Po zahájení vazebního zasedání podá předseda senátu, popř. určený člen senátu a v přípravném řízení soudce zprávu o stavu věci, poté případně podle povahy věci přednese návrh státního zástupce nebo obviněný, případně jeho obhájce svou žádost o propuštění z vazby na svobodu. Posléze se přistoupí k přednesu dalších vyjádření, provedení potřebného šetření a k samotnému výsledku obviněného ke všem relevantním okolnostem pro vazební rozhodnutí, popř.

¹³⁴ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. II. ÚS 2989/17

k dalšímu případnému dokazování. S ohledem na funkci vazebního zasedání není nepochybně smyslem provádění rozsáhlého dokazování jako např. v hlavním líčení.¹³⁵

Jak již bylo na předchozích stránkách této práce opakovaně uvedeno, ve vazebních věcech soud neposuzuje vinu obviněného, avšak pouze zákonné podmínky v souvislosti s vazbou (zejména existenci důvodného podezření), proto se neprovádí dokazování z důvodu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, protože soud může ve vazebním zasedání využít nejen procesní důkazy, ale i další podklady z trestního spisu.¹³⁶ I přes tuto skutečnost je nutné bezvýjimečně trvat na tom, aby byl poskytnut obhajobě dostatečný prostor pro účinnou realizaci práv, a to zejména při provádění výslechu obviněného, v rámci něhož se musí dodržet veškerá procesní pravidla a soud musí dostát všem povinnostem z hlediska poučení obviněného. Obviněnému i jeho obhájci má být se zřetelem k zachování principu kontradiktornosti řízení poskytnut adekvátní prostor k uplatnění námitek či předložení dalších tvrzení a důkazů.¹³⁷ Na závěr vazebního zasedání se uděluje slovo k závěrečným návrhům státnímu zástupci, obhájci a obviněnému, přičemž poté se vždy vyhlásí rozhodnutí. Rozhodnutí o vazbě (v drtivé většině případů ve formě usnesení) se nevyhlašuje veřejně, nýbrž ve smyslu tohoto ustanovení bezprostředně k závěru vazebního zasedání za přítomnosti zúčastněných osob.

¹³⁵ srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 9. 2012, sp. zn. I. ÚS 2632/12

¹³⁶ srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III. ÚS 297/12

¹³⁷ viz náleží Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13

3.5. Instituty trestního práva nahrazující institut vazby

V souladu s principy zajišťovacích prostředků, které byly nastíněny v úvodních stránkách této práce, zakotvuje trestní řád několik nástrojů, jimiž lze nahradit vazbu (někdy též substituční opatření, surrogáty vazby atp.)¹³⁸, jsou-li splněny zákonné podmínky, konkrétně se jedná o záruku za další chování obviněného, kterou může nabízet zájmové sdružení občanů nebo důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného, písemný slib obviněného, dohled probačního úředníka, předběžná opatření a peněžitou záruku.¹³⁹ Vyjmenovaná opatření mohou nahradit vazbu pouze u vazebních důvodů podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu s výjimkou dle § 73a odst. 1 trestního řádu u peněžitě záruky, o níž bude hovořeno dále. V praxi bývají tyto instituty uplatňovány jak jednotlivě, tak v kombinaci (spíše méně). Předběžná opatření mají oproti ostatním uvedeným institutům především preventivní charakter a směřují primárně k ochraně poškozeného, osob mu blízkých a k zajištění provedení trestního řízení.

Tyto instituty umožňující nahradit vazbu bývají velmi často využívány zejména ze strany obhajoby, která např. v rámci žádosti obviněného o propuštění z vazby nabídne nejvhodnější alternativu z těchto opatření, neboť tento postup může zvýšit procesní úspěšnost tohoto podání. Soud však musí důkladně zvážit všechny okolnosti případu jako je povaha trestné činnosti či osoba obviněného a vůbec možnosti dosažení účelu vazby některou z náhrad dle trestního řádu, přičemž teprve poté rozhodne o tom, zda ponechá obviněného na svobodě za současného uložení konkrétní náhrady nebo naopak rozhodne o vzetí (případně ponechání) obviněného do vazby. Státní zástupce může rovněž podat vlastní návrh na využití některého z aprobovaných institutů. I bez uvedených návrhů stran trestního řízení je soud povinen v souladu s dovětkem § 67 trestního řádu (případně § 71 trestního řádu) z úřední povinnosti průběžně zkoumat, zda účelu vazby nelze dosáhnout jiným opatření nebo nachází-li se obviněný již ve vazbě, zda nelze vazbu nahradit některým z opatření podle trestního řádu.¹⁴⁰ Na bohatší

¹³⁸ srov. např. Růžička, M., Zezulová, J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 522

¹³⁹ Pozn. V řízení ve věcech mladistvým je možné použít ještě další alternativní opatření, kterým je umístění mladistvého do péče důvěryhodné osoby.

¹⁴⁰ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 315

využívání alternativ suplujících vazební omezení osobní svobody apeluje i na mezinárodním poli celá řada dokumentů.¹⁴¹

V případě, že je uloženo některé opatření nahrazující vazbu a obviněný uložené povinnosti neplní, rozhodne soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o vzetí vazby, trvají-li důvody vazby. Je třeba mít rovněž na paměti, že instituty, jimiž je možno vazbu obviněného nahradit, uvedené v ustanovení § 73 a § 73a trestního řádu jsou vždy neoddělitelně spjaty s existencí konkrétních vazebních důvodů a se zákonem vymezenou maximální délkou trvání vazby v příslušném stadiu trestního stíhání.¹⁴² Není totiž pochopitelně objektivně možné nahrazovat něco, co fakticky již neexistuje.

Novelou trestního řádu z roku 2011 bylo upraveno speciální omezení obsažené v § 77a trestního řádu spočívající v zákazu vycestování obviněného do zahraničí, o kterém může být rozhodnuto samostatně. V praxi však bývá o zákazu vycestování do zahraničí velmi často rozhodnuto právě v rámci vazebního řízení podle § 73, 73a trestního řádu při současném uložení některého z uvedených opatření. Poněkud nadbytečně zákonodárce zakotvil obdobnou úpravu i v rámci předběžného opatření spočívající v zákazu vycestování do zahraničí podle § 88h trestního řádu. Je-li toto omezení uloženo, vyzve rozhodující orgán obviněného nebo toho, kdo má cestovní doklad¹⁴³ obviněného u sebe, aby mu cestovní doklad v určené lhůtě vydal, jinak bude odejmut. Opis usnesení, kterým bylo uloženo dané omezení, se u občanů České republiky zasílá i orgánu příslušnému k vydání cestovního dokladu. Tento orgán se vyrozumí rovněž o vrácení cestovního dokladu.

Na první pohled se toto opatření může jevit jako přiléhavé zejména u osob cizí státní příslušnosti, ostatně obhajobou je shodně jako slib obviněného hojně nabízeno jako adekvátní alternativa pro eliminaci rizika útěku obviněného, přesto zejména v poslední době není obecnými soudy přijímáno s přílišným nadšením. Vhodný názor předeslal v tomto kontextu Ústavní soud k argumentaci obecného

¹⁴¹ srov. např. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. Rec (2006)13 ze dne 27. 9.2006, o využívání vazby, jejích podmínkách a zajištění záruk proti zneužití nebo Standardní minimální pravidla Organizace spojených národů pro opatření nespojená s odnětím svobody (tzv. Tokijská pravidla)

¹⁴² viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 4 Tz 24/2003

¹⁴³ Pozn. Cestovní doklad je veřejná listina opravňující občana k překračování hranic České republiky přes hraniční přechod, nestanoví-li mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika, vázána. Další podrobnosti jsou stanoveny v zákoně č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů.

soudu o neúčinnosti tohoto opatření u osob vietnamské národnosti pro jejich pravidelnou fyzickou podobnost. Ústavní soud shledal tento názor stereotypizující jednotlivce podle jeho příslušnosti k určitému etniku za zcela nepřijatelný v demokratickém státě, a to zejména se zřetelem k principu zachování rovnosti a důstojnosti všech jedinců a tento politováníhodný výrok ohledně subjektivně vnímané „podobnosti“ ze strany majoritního obyvatelstva označil za mimořádně nevhodný.¹⁴⁴ Poukaz na zaměnitelnost podoby fyzické osoby na dokladu totožnosti jako důvod pro nevyhovění uvedenému opatření v praxi může obstát například v situaci, je-li již prokázáno padělání cestovních dokladů nebo užívání cizí identity ze strany obviněného, nikoliv však tímto paušálním vyloučením aplikace tohoto institutu u příslušníků vietnamského nebo jiného menšinového etnika či rasy.

Spolu s nahrazením vazby některým z uvedených opatření může rozhodující orgán rozhodnout o výkonu elektronické kontroly plnění povinností uložených v souvislosti s tímto opatřením prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu obviněného, jestliže obviněný slíbí, že při výkonu elektronické kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Elektronický kontrolní systém byl zaveden teprve nedávno a klade si za cíl zvýšit četnost ukládání alternativních opatření k vazbě a snížení počtu vazebně stíhaných osob. Tento institut by tak podle zákonodárce mohl přispět alespoň částečně i k utlumení dlouhodobě nepříznivé situace v českém vězeňství ohledně kapacit a financování. Zákonodárce si byl vědom, že pro případy nahrazení vazby alternativou dle trestního řádu neposkytl příliš efektivní záruky kontroly plnění uložených povinností, což má změnit právě zavedení elektronické kontroly, v důsledku čehož dojde k rozšíření využitelnosti jednotlivých opatření nahrazujících vazbu. Důvodová zpráva zavedením monitoringu slibuje mimo dílčího snížení stavu vězeňské populace i výhody pro obviněné, kteří si budou moci zachovat sociální a rodinné vazby¹⁴⁵ a budou ušetřeni negativních dopadů vzniklých z důsledku izolace v souvislosti s vazebním stíháním, což může působit i značně preventivně, pročež si řada obviněných nastavením pravidelného režimu

¹⁴⁴ viz nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. I ÚS 1119/15

¹⁴⁵ Pozn. Tento postup je ostatně v souladu i s Doporučením Rady Evropy k elektronickému monitoringu ze dne 19. 2. 2014 (Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring).

osvojí i určité návyky a monitoring na ně bude působit jakožto silný psychologicky impuls a motivace k případné sebekontrolě.

Trestní řád svěřuje uvedenou kontrolu plnění Ministerstvu spravedlnosti nebo jím k tomuto účelu zřízené organizační složce státu, a to ve spolupráci s Probační a mediační službou. V případě, že obviněný neplní-li povinnosti podléhající elektronické kontrole, sdělí tuto skutečnost orgán zajišťující elektronickou kontrolu bezodkladně soudu a v přípravném řízení státnímu zástupci. Bezodkladně tuto skutečnost sdělí také policejnímu orgánu, který obviněného zadrží, je-li důvodná obava, že bude mařit účel vazby. Tuto variantu v podobě uvedeného oprávnění policejního orgánu volí zákonodárce, přestože si je dle důvodové zprávy sám vědom, že se v těchto případech počítá s poměrně výraznými zásahy do práv obviněného bez předchozí ingerence státního zástupce nebo soudce. Současně v tomto kontextu však upozorňuje, že se tento postup uplatňuje vůči osobě, proti níž se řízení vede, má status obviněného a je u ní dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin, pro nějž je stíhána, a takový postup se jeví tudíž jako přiměřený.

Přes uvedenou legislativní novinku, přestože trestní řád počítá s elektronickými náramky již od roku 2010 u trestu domácího vězení a u podmíněně propuštěných odsouzených, praxe zůstává touto změnou aktuálně prozatím stále nedotčena a systém elektronického monitoringu není funkční ani v souvislosti s výkonem uvedeného trestu, natož v souvislosti s nahrazením vazby. Na rozdíl od České republiky, kdy Ministerstvo spravedlnosti avizovalo plán zahájit testovací provoz již v roce 2016, započal systém v podobě elektronických náramků v plném rozsahu fungovat již počátkem roku 2016 například na Slovensku a historicky je rovněž v ostatních státech poměrně hojně využíván.¹⁴⁶

Aktuální stav však již nasvědčuje tomu, že i v České republice skutečně dojde k zavedení elektronického monitoringu, kdy ze sdělení Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že po více než osmi letech neúspěšných pokusů¹⁴⁷ byl vybrán vítěz tendru na jejich výrobu. V ceně, kterou vítězná společnost SuperCom nabídla, je dle sdělení Ministerstva vnitra zahrnuta výroba prvních 280 náramků,

¹⁴⁶ Pozn. Svůj původ má elektronický monitoring v USA v počátcích osmdesátých let minulého století. K míře využitelnosti v evropských zemích srov. např. tabulka dostupná na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6368&d=338780>

¹⁴⁷ srov. např. <http://www.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2073&d=347429>

provoz monitorovacího centra na šest let a školení zaměstnanců Probační a mediační služby a Ministerstva spravedlnosti., „Rozdíl mezi náklady na vězně ve věznici a v domácím vězení je dramatický. V prvním případě je cena tisíc sto korun na každý den. Oproti tomu odsouzený s náramkem bude denně stát jen 120 korun, přičemž padesát korun z toho bude hradit sám. Náklady na jeden náramek se nám vrátí za jeden rok.“¹⁴⁸

Lze doufat, že s ohledem na praxi ostatních států zavedení monitoringu dostojí svým cílům, a to jak z hlediska finančních úspor, tak z hlediska redukce přeplněnosti věznic. Rovněž u méně závažných případů, u nichž by byla aplikována vazba, může být zvolen benevolentnější přístup, což bude mít jednoznačně pozitivní dopad na obviněné a s tím související eliminaci všech negativních důsledků spojených s vazebním omezením osobní svobody. Současné zavedení elektronického monitoringu umožňuje na rozdíl od ostatních institutů nepřetržitou kontrolu obviněného a bezodkladnou reakci příslušných orgánů pro případy porušení povinností obviněného, proto lze přisvědčit názoru, že promítnutí elektronického monitoringu do praxe bude mít převážně pozitivní důsledky a přispěje do jisté míry k rozvoji důvěry v efektivnost opatření nahrazujících vazbu jak u odborné, tak u laické veřejnosti.

Bylo-li rozhodnuto o výkonu elektronické kontroly plnění povinností prostřednictvím elektronického kontrolního systému nebo o zákazu vycestování, má obviněný možnost kdykoliv žádat o zrušení těchto omezení, přičemž o jeho žádosti musí být rozhodnuto bez zbytečného odkladu. Došlo-li k zamítnutí této žádosti, lze ji opakovaně učinit až po uplynutí tří měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, což neplatí, uvede-li obviněný v další žádosti nové důvody. Ke zrušení těchto omezení může samozřejmě rozhodující orgán přistoupit i z vlastního podnětu, pominou-li důvody pro dotčené omezení.

3.5.1. Záruka zájmového sdružení nebo důvěryhodné osoby

Co se záruky zájmového sdružení občanů týká, musí se jednat o zájmové sdružení občanů uvedené v § 3 odst. 1 trestního řádu zakotvující současně princip spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, tj. odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických

¹⁴⁸<http://www.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=352981>

stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely. Tento institut bývá uplatňován spíše méně (lze jej označit až za přežitek). Při zadržení se uplatňuje skutečně zřídka, spíše se pak využívá až při rozhodování o případném propuštění obviněného na svobodu, který se ve vazbě již nachází, což je dáno objektivními časovými důvody, kdy není pochopitelně příliš reálně při prvním rozhodování o vazbě se zřetelem ke krátkým časovým intervalům tuto záruku vůbec projednat s některým z oprávněných subjektů a předložit ji poté k přijetí soudu.

Reálnějším případem z hlediska procesní i objektivní šance na úspěch bývá záruka důvěryhodné osoby (např. vedoucí zaměstnanec, učitel, duchovní, příbuzná osoba), která je schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného, což předpokládá existenci nějaké sociální vazby obviněného s dotčenou osobou (povětšinou rodinné či jiné obdobné), přičemž tato skutečnost je soudem patřičně ověřována. „Důvěryhodná osoba musí být nadána jistou nezávislostí a autoritou vůči obviněnému.“¹⁴⁹ Důvěryhodnou osobou nemůže být z logiky věci s ohledem na své procesní postavení obhájce v dané věci, není však vyloučen advokát, který není v této věci obhájcem obviněného.¹⁵⁰

Z hlediska obsahu záruky zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby se vyžaduje, aby byly splněny podmínky jak ohledně převzetí dohledu nad dalším chováním obviněného (za účelem zamezení opakování trestné činnosti nebo dokonání či vykonání trestného činu, který obviněný připravoval nebo kterým hrozil), tak ohledně učinění konkrétních opatření, které se uvedou v příslušném usnesení, o tom, že se obviněný dostaví na vyzvání k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu a že vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu (za účelem zamezení útěku nebo skrývání se obviněného). I v případě, jsou-li splněny veškeré náležitosti, není na přijetí nabízené záruky právní nárok a posouzení náleží výlučně orgánu rozhodujícím o vazbě, který vždy dotčený subjekt nabízející záruku a (kumulativně) vůbec splňující podmínky jejího případného přijetí seznámí s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby.

¹⁴⁹nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. I. ÚS 263/05

¹⁵⁰ srov. např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 4 To 558/2003

3.5.2. Písemný slib obviněného

V praxi zřejmě nejčastější nabídku obviněných, resp. obhajoby představuje slib obviněného, že povede řádný život. Slib musí být učiněn osobně obviněným v písemné formě (sepsaný jak prostřednictvím elektronických prostředků, tak obviněným či prostřednictvím jiné osoby, často obhájcem) opatřený vlastnoručním podpisem obviněného. Slib obsahuje vyjádření obviněného, že povede řádný život a nedopustí se trestné činnosti, že se na vyzvání dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, že vždy předem oznámí vzdání se z místa pobytu, a že splní povinnosti (např. povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, registrace na úřadu práce) a dodrží omezení (např. zákaz výkonu určité činnosti související s daným trestným činem, zákaz užívání návykových látek), která mu soud uloží.

Shodně jako u záruky ani na přijetí slibu není právní nárok a jeho přijetí je tak fakultativní. Je plně na úvaze rozhodujícího orgánu, který případné přijetí hodnotí opět především s ohledem na povahu trestného činu a osobu obviněného, zejména jeho zdravotní stav, rodinné a pracovní poměry a obecně způsob života. Poruší-li obviněný svůj slib, poté co byl jako záruka soudem přijat, nebo související povinnosti a stanovená omezení, může příslušný orgán rozhodnout o vzetí do vazby, neděje se tak však automaticky bez dalšího zkoumání. Lze bez nadsázky tvrdit, že nabídka ve formě slibu obviněného je z podstaty věci (snadné a okamžité zajištění) součástí téměř každé obhajoby ve vazebních věcech, soudem je však, možná právě i z tohoto důvodu (případně i z důvodu absence jakékoliv následné kontroly plnění slibu a pochybností ohledně „upřímnosti“ slibu ze strany obviněného), přijímán spíše skepticky.

3.5.3. Dohled probačního úředníka

Další alternativu vazby představuje její nahrazení dohledem probačního úředníka (případně asistenta Probační a mediační služby).¹⁵¹ Je-li vyslovena tato forma dohledu nad obviněným, může soud v usnesení o propuštění obviněného na svobodu za současného uložení dohledu probačního úředníka, obviněnému určit vhodná omezení směřující k zamezení páčání dalších trestné činnosti a maření

¹⁵¹ Pozn. Podle § 49 trestního zákoníku se dohledem rozumí hledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.

průběhu trestního řízení (např. povinnost zdržovat se ve stanoveném časovém období v určeném obydlí nebo jeho části ve spojení s povinností umožnit probačnímu úředníkovi vstup do tohoto obydlí nebo jeho části), kterým je obviněný povinen se podrobit a která budou platit vedle povinností stanovených přímo trestním řádem. Jinak se v souladu s trestním řádem jedná o povinnost dostavit se ve stanovených lhůtách k probačnímu úředníkovi a povinnost změnit místo pobytu pouze se souhlasem probačního úředníka. Opis takového usnesení se doručuje i příslušnému středisku Probační a mediační služby.

V praxi lze označit aplikaci tohoto institutu ze strany soudů za poněkud rozpačitou, což je dle některých názorů zapříčiněno i tím, že trestní řád neobsahuje bližší vodítko pro určení či konkrétní podmínky, kdy lze nahradit vazbu dohledem probačního úředníka, když stanoví pouze možnost aplikace tohoto institutu v případě, lze-li s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu účelu vazby dosáhnout tímto opatřením.¹⁵² Důvodová zpráva k novele trestního řádu z roku 2016 poukazuje na minimální využívání institutů umožňujících nahrazení vazby, přičemž shrnuje výsledky expertního dotazníkového šetření provedeného mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky, z nichž vyplývá, že se jedná o aplikaci pouze v desítkách případů ročně (např. u dohledu probačního úředníka se jedná jmenovitě o 74 případů v roce 2013 a o 73 případů v roce 2014). Důvodem podle legislativy jsou vysoká rizika spojená s ponecháním obviněného na svobodě odůvodňující spíše zdrženlivý přístup praxe. Lze souhlasit, že efektivitu daného opatření, kdy reálný výkon dohledu v praxi probíhá maximálně několikrát do měsíce, je nutno vnímat spíše s rezervou, nehledě na vysoké náklady související s výkonem dohledu probačního úředníka.¹⁵³

3.5.4. Peněžitá záruka

Je-li dán důvod vazby uvedený v § 67 písm. a) nebo c) trestního řádu, může orgán rozhodující o vazbě ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit na svobodu též tehdy, jestliže přijme složenou peněžitou záruku,

¹⁵² viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 319

¹⁵³srov. např. Zeman, P., Biedermanová, E., Diblíková, S. et al.: Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení. Praha: Vydavatelství Kufr. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010

jejíž výši určil.¹⁵⁴ Pro taxativní výčet závažnějších trestných činů trestní řád stanoví, je-li současně dán důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu, nemožnost přijetí záruky u dotčených trestných činů. Peněžitá záruka může být složena přímo obviněným nebo se souhlasem obviněného (uděleného nikoliv prostřednictvím obhájce) jinou osobou, která však musí být vždy seznámena ještě před přijetím této záruky s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby, aby mohla náležitě sama posoudit, zda peněžitou záruku za obviněného složí, kdy i její vrácení v budoucnu odvisí výlučně od jednání obviněného. Poučení osoby, která nabízí peněžitou záruku za obviněného, tak lze vnímat jako určitou procesní podmínku jejího přijetí ze strany soudu. Pro dostatečnou ochranu příslušné osoby však postačí, bude-li nad veškerou pochybnost prokazatelně zřejmé, že byla předem srozumitelným způsobem zpravěna o budoucím možném nakládání se složenou zárukou.¹⁵⁵

Přijetí peněžitě záruky předpokládá návrh obviněného, případně jiné osoby, která její složení nabízí, na základě kterého rozhodne orgán rozhodující o vazbě, že přijetí záruky je přípustné, určí její výši v odpovídající hodnotě a současně rozhodne o způsobu jejího složení. Nedílnou součástí tohoto rozhodnutí tvoří i poučení ohledně doby trvání peněžitě záruky a důvodů, pro něž může peněžitá záruka případně státu nebo být použita na zaplacení peněžitěho trestu nebo nákladů řízení, případně být použita na úhradu pohledávek poškozeného. Teprve po rozhodnutí o přípustnosti přijetí peněžitě záruk může následovat rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě nebo o jeho propuštění z vazby na svobodu. Obě tato rozhodnutí v praxi mohou následovat po sobě v relativně krátkém časovém intervalu, k čemuž i obhajoba povětšinou vyvíjí maximální úsilí (např. obstaráním finančních prostředků v předstihu). V opačném případě s přihlédnutím k okolnostem případu nebo závažnosti skutečností odůvodňujících vazbu rozhodne příslušný orgán o nepřijetí nabídky peněžitě záruky. Velice často je o peněžitě záruce rozhodováno teprve poté, kdy už se obviněný nachází ve vazbě, nikoliv při rozhodování o vzetí do vazby, neboť pro obviněného, resp. jeho

¹⁵⁴ Pozn. V českém právním řádu byla poprvé peněžitá záruka zakotvena již v roce 1873, avšak posléze byla před rokem 1950 zrušena jakožto přežitek vytvářející neopodstatněné rozdíly ve společnosti z hlediska jejich majetkového postavení.

¹⁵⁵ viz náleží Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. III. ÚS 2787/15

obhájce bývá komplikované sehnat v krátkém čase potřebné finanční prostředky.¹⁵⁶

Co se určení výše konkrétní peněžitě záruky týká, určuje se v souladu s vodítky v trestním řádu, tj. jak s přihlédnutím k osobě (zdravotní stav, rodinné poměry) a majetkovým poměrům (příjem, movitý a nemovitý majetek) obviněného nebo toho, kdo složení nabízí, tak s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, který je obviněnému kladen za vinu. Současně se v neposlední řadě přihlíží rovněž k závažnosti důvodů vazby, neboť podstatné hledisko představuje právě úvaha, zda je majetková záruka v určité výši způsobilá odstranit odůvodněnou obavu z jednání obviněného (např. uprchnutí) a současně by případně představovala citelnou ztrátu, propadla-li by státu. Aktuálně je stanovena pouze spodní hranice ve výši 10.000,-Kč, aniž by byla současně určena maximálně výše.¹⁵⁷ Peněžitá záruka může být určena a složena pouze v naší měně, a to v hotovosti na pokladně soudu, případně poukázáním na účet soudu, resp. připsáním finančních prostředků na tento účet.¹⁵⁸

U trestných činů majetkové povahy nelze zpravidla výlučně odkazem na předchozí trestnou činnost bez dalšího dospět k závěru o nepřipustnosti využití peněžitě záruky, je však nutné zvážit potenciální zisky z dané trestné činnosti a stanovit adekvátní výši peněžitě záruky.¹⁵⁹ Obviněný, případně osoba, která peněžitou záruku složila, nemá právo na úroky z prodlení ze složené peněžitě záruky, neboť nárok na vrácení peněžitě záruky má svůj základ v trestním právu procesním, který vzniká okamžikem právní moci rozhodnutí o zrušení peněžitě záruky, tudíž se neuplatní úprava občanského zákoníku vztahující se pouze k peněžitým závazkovým vztahům založených hmotným právem.¹⁶⁰

Trestní řád neopomíjí vymezení případů, kdy soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce rozhodne o případnutí složené peněžitě záruky státu, což znamená, že zákonodárce de facto zakotvuje oproti jiným opatřením u peněžitě záruky jakousi formu sankce, nejsou-li podmínky obviněným dodrženy. Jedná se o případy, kdy obviněný uprchne, skrývá se nebo neoznámí změnu svého

¹⁵⁶ viz Vantuch, P. Nahrzení vazby peněžitou zárukou. Právní rádce, 2003, č. 9, s. 56

¹⁵⁷ Pozn. Horní hranici sazby peněžitě záruky ve výši 1.000.000,-Kč zrušila novela trestního řádu v roce 1993.

¹⁵⁸ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 316

¹⁵⁹ viz náleží Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. 2787/15, dále srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3533/16

¹⁶⁰ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4422/2010

pobytu, a znemožní tak doručení předvolání nebo jiné písemnosti orgánu činného v trestním řízení, dále kdy se obviněný zaviněně nedostaví na předvolání k úkonu trestního řízení, jehož provedení je bez jeho přítomnosti vyloučeno (výslech, rekognice, vyšetření duševního stavu), dále když opakuje trestnou činnost (případně se pokusí dokonat trestný čin, který dříve nedokonal nebo který připravoval nebo kterým hrozil), anebo když se vyhýbá výkonu uloženého trestu odnětí svobody, peněžitého trestu nebo náhradního trestu odnětí svobody za peněžitý trest. Za vyhýbání se výkonu uloženého trestu odnětí svobody ve smyslu daného ustanovení se pokládají jen takové formy (povětšinou úmyslných) aktivit obviněného, jež svojí závažností odůvodňují tento závěr, totiž že směřují právě ke zmaření výkonu trestu. Kupříkladu podání žádosti o odklad výkonu trestu, sledující toliko oddálení nástupu výkonu trestu, nelze za takové jednání považovat.¹⁶¹ V souvislosti s vymezenými případy lze jednoznačně spatřovat inspiraci legislativy u zpřísněných důvodů vazby.

I po přijetí složené peněžité záruky je soud povinen za trvání vazebních důvodů, za nichž byla peněžitá záruka přijata, průběžně zkoumat důvody jejího trvání, což ve svém důsledku znamená, že nebylo-li rozhodnuto o propadnutí peněžité záruky státu již za trvání trestního stíhání i vazebních důvodů, nelze tak učinit teprve po pravomocném zprošťujícím rozsudku, přestože skutečnosti odůvodňující případnutí peněžité záruky státu vyvstaly již před tímto okamžikem.¹⁶²

Peněžitou záruku může soud nebo státní zástupce, který v té době vede dané trestní řízení,¹⁶³ zrušit, případně změnit její výši, a to jak na návrh obviněného nebo osoby, která ji složila, tak i bez návrhu, za předpokladu, že pominuly důvody, které k jejímu přijetí vedly (např. zastavení trestního stíhání, změna právní kvalifikace na trestný čin, který vylučuje možnost uplatnění peněžité záruky) anebo se změnily okolnosti relevantní při určování její výše. Rozhoduje-li se o zrušení peněžité záruky nebo o jejím případnutí státu, má rozhodující orgán povinnost současně přezkoumat, zda nejsou dány důvody pro vzetí obviněného do

¹⁶¹ viz usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 2. 2007, sp. zn. 2 To 41/2007

¹⁶² viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 8 Tz 22/2013

¹⁶³ Pozn. Do roku 2001, kdy došlo k tomuto výslovnému zpřesnění, nepanovala shoda ohledně rozhodujícího orgánu jednoznačná shoda – srov. např. Hrachovec, P.: Kdo zruší peněžitou záruku. Právní rozhledy 1/1999. s. 27.

vazby, případně následně provede potřebné úkony (např. státní zástupce podá návrh na vzetí obviněného do vazby).

Není-li rozhodnuto uvedeným postupem, tj. o případnutí peněžitě záruky státu nebo o jejím zrušení, obsahuje trestní řád dobu trvání záruky za účelem zajištění nástupu výkonu trestu odnětí svobody, zaplacení peněžitého trestu, nákladů trestního řízení a po novele trestního řádu z roku 2011 i k zajištění úhrady pohledávek poškozeného na náhradu škody a nemajetkové újmy, nikoliv však již nároku na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestnou činností. Jinými slovy řečeno, byla-li obviněnému uložena pravomocným rozhodnutím uvedená povinnost, trvá peněžitá záruka do dne, kdy je tato povinnost splněna (nástup do výkonu trestu nebo úhrada vyjmenovaných nároků). U pohledávek poškozeného se však předpokládá k tomuto postupu žádost poškozeného, o čemž musí být poškozený vyrozuměn, jinak se po marném uplynutí lhůty tří měsíců od tohoto vyrozumění peněžitá záruka vrací. Nepostačují-li prostředky z peněžitě záruky k uspokojení pohledávek všech poškozených, uspokojí se dané pohledávky poměrně. Ve vztahu k nárokům poškozených tak lze v institutu peněžitě záruky shledat i jakýsi reparační prvek.

Přestože peněžitá záruka představuje bezpochyby v určitých případech adekvátní alternativní zajišťovací instrument k vazbě a často je i jako nejintenzivnější nahrazující opatření vnímána, je nutno konstatovat, že obecné soudy i k její aplikaci přistupují spíše zdrženlivě. Nadto u koluzní vazby, která je v přípravném řízení leckdy žet nadužívána, je použití tohoto institutu trestním řádem vyloučeno, jak již bylo výše zmíněno. Obecně lze souhlasit, že i tento institut umožňující náhradu za vazbu nenaplňuje v praxi svůj potenciál v plném rozsahu právě pro rezervovanější přístup soudů. Lze polemizovat, zda by např. kumulace s některou z dalších náhrad vazby mohla přispět ke zvýšení důvěry v toto opatření. Jako příklad se nabízí myšlenka v podobě kombinace peněžitě záruky s elektronickým monitoringem (po jeho zavedení do praxe), která by zajisté byla sto splnit očekávání a zajistit bohatší aplikaci i tomuto institutu, když aktuálně lze zhodnotit jeho využití z pohledu obhajoby jako nedostatečné.

3.5.5. Předběžná opatření

S účinností od 1. 8. 2013 přinesla novelizace trestního řádu ve spojení se zákonem o obětech trestných činů zcela nový institut trestního práva procesního

v podobě předběžných opatření, která představují taxativní výčet povinností, které lze obviněnému uložit. Předběžné opatření lze uložit jak samostatně a nezávisle na vazbě, tak jako jedno z opatření nahrazujících vazbu. Důvodová zpráva k uvedené novele deklaruje jejich smysl, totiž ochranu poškozeného, osob mu blízkých, zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení. Ostatní formy institutů umožňujících nahrazení vazby se totiž u některých trestných činů (domácí násilí, zneužívání), u nichž je dána naléhavá potřeba ochrany poškozeného či společnosti, ukázaly jako nedostatečné. Podstatou předběžných opatření podle trestního řádu je tak shodně jako u předběžných opatření podle občanského soudního řádu prozatímní úprava poměrů, v daném případně obviněného s poškozeným, resp. s obětí. „Jde zejména o ochranu před prohlubováním primární viktimizace a prevenci před sekundární či opakovanou viktimizací.“¹⁶⁴ Současně bylo zakotvením předběžných opatření reagováno i na nárůst specifické formy trestné činnosti vázané na sportovní utkání nebo restaurační zařízení, u níž je nezbytná rovněž možnost adekvátní a flexibilní reakce státních orgánů za účelem ochrany společnosti.

Předběžné opatření smí být uloženo jen tehdy, jestliže z jednání obviněného nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil, a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán a má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného a na povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu předběžného opatření dosáhnout jiným opatřením, přičemž uložení předběžného opatření si vyžaduje ochrana oprávněných zájmů poškozeného, který je fyzickou osobou, zejména jeho života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti, nebo zájmů osob mu blízkých, nebo ochrana zájmů společnosti. Oproti institutu vazby, přestože je na první pohled patrná inspirace legislativy v § 67 písm. c) trestního řádu, není možnost uložení předběžných opatření jakožto méně invazivních prostředků omezena limity u trestných činů

¹⁶⁴ Jelínek, J. Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2013, č. 5, s. 27

(úmyslné trestné činy s horní hranicí vyšší než dvě léta a nedbalostní trestné činy s horní hranicí trestní sazby vyšší než tři léta).¹⁶⁵

Obviněnému lze podle § 88d až § 88l trestního řádu uložit celkem devět druhů předběžných opatření, konkrétně se jedná o zákaz styku s určitými osobami (s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky), zákaz vstupu do obydlí a bezprostředního okolí a zákaz zdržování se zde, zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákaz vycestování do zahraničí, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti, zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky, zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, nebo zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti. Jedná se o uzavřený výčet poskytující dostatečnou škálu možností a není přípustná žádná forma rozšiřování. S ohledem na omezený rozsah této práce, je problematika jednotlivých druhů předběžných opatření ponechána stranou.

Rozhodování o předběžných opatřeních v trestním řízení není upraveno jednotně, když v řízení před soudem rozhoduje o uložení, změně a zrušení předběžných opatření předseda senátu a v přípravném řízení podle jejich druhu soudce nebo státní zástupce, který rozhoduje o předběžných opatřeních dle § 88m odst. 2 trestního řádu, tj. o předběžných opatřeních spjatých s menší intenzitou co do zásahu do osobní svobody obviněného (zákaz styku s určitými osobami, zákaz her a sázek). Trestní řád explicitně stanoví nezbytnost odůvodnění rozhodnutí o předběžném opatření skutkovými okolnostmi, z čehož vyplývá, že nepřipustné jsou pouhé spekulace, domněnky či hypotézy. Převážně se však vychází z toho, že ačkoliv jsou rozhodnutí o předběžných opatřeních obecně způsobilá zasáhnout do základních práv a svobod jednotlivců, jsou jimi upravena práva a povinnosti pouze dočasně (zatímně), přičemž nadto může být taková úprava zrušena či upravena. Lze tvrdit, že zatímní povaha a urgentnost potřeby vydání rozhodnutí o předběžných opatřeních snižuje standard požadavků na takovéto urgentní a dočasné rozhodování, přesto však musí splňovat minimální zákonné standardy.¹⁶⁶Při uložení předběžného opatření je rovněž dána povinnost

¹⁶⁵ srov. např. Jelínek, J. Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2013, č. 5, s. 27

¹⁶⁶ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. I.ÚS 2478/15

přihlédnout i k opatřením, která byla již obviněnému uložena podle jiného právního předpisu. O rozhodnutí, kterým se ukládá zákaz styku obviněného rodiče s dítětem, je třeba neprodleně vyrozumět rovněž orgán sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že se rozhodnutím povolí setkání obviněného rodiče s dítětem, předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce vyrozumí včas orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby se mohl setkání účastnit.

Co se trvání předběžného opatření týká, na rozdíl od vazby, u které jsou upraveny nejvyšší přípustné doby jejího trvání, předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, samozřejmě s limitací maximálně do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí, kterým končí řízení. Ukáže-li se, že výkon předběžného opatření je nemožný nebo jeho plnění nelze na obviněném spravedlivě požadovat nebo předběžné opatření není nezbytně nutné v původně stanoveném rozsahu, rozhodne se o jeho zrušení nebo změně, případně o uložení jiného druhu, je-li to nezbytné a jsou-li splněny zákonné podmínky. Rovněž obviněný má právo kdykoli žádat o zrušení předběžného opatření. Byla-li však žádost již zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní nové důvody, opakovat až po uplynutí tří měsíců od právní moci rozhodnutí. Trestní řád pochopitelně vymezuje i důsledky neplnění uloženého předběžného opatření, kdy neplní-li obviněný, u kterého je i nadále dán důvod pro jeho uložení, podmínky tohoto předběžného opatření, může být rozhodnuto o uložení pořádkové pokuty, uložení jiného druhu předběžného opatření nebo o vzetí obviněného do vazby.

3.6. Role obhajoby v souvislosti s vazebním stíháním

Jeden z důvodů nutné obhajoby, které jsou zakotveny taxativně v trestním řádu, představuje § 36 odst. 1 písm. a) trestního řádu, totiž že obviněný je ve vazbě. Nutná obhajoba je klíčovou součástí práva obviněného na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 LZPS. Trestní řád vymezuje případy nutné obhajoby, kdy vzhledem k okolnostem, které se vztahují buď k osobě obviněného (např. omezení svéprávnosti), nebo k předmětu trestního řízení (např. horní hranice trestní sazby u daného trestného činu), považuje tyto případy za natolik stěžejní, že rozhodnutí ohledně obhájce neponechává toliko na vůli obviněného, samozřejmě s výjimkou oprávnění obviněného ohledně vzdání se obhájce ve vymezených případech nutné obhajoby (nikoliv však u vazby). Důvod nutné obhajoby v souvislosti s vazbou je zcela nasnadě, neboť obviněný se nachází v izolaci, tudíž nemůže objektivně svou obhajobu v plném rozsahu vykonávat.¹⁶⁷

Z logiky věci vyplývá, že obviněný musí mít obhájce od počátku vzniku důvodu nutné obhajoby. Včasné zahájení činnosti obhájce představuje nezbytný předpoklad vedení efektivní obhajoby.¹⁶⁸ V souvislosti s rozhodnutím o vzetí obviněného do vazby se stanoví, že obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení (od okamžiku trestního stíhání), přičemž k rozhodnutí o vazbě skutečně povětšinou dochází již právě v přípravném řízení. Nutná obhajoba nastává i v trestní věci, kdy není dán důvod nutné obhajoby, avšak v jiné trestní věci byl obviněný vzat do vazby. Probíhá-li tak přípravné řízení ve více trestních věcech samostatně a je-li obviněný ve vazbě, musí mít obviněný obhájce ve všech těchto věcech, neboť obhájce ustanovený nebo zvolený v jedné trestní věci není bez dalšího automaticky oprávněn vykonávat obhajobu obviněného i v dalších trestních věcech.¹⁶⁹ To neplatí, byla-li věc vyloučena ze společného řízení k samostatnému projednání a rozhodnutí, zde není potřeba ustanovit obviněnému dalšího obhájce. Co se trvání nutné obhajoby týká, trvá, dokud je dán její důvod.¹⁷⁰

¹⁶⁷ viz Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s. 106, dále srov. např. rozsudek ESLP, ze dne 13. 10. 2009, ve věci Dayananvs. Turecko, č. 7377/2003 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1007/2014

¹⁶⁸ viz Mandák, V. Zajištění obhajoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975, s. 213

¹⁶⁹ viz Vondruška, F., Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 844

¹⁷⁰ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp.zn.Tdo 691/2013

Samotný procesní postup probíhá v praxi tak, že obviněný je poučen o nutné obhajobě a je mu umožněno si nejprve v souladu s § 33 odst. 1 trestního řádu obhájce zvolit. V souladu s čl. 37 odst. 2 a čl. 4 odst. 3 LZPS má přednost obhájce zvolený obviněným před obhájcem ustanoveným. Lhůta pro zvolení obhájce se stanoví přiměřeně okolnostem případu, často bývá pouze v řádu hodin. Teprve poté, prohlásí-li obviněný, že si obhájce nezvolí, nebo nevyužije-li poskytnutou lhůtu, podá příslušný orgán návrh k soudu na ustanovení obhájce. Nevyužije-li obviněný svého práva (u mladistvých zákonný zástupce), mohou mu obhájce zvolit též jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, zúčastněná osoba. V případě obviněného s omezenou svéprávností tak mohou tyto osoby učinit i proti jeho vůli.

Po dobu, kdy obviněný nemá obhájce, přestože je dán důvod nutné obhajoby, lze v souladu s § 165 odst. 2 trestního řádu provádět pouze ty úkony, které nelze odložit na pozdější dobu (např. ohledání místa činu). Účast obhájce při těchto úkonech, může být vyloučena pouze ve skutečně odůvodněných případech. V opačném případě jde o závažnou vadu přípravného řízení, pro kterou soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření. Závažnou vadou přípravného řízení je i porušení práva obhajoby záležející v tom, že obhájce obviněného, který oznámil, že se chce účastnit vyšetřovacích úkonů, nebyl o těchto úkonech vyrozuměn, nešlo-li o úkony trestního řízení, jejichž provedení by nebylo možno odložit. Důsledkem tohoto postupu je nepoužitelnost těchto vadně provedených důkazů v dalším řízení.¹⁷¹

Obhájce disponuje rozmanitou škálou práv (a samozřejmě i povinností), která jsou upravena v § 41 trestního řádu a v zákoně o advokacii s doplněními v etickém kodexu advokáta, díky nimž může vykonávat efektivní obhajobu obviněného, který se nachází ve vazbě. Prvotním kontaktem obviněného s obhájcem bývá návštěva ve vazbě za účelem seznámení se se stanoviskem obviněného a popisu skutkových okolností ze strany obviněného. Tento úkon i s ohledem na duševní rozpoložení a psychickou zátěž vazebně stíhaných

¹⁷¹ viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 3. 1994, sp. zn. Rt1 To 44/94; dále srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 4 Tz 22/2015 nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2006, sp. zn. III. ÚS 419/2006 nebo Vantuch, P. Oznamování jmen svědků (včetně těch, jejichž totožnost se utajuje) obhájci před výsledkem ve světle usnesení Ústavního soudu. Bulletin advokacie, 1998, č. 1, s. 37-47; dále např. Mandák, V. K otázce, zda vyšetřovatel, když uvědomuje obhájce o vyšetřovacích úkonech, je povinen sdělit mu jména předvolaných svědků. Bulletin advokacie, 1995, č. 5, s. 57

obviněných lze doporučit učinit neprodleně, tj. vzápětí po převzetí obhajoby, případně, neumožňuje-li pracovní vytížení obhájci tuto návštěvu absolvovat v dohledné době, je vhodné zvážit alespoň využití substitute.

Dalším úkonem, je-li objektivně dán časový prostor, bývá nahlédnutí do spisu, kde se obhájce zorientuje ohledně stavu trestní věci a může obviněnému nastítnit základní úvahy stran zvolené obhajoby.¹⁷² V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán v souladu s § 65 odst. 2 trestního řádu právo nahlédnout do spisů ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Tento trestním řádem aprobovaný postup vyplývá ze skutečnosti, že v počátcích vyšetřování nelze často zabezpečit ochranu důkazních pramenů před jejich poškozením a zničením. Ohroženy mohou být i jiné zájmy (např. bezpečnost svědků či skutečnosti podléhající utajení) a není objektivně možné v krátkém časovém intervalu zajistit ochranu těchto legitimních zájmů jiným způsobem. Princip kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní jsou totiž sice významnými, avšak nikoliv výhradními zásadami trestního řízení, a za určitých okolností (zejména u závažných forem kriminality) mohou kolidovat s jinými zásadami trestního řízení, (např. se zásadou vyhledávací, zásadou hospodárnosti), tudíž je připuštěna určitá forma jejich omezení v přípravném řízení.¹⁷³

Neméně významným oprávněním obhájce je možnost rozmluvy s obviněným bez přítomnosti třetí osoby a osobních porad. Podle § 47 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 9/1994 Sb. ze dne 21. 4. 1994, kterou se vydává řád výkonu vazby, se obviněný obhájci předvede vždy, jestliže o to obhájce požádá, včetně mimopracovní doby a dnů pracovního klidu, totéž platí pro průběh soudního jednání, kdy se rozmluva uskuteční ve vhodném prostoru jednací soudní síně. Současně se výslovně uvádí, že příslušný pracovník vězeňské služby postupuje tak, aby rozhovor viděl (za účelem dodržení bezpečnostních zásad), ne však slyšel.

¹⁷² srov. např. Herczeg, J. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. Bulletin advokacie, 2007. č. 12, s. 34, dále např. Ježek, V. K nahlížení do spisu v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu. Bulletin advokacie, 2002, č. 3, s. 49 nebo rozsudek ESLP, ze dne 13. 2. 2001, ve věci Lietzowvs.Německo, č. 24479/94, § 44

¹⁷³ viz náleží Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04; dále srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 2575/17

Obhájce se povětšinou neomezuje pouze na prvotní návštěvu obviněného, přičemž počet návštěv není v souladu s § 14 odst. 8 zákona o výkonu vazby jakkoliv omezen, nýbrž aktivně využívá tohoto oprávnění (většinou před jednotlivými procesními úkony, případně v určitých pravidelných intervalech dle žádosti obviněného), a to spolu s dalšími nástroji jako jsou důkazní návrhy, žádosti o propuštění obviněného z vazby, nabízení a hledání alternativních opatření k vazbě, stížnosti atp. Přestože je obhajobou v praxi preferován osobní styk v podobě osobní porady s klientem, může obhájce komunikovat s obviněným i písemnou formou, přičemž kontrola této korespondence je dle § 13 odst. 3 zákona o výkonu vazby nepřipustná. Nemá-li obviněný finanční prostředky, odesílá se tato korespondence adresovaná obhájci na náklady věznice. Shodně ESLP označuje za jeden z klíčových prvků účinného právního zastupování klientových zájmů princip důvěrnosti vyměňovaných informací mezi obhájcem a klientem.¹⁷⁴

Při komparaci výkonu obhajoby vazebně stíhaných obviněných a obviněných, kteří jsou stíháni na svobodě, jsou kladeny na obhájce větší nároky zejména z časového hlediska (návštěvy obviněného ve vazbě a související cesty, kdy i čekací doba ve vazební věznici bývá často velmi dlouhá a přívětivost příslušníků vězeňské služby nepříliš vysoká), s čímž souvisí i pochopitelně ztížená forma komunikace, kdy je logicky znemožněn např. telefonický kontakt. Určité pozitivum lze však spatřovat ve značné aktivitě obviněných, kteří se z důvodu své časové kapacity ve vazbě sami proaktivně podílí svými nápady na přípravě obhajoby, což je vhodné zejména i pro neustálý přezkum trvání důvodů vazby a jejich zákonných předpokladů, jakož i pro přezkum všech aspektů daného trestního stíhání obecně (důvodnost, důkazní situace, právní kvalifikace), což je oblast, které by měla být z hlediska obhajoby věnována rovněž patřičná pozornost.

Obhájce je vždy všem svým klientům – obviněným (bez rozdílu, zda jsou stíháni na svobodě či vazebně) povinen poskytovat potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jejich zájmů zákonných prostředků a způsobů obhajoby, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují jeho viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke

¹⁷⁴ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1992, ve věci Campbell vs. Spojené království č. 13590/88, § 46

správnému objasnění a rozhodnutí věci. Obhájce by tak měl v trestních věcech konat s největším možným urychlením za současného respektování principu presumpce nevinu klienta a vhodného přístupu k dané osobě (zejména v kontextu nepříznivých prognóz dalšího vývoje trestního stíhání). Lze souhlasit, že postavení obhájce klade velké nároky i na určitou míru empatie obhájce, neboť ten by měl dle okolností pomoci překonat obviněnému, který se nachází ve vazbě, alespoň zčásti svým přístupem nepříznivé důsledky této izolace, neboť obhájce často představuje jediný „kontakt s životem na svobodě“.¹⁷⁵

¹⁷⁵ viz Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 349

4. Zahraniční exkurz

4.1. Role ESLP a institut individuální stížnosti

Základní aspekty čl. 5 Evropské úmluvy proklamující právo na svobodu a osobní bezpečnost byly nastíněny již v úvodních stránkách této práce. V rámci této kapitoly je proto cílem poskytnout alespoň jakýsi základní přehled o rozhodování ESLP v kontextu s vazbou (včetně uvedení relevantních poznatků k možnostem stěžovatelů – fyzických osob a jejich obhájců), neboť jak Evropská úmluva, kterou ESLP označuje za „ústavní nástroj evropského veřejného pořádku na ochranu práv člověka“¹⁷⁶, tak judikatura tohoto soudu má výrazný dopad i na aplikační praxi v České republice.¹⁷⁷ „Úmluva v interpretaci Soudu měla a má nepopíratelný vliv na vývoj vnitrostátního práva ... a slouží jako katalyzátor určité harmonizace evropského práva.“¹⁷⁸ Nadto samotný institut individuální stížnosti, která na počátku byla spíše fakultativním prvkem vytvořeného systému ochrany, postupem let získal na významu a patří ke „svorníkům klenby“ mechanismu ochrany lidských práv zaručených Evropskou úmluvou.¹⁷⁹

Pravomoc ESLP se vztahuje na všechny věci týkající se výkladu a použití Evropské úmluvy. Porušení Evropské úmluvy smluvní stranou může být oznámeno jinou smluvní stranou Evropské úmluvy (mezistátní případy) nebo prostřednictvím individuální stížnosti. ESLP může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Evropskou úmluvou jednou ze smluvních stran. Co se podání individuálních stížností k ESLP tvořících drtivou část nápadu ESLP týká, není řízení zpoplatněno a rovněž se při podání stížnosti nevyžaduje povinné zastoupení advokátem, přestože jej lze důrazně doporučit, a to nejen s ohledem na náležitosti stížnosti, o nichž bude hovořeno dále, kterým je potřeba věnovat patřičnou pozornost, ale i s ohledem na další případnou fázi

¹⁷⁶viz rozsudek ESLP ze dne 18. 12. 1996, ve věci Loizidou vs. Turecko, č. 15318/89, § 93

¹⁷⁷ srov. např. Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. (eds.) *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006 nebo Petrov, J. *Působení judikatury ESLP na národní právní řády: Role vnitrostátních orgánů*. *Jurisprudence*. 2016, roč. 25, č. 1, s. 25; dále např. Šturma, P. *Příspěvek Evropské úmluvy o lidských právech k rozvoji mezinárodního práva*. *Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8, s. 47-55

¹⁷⁸Repík, B. *Evropská úmluva o lidských právech a testní právo*. Praha: Orac. s.r.o., 2002, s. 27

¹⁷⁹ viz rozsudek ESLP ze dne 4. 2. 2005, ve věci Mamatkulov a Askarov vs. Turecko, č. 46827/99 a 46951/99, § 122; dále srov. např. Emberland, M. *The Human Rights of Companies. Exploring the Structure of ECHR Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 4

řízení, kdy jakmile je stížnost oznámena vládě žalovaného státu, musí být stěžovatel již zastoupen, není-li rozhodnuto jinak (např. u jednodušších případů).

Je potřeba zdůraznit, že samotné porušení vnitrostátního práva má rozdílné účinky na porušení Evropské úmluvy. Odkazuje-li Evropská úmluva přímo na vnitrostátní právo, je v takovém případě porušení vnitrostátního práva i porušením Evropské úmluvy, přesto je ESLP oprávněn si vykládat Evropskou úmluvu suverénně, tj. není vázán výkladem vnitrostátních institucí. Pokud Evropská úmluva neodkazuje explicitně na vnitrostátní právo, není a priori jeho porušení rovněž porušením Evropské úmluvy, nýbrž pouze jednou z okolností, k níž ESLP při svém rozhodování přihlíží.¹⁸⁰

Stížnosti směřující k ESLP často obsahují výhrady k postupu státního orgánu podle vnitrostátního práva (neprovedení důkazu, nesprávné zhodnocení důkazu), z čehož se automaticky dovozuje i porušení Evropské úmluvy. Přestože ve většině případů, je-li postupem státního orgánu smluvního státu porušena Evropská úmluva, je tento postup skutečně v rozporu i s vnitrostátním právem, ESLP připomíná, že není čtvrtou instancí, neboť jeho úlohou je zabezpečit dodržování závazků vyplývajících pro smluvní státy z Evropské úmluvy, nikoliv řešit skutkové omyly vnitrostátních soudů, ledaže by tyto vady zakládaly současně porušení Evropské úmluvy. Totéž platí u právních vad, resp. u posuzování souladu právní normy s Evropskou úmluvou, neboť zjevný nesoulad by mohl nastat spíše výjimečně, kdy by již samotná existence právní normy byla excesem a porušením Evropské úmluvy (např. trestní postih homosexuálních párů¹⁸¹).

Nadto v případech, kde dojde ke zjevnému porušení Evropské úmluvy, nepovažuje ESLP za nezbytné dále zkoumat i souladnost tohoto postupu s vnitrostátním právem. Obecně lze tvrdit, že ESLP posuzuje primárně soulad s Evropskou úmluvou, jejími principy a cíli s tím, že kontrolu respektování vnitrostátního práva pojímá ESLP spíše zdrženlivě.¹⁸² „Soud není ani jakýmsi

¹⁸⁰ viz Repik, B. Kdy porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Evropské úmluvy o lidských právech, Bulletin advokacie, 2001, č. 3, s. 23

¹⁸¹ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 22. 10. 1981, ve věci Dudgeon vs. Spojené království, č. 7526/76

¹⁸² srov. např. rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 1988, ve věci Brogan vs. Spojené království, č. 11209/84, § 65

evropským ústavním soudem, který by posuzoval in abstracto kompatibilitu vnitrostátních právních řádů jednotlivých států s požadavky Úmluvy.¹⁸³

Co se procesních předpokladů (tzv. podmínky přijatelnosti) na možnost učinění individuální stížnosti týká, může se ESLP věci zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí. Lhůta šesti měsíců odráží úmysl smluvních stran zabránit tomu, aby jednou přijatá rozhodnutí mohla být donekonečna zpochybňována, a slouží k zachování principu právní jistoty považované za hodnotu samu o sobě, tudíž má za cíl signalizovat, že po uplynutí dané lhůty není kontrola již možná.¹⁸⁴ Za datum podání stížnosti se považuje datum, kdy se stěžovatel poprvé obrátil se svou stížností na ESLP za podmínky, že současně zaslal ve stanovené lhůtě řádně vyplněný formulář stížnosti. Aby za den podání stížnosti bylo považováno datum na příslušném podání, musí být toto podání odesláno poštou nejpozději následující den, v opačném případě se má za datum podání datum na otisku razítka pošty.¹⁸⁵

Stěžovatel je povinen učinit svou stížnost na předepsaném formuláři a veškeré požadované informace uvést v příslušných částech formuláře. Doplňující informace pak může uvést v příloze k formuláři, avšak je limitován rozsahem nepřesahujícím 20 stran. Současně stěžovatel doloží nezbytné dokumenty (rozhodnutí jednotlivých vnitrostátních orgánů atp.), které musí být uvedeny chronologicky v seznamu příloh, vzestupně očíslovány a jasně označeny. Zajímavou procesní náležitostí je udělení plné moci již v rámci formuláře (na samostatném vzoru plné moci, který je rovněž na internetových stránkách ESLP¹⁸⁶ k dispozici, je možné udělit zmocnění pouze v odůvodněném případě nebo již v průběhu řízení), přičemž od 1. 1. 2016 nově platí, že formulář musí být opatřen rovněž podpisem zmocněnce, tj. většinou advokáta.¹⁸⁷

Požadavek vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků (u nás typicky ústavní stížnost) reflektuje princip subsidiarity, kdy je smluvní straně dána nejprve možnost zjednat nápravu v rámci vnitrostátního řízení. Obsahu pojmu

¹⁸³Repik, B. Kdy porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Evropské úmluvy o lidských právech, Bulletin advokacie, 2001, č. 3, s. 9

¹⁸⁴ viz rozsudek ESLP ze dne 8. 3. 2006, ve věci Blečić vs. Chorvatsko, č. 59532/00, § 68

¹⁸⁵ viz rozsudek ESLP ze dne 21. 11. 2002, ve věci Arslan vs. Turecko, č. 36747/02, oddíl 1

¹⁸⁶<http://www.echr.coe.int>

¹⁸⁷ Pozn. Detailní náležitosti individuální stížnosti jsou stanoveny v čl. 47 Jednacího řádu ESLP; případně jsou na internetovém portále ESLP k dispozici rovněž Pokyny k vyplnění formuláře i v českém jazyce.

vnitrostátních opravných prostředků se věnuje bohatá judikatura ESLP, přesto však i nadále panují nejasnosti při výkladu tohoto pojmu v konkrétních případech. Obecné platí, že se musí jednat o opravný prostředek přístupný, adekvátní, účinný a s ohledem na lhůtu šesti měsíců pro podání stížnosti se nejedná o mimořádné opravné prostředky, obnovu řízení atp.¹⁸⁸ Mohou však nastat zvláštní případy, kdy stěžovatel není povinen veškeré vnitrostátní prostředky nápravy vyčerpat (např. existence opakování činů neslučitelných s Evropskou úmluvou vedoucí k marnému využívání opravných prostředků, daný opravný prostředek již marně vyčerpala osoba v obdobném postavení).

Podmínky přijatelnosti nespĺňují anonymní stížnosti¹⁸⁹ nebo stížnosti obdobného obsahu („v podstatě stejné stížnosti“ – stejné osoby, stejné skutečnosti, stejné námitky)¹⁹⁰, které již byly ESLP projednávány a neobsahují žádné nové důležité skutečnosti. Shodně prohlásí ESLP za nepřijatelnou každou individuální stížnost, pokud se domnívá, že je neslučitelná s Evropskou úmluvou (např. mimo jurisdikci smluvních států), zjevně neopodstatněná (např. abstraktní tvrzení i důkazy)¹⁹¹, zneužívající právo podat stížnost nebo v případě, kdy stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, ledaže dodržování lidských práv zaručených v Evropské úmluvě vyžaduje přezkoumání tohoto případu nebo pokud tento případ nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem. Na internetovém portále ESLP je stěžovatelům k dispozici praktický průvodce přijatelností (Practicalguide on admissibilitycriteria), což je jakýsi manuál pro stěžovatele, který shrnuje požadavky ve smyslu čl. 35 Evropské úmluvy stanovící uvedené podmínky přijatelnosti stížnosti.¹⁹² ESLP zamítne každou stížnost, kterou považuje za nepřijatelnou, přičemž tak může učinit v kterémkoliv stádiu řízení. ESLP však i

¹⁸⁸ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 20. 1. 2009, ve věci *Palewski vs. Polsko*, č. 32971/03, § 31, dále např. rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 2010, ve věci *Knebl vs. Česká republika*, č. 20157/05, § 102 nebo rozsudek ESLP ze dne 10. 9. 2010, ve věci *McFarlane vs. Irsko*, č. 31333/06, § 110

¹⁸⁹ Pozn. Informace uvedené ve formuláři pro stížnost jsou zpravidla přístupné veřejnosti. Tyto informace se navíc mohou objevit v systému HUDOC, tj. v databázi rozhodnutí ESLP přístupné na internetu. Pokud si stěžovatel přeje, aby údaje o jeho totožnosti nebyly zveřejněny, je nutné o to výslovně požádat a uvést důvody pro udělení takové výjimky z pravidla přístupu veřejnosti k informacím o řízení. ESLP uděluje anonymitu pouze ve výjimečných a řádně odůvodněných případech.

¹⁹⁰ viz rozsudek ESLP ze dne 30. 6. 2009, ve věci *VereingegenTierfabrikenSchweiz vs. Švýcarsko*, č. 32772/02, § 63

¹⁹¹ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2011, ve věci *Šafárik vs. Slovensko*, č. 380/08, § 36, dále srov. např. Kratochvíl, J., Majerčík, L. Neviditelná většina: osud českých stížností před ESLP. *Bulletin Advokacie*, 2011, č. 4, s. 15–19

¹⁹² Pozn. ESLP s cílem ulehčit, zjednodušit a zefektivnit rozhodování vydává pravidelně řadu instrukcí a manuálů k jednotlivým procesním otázkám (např. ohledně vyjádření, komunikace).

posléze může přijmout námitku nepřijatelnosti (např. vznesenou žalovanou vládou v jejím úvodním stanovisku k přijatelnosti stížnosti), kterou v předchozí fázi řízení již odmítl.¹⁹³

Poměrně důležitou podmínkou přijatelnosti stížnosti, ačkoliv ji Evropská úmluva explicitně nestanoví, přesto je praxí vyžadována v souvislosti s podmínkou vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků je nutnost uplatnit námitku porušení Evropské úmluvy, alespoň co do její podstaty, což je rovněž vyjádřením principu subsidiarity. Povinnost vyčerpat vnitrostátní opravné prostředky se totiž netýká stížnosti jako celku, nýbrž každé jednotlivé námitky v této stížnosti.¹⁹⁴ Přestože ESLP zaujímá v rámci tohoto přezkumu vůči stěžovatelům spíše shovívavý postoj a státní orgány většinou soulad s Evropskou úmluvou samy přezkoumávají, současně apeluje na povinnost stěžovatele předložit své námitky v tomto směru již v rámci vnitrostátního procesu.¹⁹⁵

¹⁹³ viz rozsudek ESLP ze dne 31. 7. 2008, ve věci Družstevní záložna Pria a další vs. Česká republika, č. 72034/01, § 101

¹⁹⁴ viz rozsudek ESLP ze dne 31. 5. 2011, ve věci Pastyřík vs. Česká republika, č. 47091, oddíl 4

¹⁹⁵ viz rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2011, ve věci Dan vs. Moldavsko, č. 8999/07, § 26

4. 2. Řízení před ESLP a rozhodnutí ESLP

Po doručení stížnosti ji ESLP zaregistruje, ověří její správnost z hlediska obsahu a příloh, případně oznámí stěžovateli, že pro nesplnění podmínek nebyl založen spis a dokumenty nebyly uchovány. V tomto případě má stěžovatel možnost učinit novou stížnost v dané lhůtě. Z tohoto důvodu nelze než doporučit již při prvním podání důsledně dbát na veškeré povinné náležitosti a přílohy, neboť v opačném případě nemusí být dán dostatečný časový prostor na nápravu v podobě podání nové stížnosti se všemi přílohami. Je-li stížnost kompletní, je stěžovatel vyrozuměn o založení spisu.¹⁹⁶ Přidělené číslo spisu je potřeba uvádět v každé další korespondenci spolu se štítkem opatřeným čárovým kódem, které jsou stěžovateli rovněž pro označování navazující korespondence zaslány.

Úředním jazykem ESLP jsou angličtina a francouzština, avšak stěžovatelé se mohou obracet na ESLP v oficiálním jazyce kteréhokoliv smluvního státu. V počáteční fázi řízení ESLP komunikuje se stěžovatelem rovněž v tomto jazyce. V pozdějším stádiu řízení, zejména pokud se ESLP rozhodne vyzvat příslušnou vládu k předložení písemného stanoviska k dané stížnosti, probíhá veškerá korespondence v anglickém nebo francouzském jazyce a i po stěžovateli je v této fázi vyžadována komunikace v těchto úředních jazycích.

ESLP pod tíhou nárůstu počtu stížností a s tím související doby pro učinění rozhodnutí v roce 2009 přistoupil ke změně koncepce v tom smyslu, že ESLP při stanovení pořadí vyřizování stížností přihlíží k jejich významu (závažné otázky, které mohou mít dopad na vnitrostátní nebo evropský systém) a naléhavosti (zejména v případech nebezpečí pro život a zdraví stěžovatele, okolnosti týkající se rodinné situace, zejména u dětí), případně může být rozhodnuto o přednostním vyřízení stížnosti. Co se samotné délky řízení týká, jakkoliv se zajisté jedná o právně složité otázky, lze označit některé případy co do délky řízení v řádu několika let až za nepřiměřené. Až za, s nadsázkou řečeno, úsměvný lze označit např. případ, který skončil po více než pěti letech tím, že ESLP potvrdil nepřiměřenou délku vnitrostátního řízení, které trvalo pět let.¹⁹⁷ Naproti tomu nutno podotknout, že i ESLP je schopen flexibilní, adekvátní a promptní reakce v podobě vydání rozhodnutí i v řádu několika málo měsíců ve skutečně

¹⁹⁶ Pozn. Číslo spisu se uvádí ve formátu XXXXX/YY, kde číslo před lomítkem (jedno- až pětimístné) označuje pořadí stížnosti v daném roce a dvojčíslí za lomítkem poslední dvojčíslí roku, v němž byla stížnost zaregistrována.

¹⁹⁷ viz rozsudek ESLP ze dne 13. 12. 2005, ve věci Mlynář vs. Česká republika, č. 70861/01

naléhavých případech, tudíž lze tento nový systém k pořadí stížností zaslouženě zhodnotit jako efektivní.¹⁹⁸ V případě hrozícího nebezpečí může stěžovatel využít spolu se stížností žádosti o nařízení předběžného opatření (často např. u rozhodnutí o správním nebo trestním vyhoštění).

Nasvědčuje-li prvotní prostudování stížnosti tomu, že bude stížnost prohlášena za nepřijatelnou nebo bude vyškrtuta ze seznamu případů, je případ přidělen samosoudci, který rozhodnutím, resp. dopisem stěžovatele informuje o vyškrtnutí nebo o nepřijatelnosti stížnosti. Uvádí se, že většina stížností končí právě rozhodnuta tímto způsobem.¹⁹⁹ Není-li případ přidělen samosoudci nebo případně samosoudce postoupí věc k rozhodnutí, neztotožní-li se se závěry prvotního zhodnocení stížnosti, rozhoduje tříčlenný výbor nebo sedmičlenný senát, resp. nejprve je stížnost předána jmenovanému soudci zpravodaji, kterým bývá s ohledem na znalost příslušné vnitrostátní právní úpravy často soudce zvolený jménem žalovaného státu. Výbor řeší zejména případy, které se týkají otázek, které jsou již předmětem ustálené judikatury, neboť k přijetí meritorního rozhodnutí se vyžaduje jednomyslná shoda. Není-li to možné (případně je-li to zjevné již před postoupením výboru), je věc přidělena senátu.²⁰⁰

Pokud není stížnost prohlášena senátem za nepřijatelnou (případně za částečně nepřijatelnou co do konkrétních námitek), je zaslána žalované vládě k vyjádření.²⁰¹ Od tohoto okamžiku je stěžovatel povinen komunikovat v úředním jazyce ESLP a být právně zastoupen advokátem. Poté na podkladě vyjádření obou stran výbor nebo senát ESLP rozhoduje o přijatelnosti a o odůvodněnosti námitek. ESLP případ projedná kontradiktorním způsobem se zástupci stran, a je-li to třeba, přistoupí k šetření, pro jehož účinné provedení poskytne dotčená smluvní strana všechny nezbytné prostředky. Řízení před ESLP probíhají v drtivé většině případů čistě písemně, spíše výjimečně koná ESLP ústní jednání, které je přístupné veřejnosti, nerozhodne-li v odůvodněných případech ESLP jinak.

¹⁹⁸ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2010, ve věci *Levadna vs. Ukrajina*, č. 7354/10

¹⁹⁹ Pozn. Lze sledovat klesající trend stížností k ESLP proti České republice, kdy od roku 1993 bylo k ESLP adresováno proti České republice k datu 1. 1. 2018 celkem 230 stížností – viz *THE ECHR AND THE CZECH REPUBLIC (fact&figures)*. Dostupný na http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_Czech_ENG.pdf

²⁰⁰ viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 242

²⁰¹ Pozn. Některé státy (včetně České republiky) využívají pro komunikaci s ESLP speciálních zabezpečených internetových stránek.

Je na stěžovateli, aby reagoval na veškeré výzvy ESLP řádně a včas, neboť v opačném případě se spis ke stížnosti po šesti měsících skartuje. Současně může být nereagování na výzvy či prodlevy „sankcionovány“ a posouzeny jako projev nezájmu o projednání stížnosti, která tak může být prohlášena za nepřijatelnou nebo vyškrtuta ze seznamu stížností. ESLP je oprávněn rozhodnout o vyškrtnutí stížnosti ze svého seznamu případů, jestliže okolnosti vedou k závěru, že stěžovatel netrvá na své stížnosti, věc již byla vyřešena nebo z jakéhokoliv jiného ESLP zjištěného důvodu již není důvodné pokračovat v řízení.²⁰² To neplatí, vyžaduje-li to dodržování lidských práv zaručených Evropskou úmluvou.

Jak již bylo výše uvedeno, je příloha k formuláři stížnosti limitována co do rozsahu, přičemž nezbyvá než doporučit volit stručné a věcné vyjadřování bez přílišných zdlouhavostí i v navazující komunikaci, neboť v tomto směru bývá ESLP s ohledem na vysoký počet stížností poměrně striktní. Pokud tak právní zástupce předloží abuzivní, frivolní, kverulantské, klamné nebo zdlouhavé vyjádření, předseda senátu jej může v souladu s čl. 44 Jednacího řádu ESLP vyloučit z řízení, odmítnout celé nebo část takového vyjádření nebo přijmout jakékoli nařízení, které považuje za vhodné. Za ilustraci poslouží případ právního zástupce, který učinil stovky stížností (i jménem zesnulých osob), kterému ESLP udělil zákaz zastupování veškerých stěžovatelů i v budoucnu.²⁰³

Je-li alespoň jedna námitka uplatněna stěžovatelem shledána jako porušení některého z práv zaručených Evropskou úmluvou, může být ESLP přiznáno stěžovateli spravedlivé zadostiučinění (náhrada majetkové nebo nemajetkové újmy, případně náklady řízení), případně může být rozhodnuto i smírným urovnáním povětšinou ve formě finanční kompenzace stěžovateli (v tomto případě nejsou dokumenty veřejnosti přístupné), a to ve kterémkoliv fázi řízení. Je-li dosaženo smírného urovnání, na jehož plnění dohlíží Výbor ministrů, je případ ESLP vyškrtnut. Je potřeba zdůraznit, že ne každé porušení Evropské úmluvy zakládá nárok na přiznání spravedlivého zadostiučinění, neboť ESLP toto zadostiučinění přiznává v případě, že to považuje za nezbytné, aniž by byl vázán návrhem stěžovatele či vnitrostátním právem. Finanční zadostiučinění je totiž pouze jednou z forem možné nápravy, kdy prioritu má navrácení v předešlý stav

²⁰² srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 2008, ve věci Hlaváček vs. Česká republika, č. 11163/06; dále např. rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 2010, ve věci Grishunkin vs. Rusko, č. 11138/05 nebo rozsudek ESLP ze dne 14. 6. 2011, ve věci Borisov vs. Litva, č. 9958/04

²⁰³ viz rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2011, ve věci Petrović vs. Srbsko, č. 56551/11

(náprava individuální situace stěžovatele např. obnovou řízení nebo neprodleným propuštěním na svobodu)²⁰⁴, tj. jako kdyby k porušení Evropské úmluvy nedošlo.²⁰⁵

Stěžovatel může požádat o přiznání spravedlivého zadostiučinění spolu se svou stížností, resp. bývá k tomuto úkonu vyzván v příslušné fázi řízení (bez jeho žádosti přiznává ESLP zadostiučinění v penězích zřídka). Stěžovatel je povinen své nároky vyčíslit a u majetkové újmy rovněž doložit (daňové doklady, znalecké posudky). Poměrně zajímavým institutem, který může být u ESLP v souvislosti s majetkovými nároky uplatněn, je tzv. ztráta (reálných) šancí či příležitostí, což však pochopitelně bývá nárok obtížně definovatelný i prokazatelný.²⁰⁶ Co se nemajetkové újmy týká, není třeba tuto povětšinou dokládat (např. u nepřiměřené délky řízení platí vyvratitelná domněnka, že jedním z důsledků je i vznik nemateriální újmy).²⁰⁷

V souvislosti s vazbou platí, že Evropská úmluva nezaručuje osobě, která byla následně zproštěna obvinění, automaticky právo na náhradu nákladů či odškodnění za zákonné omezení svobody, tj. za vazbu jako takovou, bylo-li postupováno v souladu s čl. 5 Evropské úmluvy. ESLP se ve své judikatuře vymezuje zejména vůči vazbě, kterou shledá v rozporu s čl. 5 Evropské úmluvy, přičemž případné odškodnění za vazbu, která byla v souladu se zákonem v trestním řízení, které skončilo zproštěním obžaloby, případně zastavením trestního řízení, ponechává zásadně na uvážení vnitrostátní legislativy.²⁰⁸

Je-li vydán rozsudek, mohou strany ve lhůtě tří měsíců žádat o postoupení věci Velkému senátu ESLP, to se však děje pouze u závažných otázek vztahujících se k interpretaci nebo aplikaci Evropské úmluvy, případně se jedná o závažný problém obecného významu. Pokud je tato žádost přijata, Velký senát o případu rozhodne rozsudkem. Tuto procesní možnost lze označit za jakousi kvaziformu „opravného prostředku“, jakkoliv je jeho aplikace, resp. přijetí žádosti o tento postup, spíše výjimkou.

Rozsudek Velkého senátu je konečný. Rozsudek senátu se stane konečným po prohlášení stran, že nebudou žádat o postoupení případu Velkému senátu,

²⁰⁴ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 2010, ve věci *Fatullayev vs. Ázerbajdžán*, č. 40984/07

²⁰⁵ viz rozsudek ESLP ze dne 24. 2. 2009, ve věci *Dacia S.R.L vs. Moldavsko*, č. 3052/04

²⁰⁶ viz rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2005, ve věci *Milatová vs. Česká republika*, č. 61811/00, § 70

²⁰⁷ viz *Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 271*

²⁰⁸ viz nálezný Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 11/10

uplynutím lhůty tří měsíců od jeho vynesení, nebylo-li požádáno o postoupení nebo zamítnutím žádosti o postoupení případu Velkému senátu. Konečný rozsudek se zveřejní. Veškeré rozsudky i rozhodnutí o přijatelnosti nebo nepřijatelnosti stížnosti musí být zdůvodněny. Pokud rozsudek, případně jeho část nevyjadřuje jednomyslný názor soudců, je každý soudce oprávněn připojit k němu svůj odlišný názor.

Je-li vydán odsuzující rozsudek, je řízení uzavřeno rezolucí Výboru ministrů, kterou je osvědčeno, že žalovaný stát splnil veškeré povinnosti vyplývající pro něj z rozsudku (např. včasná úhrada, přijetí nápravného opatření jak ve vztahu ke stěžovateli, případně ve vztahu k veřejnosti přijetím obecného nápravného opatření, které eliminuje opakování obdobných porušení v budoucnu. Pokud se Výbor ministrů domnívá, že dohledu brání problém týkající se výkladu rozsudku, může se obrátit na ESLP, aby o této otázce rozhodl. Pokud se Výbor ministrů domnívá, že smluvní strana nedodržuje konečný rozsudek, adresuje výzvu, případně se poté obrátí na ESLP, zda smluvní stát plní řádně své povinnosti stanovené konečným rozsudkem. Shledá-li ESLP nedodržování povinností, postoupí případ Výboru ministrů ke zvážení opatření, jež mají být přijata, v opačném případě postoupí případ k ukončení dohledu.²⁰⁹

²⁰⁹ viz Konůpka, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. Státní zastupitelství, 2010, č. 9, s. 14–15

4.3. Rozhodovací praxe ESLP ve vazebních věcech – délka vazby

V rámci této kapitoly budou nastíněny základní principy pod optikou judikatury ESLP v souvislosti s nepřiměřenou délkou vazby ve smyslu čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy, neboť rozpor s uvedeným ustanovením tvoří často předmět individuálních stížností k ESLP a rovněž z praxe lze vyzorovat častou námitku klientů ohledně délky vazby, která je pak pochopitelně předmětem i případných nároků v rámci žalob na náhradu škody. Problematika délky řízení a rychlosti české justice nejen na poli trestního práva je často diskutovanou oblastí, a přestože i tato oblast vyžaduje bezpochyby jistá zlepšení, lze konstatovat, že na evropské úrovni není aktuální stav výrazně alarmující.²¹⁰

Čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy stanoví, že každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu se zákonem, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci, a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přelíčení. Citovaný článek poskytuje osobám, které byly zatčeny nebo jinak zbaveny svobody z důvodu podezření ze spáchání trestného činu (např. vazba), záruky proti svévolnému nebo nedůvodnému zbavení osobní svobody. Hlavním účelem tohoto ustanovení je zajistit propuštění, jakmile zbavení svobody přestane být přiměřené, neboť existuje domněnka ve prospěch propuštění na svobodu.²¹¹

Uvedený článek se týká dvou oddělených okamžiků, které jsou spojeny s odlišnými právy, totiž období bezprostředně po zatčení a dále období před případným soudním řízením, během kterého může být osoba stíhána vazebně. Právo být předveden před soudce poskytuje záruky proti zneužití pravomocí ze strany vnitrostátních orgánů poskytnutím nezávislého automatického soudního přezkumu daného postupu a platí pro všechny osoby omezené na osobní svobodě. Pod pojmem soudce nebo jiná úřední osoba jsou subsumovány tři základní kritéria, která musí daná osoba splňovat, totiž nezávislost na výkonné moci a na stranách řízení, možnost provedení osobního výslechu zadržené osoby, existence pravomoci k přezkumu zákonnosti zadržení a existence důvodného podezření ze

²¹⁰ viz EuropeanCommission. Questions&Answers: EU Justice Scoreboard. 2013; dostupné na http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-288_en.htm

²¹¹ viz rozsudek ESLP ze dne 26. 3. 2009, ve věci Krejčíř vs. Česká republika, č. 39298/04 a 8723/05, § 89, dále srov. např. Molek, P. Právo na spravedlivý proces, Praha: WoltersKluwer ČR, 2012, s. 322

spáchání konkrétního trestného činu (tj. přezkum podmínek ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. c) Evropské úmluvy).²¹²

Co se pojmů „ihned“ (promptly) a „v přiměřené lhůtě“ (reasonable time) týká, je patrný na první pohled rozdíl v naléhavosti prvního pojmu vztahujícího se spíše k zadržení a zatčení na rozdíl od méně striktního požadavku přiměřené lhůty vztahujícího se k vazbě. ESLP však neposkytuje žádný návod v podobě exaktního vyčíslení obou časových period v rámci minut, hodin či dnů či týdnů, naopak vždy rozhodují konkrétní okolnosti posuzovaného případu. Obecně platí, že ESLP v souvislosti s pojmem „ihned“ toleruje lhůtu v řádu několika málo dní (v řadě případů maximálně čtyř dní, a to zejména u složitějších forem kriminality²¹³), což samozřejmě neplatí bezvýjimečně např. u skutkově či právně jednoduchých případů, je-li bez objektivního důvodu s předvedením vyčkáváno. Ve všech případech se však vyžaduje, aby osoba byla zbavena osobní svobody s cílem být předvedena před příslušný orgán.²¹⁴

V souvislosti s vazbou platí právo každého „být souzen v přiměřené lhůtě nebo být propuštěn na svobodu“, což však nelze vykládat jako dvě varianty možného postupu, nýbrž jako dva rovnocenné aspekty stojící vedle sebe. Jinými slovy řečeno, nelze se dopouštět prodlev, je-li osoba propuštěna na svobodu a naopak je-li řízení vedeno v přiměřené době, nezakládá to automaticky právo státu stíhat osobu vazebním způsobem. Tato konstrukce klade na vnitrostátní orgány požadavky co do splnění obou procesních záruk s tím, že vždy je nutno podrobit přezkumu, zda čas, který osoba strávila omezena na svobodě, odpovídá přiměřeným mezím, protože vazba nesmí být prodlužována nad přiměřenou dobu a propuštění má vždy přednost.

Lze shrnout, že preferencí tohoto ustanovení je propuštění (případně i podmíněné), jakmile další trvání vazby není již přiměřené.²¹⁵ Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotyčná osoba dostaví k přelíčení. Z dikce tohoto

²¹² srov. např. rozsudek ESLP ze dne 29. 3. 2010, ve věci Medvedyev vs. Francie, č. 3394/03, § 124 nebo rozsudek ESLP ze dne 3. 11. 2011, ve věci Stoklasa vs. Polsko, č. 32602/08, § 33

²¹³ Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nejzávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 22 (rozsudek ESLP ve věci Brogan vs. Spojené království)

²¹⁴ viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 508, dále srov. např. rozsudek ESLP ze dne 21. 3. 2006, ve věci Korkmaz vs. Turecko, č. 35979/97, § 34 – 35 nebo rozsudek ESLP ze dne 15. 10. 2013, ve věci Gutsanov vs. Bulharsko, č. 34529/1

²¹⁵ viz rozsudek ESLP ze dne 12. 12. 2006, ve věci Dombek vs. Polsko, č. 75107/01, § 61

zákonného ustanovení a související judikatury ESLP lze dovést jednoznačnou tendenci k alternativám k vazbě, jsou-li pro jejich aplikaci splněny ostatní podmínky. Možnou náhradou vazby za méně invazivní opatření se soudy s ohledem na princip subsidiarity musí zabývat vždy, přičemž není-li opatření aplikovatelné, musí být tato skutečnost promítnuta patřičným způsobem v odůvodnění daného rozhodnutí, jinak je podle ESLP postup v rozporu s čl. 5 odst. 3 Evropské úmluvy.²¹⁶

Co se délky vazby týká, ESLP pochopitelně odmítá vymezení maximální možné délky jejího trvání a posuzuje rovněž všechny případy *in concreto*, tj. individuálně (povaha trestného činu, složitost dokazování atp.), vyžaduje však zvláštní naléhavost, rychlost a prioritu při řešení těchto situací ze strany vnitrostátních orgánů, protože nepřipouští průtahy výlučně na straně veřejné moci vedoucí k umělému a neodůvodněnému prodlužování délky vazby (přetíženost soudů, nedostatek personálních kapacit). Naproti tomu se však ESLP přiklání k závěru, že nespolečenská vazebně stíhané osoby a úmyslné komplikace v řízení výlučně z důvodů na její straně (zneužívání procesních nástrojů, opakované nepodložené stížnosti, změny výpovědí) mohou vést k prodloužení trvání vazby.²¹⁷ Většina právních řádů států, které podléhají jurisdikci ESLP, obsahuje fixní lhůty pro maximální možné trvání vazby, případně podmínky a možnosti jejího prodloužení opět na striktně stanovenou dobu.²¹⁸ Nelze určit jakousi paušálně ESLP „tolerovanou“ délku vazby. Přestože v některých případech se hovoří o délce kolem dvou let, lze nalézt i závěry ESLP, která dalece přesahují tuto lhůtu (např. 5 let a 8 měsíců), byť přisvědčují tomu, že délka trvání vazby byla značná, nikoliv však nepřiměřená ve smyslu čl. 5 Evropské úmluvy.²¹⁹

Vzhledem k tomu, že čl. 5 Evropské úmluvy obsahuje odkaz na vnitrostátní právo, považuje se nedodržení vnitrostátní úpravy současně i za porušení Evropské úmluvy, proto stát nemůže argumentovat tím, že přestože nebyla dodržena vnitrostátní právní úprava, postup byl v souladu s čl. 5 Evropské úmluvy. Je-li překročena maximální možná délka trvání vazby, nemá vazba právní podklad a osoba musí být propuštěna na svobodu. Samozřejmě v opačném

²¹⁶ viz rozsudek ESLP ze dne 13. 11. 2008, ve věci Fešar vs. Česká republika, č. 76576/01

²¹⁷ viz rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 2010, ve věci Knebl vs. Česká republika, č. 20157/05, § 69

²¹⁸ srov. např. rozsudek ESLP ze dne 27. 9. 2007, ve věci Smatana vs. Česká republika, č. 18642/04

²¹⁹ viz rozsudek ESLP ze dne 6. 11. 2014, ve věci Ereren vs. Německo, č. 67522/09

případě, tj. respektování vnitrostátní právní úpravy, tato skutečnost automaticky nezakládá závěr, že byla dodržena i Evropská úmluva, jak již bylo výše uvedeno.²²⁰ ESLP vytrvale připomíná, že přiměřenost délky vazby nelze posuzovat abstraktně a že oprávněnost ponechání osoby ve vazbě je nutno hodnotit podle zvláštních okolností daného případu, přičemž na to, aby délka vazby nepřesáhla přiměřenou lhůtu, musí dbát v první řadě vnitrostátní orgány. Ty jsou povinny posoudit okolnosti, které by mohly vyjevit nebo vyloučit existenci skutečného požadavku veřejného zájmu odůvodňujícího výjimku z pravidla stanoveného v čl. 5 Evropské úmluvy.

²²⁰viz Repik, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac s.r.o., 2002, s. 215; dále srov. např. rozsudek ESLP ze dne 11. 10. 2011, ve věci Auad vs. Bulharsko, č. 46390/10 nebo rozsudek ESLP ze dne 24. 3. 2015, ve věci GallardoSanchez vs. Itálie, č. 11620/07

4.4. Slovenská právní úprava institutu vazby

Shodně jako v českém právním řádu i slovenský právní řád obsahuje základy institutu vazby již v ústavním pořádku, když čl. 17 odst. 5 zákona č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, stanoví, že do vazby může být osoba vzata pouze z důvodů a na čas stanovený zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Samotná detailní úprava institutu vazby je pak zakotvena v hlavě čtvrté část první trestného poriadku, který nahradil dřívější oblast trestního práva. Na rozdíl od naší právní úpravy tak slovenská legislativa komplexně přistoupila jak k rekodifikaci trestního práva hmotného, tak k rekodifikaci trestního práva procesního. Trestní poriadok nahradil s účinností k 1. 1. 2006 trestní řád z roku 1961, v té době pozměněný již značným množstvím dílčích novelizací. Cílem slovenského zákonodárce v souvislosti s novým trestním poriadkom bylo zejména zrychlení a zefektivnění celého trestního procesu za pomoci důsledného oddělení činnosti orgánů činných v trestním řízení (prokurátor a policejní orgán) od činnosti soudů, které tak oproti českému pojetí již nepatří mezi orgány činné v trestním řízení, čímž je zvýrazněna jejich nezávislost.²²¹

Co se stěžejních principů týká, lze označit slovenskou právní úpravu v tomto směru za totožnou s českou právní úpravou, neboť platí zásada přiměřenosti a zdrženlivosti, zásada subsidiarity i princip ultima ratio. V § 71 trestného poriadku jsou obsaženy vazební důvody, které kopírují z důvodu předchozí identické úpravy české vazební důvody, tj. útěkovou, koluzní a preventivní vazbu (u nás předstižná vazba). Lze nalézt drobnou odchylku, kdy v rámci koluzní vazby trestný poriadok explicitně uvádí mimo působení na svědky (nikoliv pouze nevyslechnuté, tudíž odpadá akademická diskuze ohledně tohoto vymezení) a spoluobviněné i osobu znalce, což v praxi nemá žádný zásadní dopad, neboť u nás je tato forma koluzního jednání řazena pod jiné maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Další odchylka se nachází u preventivní (předstižné) vazby, jejíž znění v trestném poriadku umožňuje širší aplikaci, neboť hovoří o obavě z obecného pokračování v trestné činnosti, nikoliv jako v trestním řádu pouze v té, za kterou je obviněný stíhán. V trestném poriadku lze nalézt i obdobu kvalifikovaných důvodů vazby podle trestního řádu, kdy § 71 odst. 3 trestný poriadok s drobnými odchylkami uvádí tyto vazební důvody, tj.

²²¹ viz Nečada, V. Slovenský trestní řád, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006

důvody, u kterých je nezbytné prokázat předpokládanou skutečnost (např. že obviněný je na útěku nebo se skrývá), přičemž tato úprava má sledovat případy opětovného vzetí obviněného do vazby poté, co by v téže věci již z vazby propuštěn, přičemž zde limituje legislativa trvání vazby délkou šesti měsíců.

Zajímavou novinkou je s účinností od 1. 1. 2016 další vazební důvod, který český právní řád nezná, a to vazební důvod pro trestné činy související s terorismem, kterým slovenská legislativa reagovala na aktuální bezpečnostní situaci. Podle § 71 odst. 2 trestného poriadku může být obviněný vzat do vazby při stíhání za trestný čin terorismu, za splnění obecných podmínek, tedy že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že daný skutek byl spáchán, má znaky trestného činu a existují důvody a podezření, že tento skutek spáchal obviněný. V tomto případě se nevyžaduje existence důvodné obavy jako u ostatních „klasických“ vazebních důvodů.

Shodně jako u nás se předpokládá existence vazebního rozhodnutí, přičemž trestní poriadok předkládá jejich taxativní výčet. Za rozhodnutí o vazbě považuje (ne)vzetí obviněného do vazby, rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby, dalším trvání vazby, změně důvodů vazby, návrhu na prodloužení lhůty vazby nebo propuštění z vazby prokurátorem (v opačném případě se věc předkládá shodně jako u nás k rozhodnutí soudu). O vazbě rozhoduje zpravidla soud s výjimkou žádosti o propuštění z vazby, kde rozhoduje prokurátor. Proti rozhodnutí o vazbě (tj. výše vyjmenovaná rozhodnutí) je připuštěna stížnost.

I slovenská právní úprava ve shodě s judikaturou ESLP důsledně dbá na realizaci práva obviněného být slyšen, tj. stanoví povinnost rozhodujícího orgánu vyslechnout obviněného.²²² Oproti trestnímu řádu však absentuje samostatná úprava vazebního zasedání jakožto zvláštního typu řízení. V souvislosti s Evropskou úmluvou je vhodné zmínit, že má aplikační přednost před zákony, nikoliv však před Ústavou Slovenské republiky, přesto však bývá praxe Ústavním soudem Slovenské republiky nabádána k důslednému dodržování Evropské úmluvy, tak zohledňování judikatury ESLP, a to nejen ve vazebních věcech.²²³

²²² viz Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. Bratislava, IuraEdition, 2006, s. 327 – 329

²²³ viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 165; dále srov. např. nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2002, sp. zn. I. ÚS 6/02 nebo Poláková, A. Postaveniemedzinárodných zmlúv a miesto Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobód v právnom poriadku Slovenskej republiky. Právny obzor, 2006, č. 2, s. 163

Ohledně lhůty pro trvání vazby shodně jako trestní řád trestný poriadok upozorňuje, že vazba může trvat pouze po nezbytnou dobu, což má za cíl zabránit paušální aplikaci vazby na maximální možnou dobu. Odlišně je však stanovena maximální doba trvání vazby, která se odvíjí od závažnosti trestného činu, pro nějž je obviněný stíhán. Nejvyšší přípustná doba vazby činí u přečinů dvanáct měsíců, u zločinů třicet šest měsíců a u zvláště závažných zločinů čtyřicet osm měsíců²²⁴, z čehož polovina připadá na přípravné řízení a polovina pak na řízení před soudem. Trestní řád připouští na přípravné řízení pouze jednu třetinu nejvyšší přípustné doby trvání vazby, z čehož je evidentní, že česká legislativa přesunula těžiště dokazování již do soudního řízení, zatímco slovenská právní úprava klade i nadále důraz na fázi přípravného řízení.

Současně § 76 trestného poriadku upravuje základní délku vazby v přípravném řízení, a to sedm měsíců, přičemž může být na žádost prodloužena s tím, že vždy musí být zachována nejvyšší přípustná doba vazby. Nejvyšší přípustnou dobu vazby prolamuje § 76a trestného poriadku, a to pro případy trestního stíhání pro zvláště závažný zločin, za který je možné uložit trest odnětí svobody na 25 let nebo trest odnětí svobody na doživotí nebo pro trestné činy související s terorismem, které nebylo možné pro obtížnost nebo z jiných závažných důvodů, u nichž je možné i opakovaně délku vazby prodloužit, avšak maximálně nesmí tato doba přesáhnout celkem šedesát měsíců.

Shodně jako trestní řád tenduje trestný poriadok a především judikatura Ústavního soudu Slovenské republiky²²⁵ k posílení principu subsidiarity zakotvením alternativních opatření nahrazujících vazbu (s výjimkou koluzní vazby), přestože na rozdíl od trestního řádu explicitně tuto zásadu neuvádí mezi podmínkami vazby. Jedná se totožně o záruku zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby, písemný slib obviněného, dohled probačního úředníka nebo peněžitou záruku. U zvláště závažných zločinů platí restrikce u záruky a slibu pouze na případy, odůvodňují-li to výjimečné okolnosti případu. Shodně jako u nás jsou však alternativy nahrazující vazbu využívány stále spíše méně.²²⁶

²²⁴ Pozn. Vymezení přečinů, zločinů a zvláště závažných zločinů je identické jako v českém právním řádu.

²²⁵ srov. např. náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 5. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 67/2013

²²⁶ viz Jelínek, J. (ed.). Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu. Praha: Leges, 2016, s. 117

Současně s opatřením nahrazujícím vazbu lze uložit jedno nebo více přiměřených omezení nebo povinností, mezi něž podle trestného poriadku patří zákaz vycestování do zahraničí, zákaz činnosti, zákaz návštěv určitých míst, zákaz řízení motorového vozidla o odevzdání řidičského průkazu, zákaz styku, povinnost odevzdat legálně drženou zbraň atp. Slovenská právní úprava však na rozdíl od trestního řádu neumožňuje nahradit vazbu předběžným opatřením. Inspiraci by bylo vhodné pod optikou případné novelizace trestního řádu v tomto směru hledat v zakotvení povinnosti odevzdat legálně drženou zbraň, dále v opatření v souvislosti s řidičským průkazem a v povinnosti složit peněžité prostředky pro účely zajištění nároku poškozeného na náhradu škody, které v české právní úpravě absentují, nicméně zajisté by našly v praxi své uplatnění.

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, vykročila slovenská právní úprava již vstříc elektronickému monitoringu osob, a to účinností zákona č. 78/2015 Z.z., o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon vymezuje jednotlivé technické prostředky (zařízení na kontrolu přítomnosti, na určení polohy kontrolované osoby nebo zařízení varování blízkosti atp.), jakož i jednotlivé podmínky jejich použití. Elektronický monitoring probíhá prostřednictvím centrálního monitorovacího systému, který je součástí Centrálního informačního systému soudnictví, které v případě bezpečnostního incidentu nahlásí tuto skutečnost probačnímu úředníkovi, případně ve specifikovaných situacích i policejnímu orgánu. Systém je nastaven za finanční spoluúčasti kontrolované osoby ve výši 1,50 EUR za den. Tato právní úprava si kladla za cíl zejména uvolnění kapacit vězeňství a snížení souvisejících nákladů, jakož i zlepšení postavení dotčených osob absencí nedobrovolné izolace ve formě vazbě a hojnější využití alternativ k vazbě.²²⁷ Lze doufat, že nový systém (i u nás po jeho reálném zavedení) deklarovaným cílům adekvátně dostojí.

²²⁷ Pozn. Na přeplněnost věznic ve většině evropských zemí poukazuje i Rada Evropy – srov. např. Council of Europe Annual Penal Statistics SPACE I – Prison Populations Survey 2014, s. 36

5. Stručný exkurz do oblasti odpovědnosti za škodu ve vazebních věcech

5.1. Obecný přehled a základní podmínky

Čl. 36 odst. 3 LZPS proklamuje právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, přičemž tato úprava je pak blíže upravena speciálním zákonem o odpovědnosti za škodu.²²⁸ Subsidiárně se uplatní úprava v občanském zákoníku. Zákon o odpovědnosti za škodu se věnuje oblasti škody způsobené při výkonu veřejné moci, tj. moc, která autoritativně přímo nebo zprostředkovaně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, které se nenachází v rovnoprávném postavení s tímto orgánem (vrchnostenské postavení vůči adresátům) a obsah rozhodnutí orgánu nezávisí na vůli dotčeného subjektu.²²⁹

Na akademické půdě nepanuje shoda ohledně typu odpovědnosti podle uvedeného speciálního zákona, totiž zda se tento typ odpovědnosti za škodu vzniklé při výkonu veřejné moci řadí do oblasti veřejnoprávní či občanskoprávní. Majoritní část odborníků zastává názor, že při vzniku odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci vzniká občanskoprávní vztah, neboť v rámci tohoto vztahu již absentuje nadřazené postavení škůdce.²³⁰ Tomuto pojetí však nepřisvědčil Ústavní soud, který upozorňuje, že ze zvolené legislativní konstrukce, dle níž veřejnoprávní předpis umožňuje subsidiárně použít občanský zákoník, neplyne závěr o identitě úpravy náhrady škody vzniknuvší z veřejnoprávních a soukromoprávních vztahů.²³¹ Lze uzavřít, že v tomto typu odpovědnosti za škodu nacházíme prvky obou vztahů, avšak pro praxi nemá tato diskuze vedená spíše na poli teoretickém mimo dílčích otázek výraznější dopady, neboť žaloby na náhradu škody podle tohoto zákona se uplatňují v klasickém soudním řízení.

²²⁸ Pozn. Tento speciální zákon nahradil dřívější úpravu, neboť ta neodpovídala ústavním a politickým poměrům u nás po roce 1989. – viz Červená, R. Nová právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 24

²²⁹ srov. např. Kindl, M. K vymezení orgánu veřejné moci. *Právní rozhledy*, 1997, č. 11, s. 564

²³⁰ srov. např. Švestka, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1202; dále např. Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 927 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2012, sp. zn. 28 Cdo 96/2012

²³¹ viz náleze Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 1612/09 nebo náleze Ústavního soudu ze dne 6. 11. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 20/12

Subjektem tohoto typu odpovědnosti je stát (u škody způsobené státními orgány, úředními osobami – právnické a fyzické osoby při výkonu státní správy, která jim byla svěřena zákonem nebo na základě zákona, a dále orgány územních samosprávných celků v rámci výkonu přenesené působnosti) a územně samosprávné celky v rámci výkonu samostatné působnosti. Ve věcech náhrady škody způsobené rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o regresních úhradách jednají jménem státu ministerstva (došlo-li ke škodě v trestním řízení, jedná Ministerstvo spravedlnosti) a jiné ústřední správní úřady, přičemž není-li možné tento úřad určit, jedná Ministerstvo financí. Příslušný úřad jedná za stát jako organizační složka státu i v soudním řízení o žalobách na náhradu škody podle komentovaného zákona.

Podle § 2 zákona o odpovědnosti za škodu se tohoto typu odpovědnosti ve smyslu daného zákona nelze zprostit, jedná se tudíž o absolutní objektivní odpovědnost (bez ohledu na zavinění), pročež tuto koncepci volil zákonodárce ve snaze o posílení procesního postavení poškozené strany. Zákon o odpovědnosti za škodu neobsahuje liberační důvody s výjimkou případů vyjmenovaných případů v § 12 uvedeného zákona, neboť je stanoveno, že právo na náhradu škody nemá ten, kdo si vazbu odsouzení nebo uložení ochranného opatření zavinil sám (postačí nevědomá nedbalost)²³², nebo kdo byl zproštěn obžaloby nebo proti němu trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován. Podle citovaného ustanovení dále právo na náhradu škody nevznikne, pokud v řízení nebylo možno pokračovat z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu, trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a nastaly účinky zastavení trestního stíhání, výrok o zastavení trestního stíhání byl součástí rozhodnutí o narovnání nebo bylo trestní stíhání zastaveno z důvodů uvedených ve zvláštním předpisu.²³³

Vznik odpovědnosti za škodu se váže na kumulativní splnění tří podmínek, totiž existenci nezákonného rozhodnutí či nesprávného úředního postupu, vznik škody a příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a vznikem škody, přičemž důkazní břemeno leží na poškozeném subjektu v pozici žalobce. Zákonodárce rozlišuje jednak škodu

²³² srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 882/2003 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 25 cdo 3038/2006

²³³ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2149/2012 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2458/2014

způsobenou rozhodnutím (vydaném v občanském soudním řízení, trestním řízení, ve správním řízení nebo v řízení podle soudního řádu správního), a jednak škodu způsobenou nesprávným úředním postupem.

Právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo dotčeno rozhodnutí, z něhož jim vznikla škoda, vydáno; případně i ten, s nímž nebylo jednáno jako s účastníkem řízení, ačkoliv s ním jako s účastníkem řízení jednáno být mělo. Nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze uplatit, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem nebo u rozhodnutí vykonatelných bez ohledu na právní moc tehdy, pokud rozhodnutí bylo zrušeno nebo změněno na základě řádného opravného prostředku. Další nezbytnou podmínkou mimo právní moci rozhodnutí je i nutnost využití veškerých procesních prostředků v zákonných lhůtách (včetně mimořádných opravných prostředků s výjimkou návrhu na obnovu řízení), nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné.

V § 9 až 11 zákona o odpovědnosti za škodu zákonodárce vymezuje speciální podmínky pro rozhodnutí o vazbě, trestu nebo ochranném opatření, což je shodně jako u § 6a zákona o odpovědnosti za škodu motivováno snahou explicitně zdůraznit odškodnění případů porušení práva na osobní svobodu. Uvedená ustanovení představují speciální úpravu a vymezují zvláštní kategorii, u které jsou dány odlišné podmínky odpovědnosti, kdy např. u výkonu vazby zákon nepožaduje ani nezákonnost rozhodnutí, které bylo podkladem výkonu, přičemž podmínkou je naopak výsledek trestního řízení, tj. nesmí dojít k pravomocnému vyslovení viny za daný skutek.²³⁴

Co se odpovědnosti za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem týká, rezignoval zákonodárce na vymezení přesně definice nesprávného úředního postupu, přičemž ponechává tuto specifikaci na aplikační praxi, kdy sám pouze příkladmo považuje za nesprávný úřední postup také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě, případně v přiměřené lhůtě, není-li stanovena explicitně. Nesprávný úřední postup lze vymezit negativně jako veškerou činnost, která není rozhodnutím ve smyslu daného zákona nebo jako porušení pravidel předepsaných právními normami pro činnost

²³⁴ viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck 2017, s. 119

soudu a veškeré související úkony, které přestože jsou činěny v rámci rozhodovací činnosti, neodrazí se bezprostředně v obsahu daného rozhodnutí.²³⁵Jedná se tak o poměrně širokou a neuzavřenou paletu postupů spjatých s činností nebo nečinností orgánů veřejné moci (např. nesprávně vyznačená doložka právní moci, poškození, ztráta, zničení věci zajištěné v rámci trestního řízení).

²³⁵ viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck 2017, s. 148

5.2. Způsob a rozsah náhrady škody

Poškozený může v důsledku nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu uplatnit nárok na náhradu škody (výživa pozůstalých, náklady pohřbu, ušlý zisk, náklady řízení) a nárok na poskytnutí zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, který plní výlučně kompenzační funkci, neboť nevede k odstranění protiprávního stavu. Není vyloučena kumulace nároku na náhradu škody spolu s nárokem na poskytnutí zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu z téhož důvodu. Zajímavostí je nemožnost uplatnění nákladů spojených s uplatněním nároku podle zákona o odpovědnosti za škodu u příslušného úřadu, což může být zapříčiněno tím, že zde není povinné právní zastoupení.

Z náhrady škody se nejčastěji (i v souvislosti s vazbou) uplatňují ušlý zisk a náklady řízení. Co se ušlého zisku týká, je způsob výpočtu průměrného výdělku pro určení ušlého zisku stanoven vládním nařízením č. 116/1998 Sb., nicméně na žádost poškozeného lze při výpočtu využít průměrný výdělek poškozeného v době před zahájením trestního stíhání, pokud je to pro poškozeného výhodnější. Není-li možné poskytnout náhradu ušlého zisku v prokázané výši, poskytuje se za každý započatý den výkonu vazby náhrada ušlého zisku ve výši 170,-Kč.

Ohledně náhrady nákladů řízení platí, že musely být poškozeným účelně vynaloženy na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí nebo na nápravu nesprávného úředního postupu. Uplatnění tohoto nároku je podmíněno a lze jej uplatnit pouze tehdy, neměl-li možnost poškozený tak učinit v průběhu řízení nebo mu náhrada těchto nákladů nebyla přiznána. Zákonodárce nepředkládá vodítko pro určení, co konkrétně náklady řízení představují, tudíž se vychází z jednotlivých procesních předpisů. V trestním řízení nese náklady nutné k provedení trestního řízení stát, proto v úvahu připadá uplatnění vlastních nákladů obviněného vzniknuvších v důsledku zvolení obhájce (jednoho či více), případně zmocněnce, dále se může jednat o náklady spojené s výkonem vazby nebo s vyhotovením znaleckého posudku atp.²³⁶ Zákon o odpovědnosti za škodu však explicitně specifikuje náklady právního zastoupení, které jsou součástí nákladů řízení, a které se sestávají z hotových výdajů advokáta a odměny za

²³⁶ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3414/2016

zastupování s limitem pro určení výše mimosmluvní odměny podle Advokátního tarifu, tj. nehledě na to, zda byla reálně uhrazená smluvní částka vyšší.²³⁷

Bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle zákona o odpovědnosti za škodu též v souladu s § 31a přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, a to v penězích, není-li možné nemajetkovou újmu nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující.²³⁸ Pro případ nesprávného úředního postupu legislativa nadto předkládá demonstrativní výčet kritérií, k nimž se mimo konkrétních okolností případu rovněž přihlíží. Jedná se o celkovou délku řízení, složitost řízení, jednání poškozeného (např. průtahy, využití procesních prostředků), postupu orgánů veřejné moci během řízení a významu předmětu řízení pro poškozeného (zřejmě nejdůležitější kritérium). Nemajetková újma bývá v drtivé většině případů uplatňována v souvislosti s nesprávným úředním postupem v podobě nepřiměřené délky soudního nebo správního řízení, existují však i další případy nesprávného úředního postupu, kupříkladu právě při vazebním rozhodování, které představuje citelný zásah do sféry dotčené osoby, kdy i kratší časový interval může působit mnohem výraznější následky.

Pojem nemajetkové újmy není v českém právním řádu blíže specifikován. Bývá vymezen prostřednictvím objektivní stránky (porušení práva) a subjektivní stránky (způsobené útrapy, následky, nejistota, úzkost, společenská izolace). Nemajetková újma se může projevovat jak ve vnější rovině (zaměstnání, rodina, medializace a odsudky okolí), tak ve vnitřním světě poškozeného - dopadající do morální integrity poškozeného (stres, psychická onemocnění, důstojnost, čest). S ohledem na povahu vnitřních projevů („stav mysli“) je z logiky věci jejich prokazování obtížné, spíše až nemožné, proto se v řízení na základě pouhých tvrzení poškozeného obvykle soud zaměřuje na zjištění, zda jsou dány objektivní důvody, aby se dotčená osoba mohla cítit poškozenou. „Jinými slovy řečeno, je třeba zvážit, zda vzhledem ke konkrétním okolnostem případu by se i jiná osoba v obdobném postavení mohla cítit být dotčena ve složkách tvořících ve

²³⁷ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4870/2014 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3190/2014

²³⁸ Pozn. Jedná se nový institut, který byl zaveden novelou zákona o odpovědnosti za škodu teprve v roce 2006 s cílem respektovat požadavek v čl. 5 odst. 5 Evropské úmluvy, neboť již v předchozí době byl tento nárok judikaturou dovozen – srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 6197/2011.

svémsouhrnu nemajetkovou sféru jednotlivce.“²³⁹ Nadto aplikační praxe dospěla k závěrům u některých typů řízení a postupů, v rámci nichž se vznik nemateriální újmy dokonce a priori předvídá. „Samotné trestní stíhání je způsobilé vyvolat vznik nemateriální újmy především tehdy, jedná-li se o obvinění liché.“²⁴⁰

Náhrada nemajetkové újmy v penězích má s ohledem na jazykový výklad komentovaného ustanovení subsidiární povahu, tj. nepostačuje-li pouhé konstatování porušení práva. Nabízí se otázka, zdali je v kontextu vazby, resp. celé oblasti trestního procesu, vůbec pouhé konstatování porušení práva adekvátním prostředkem. Za vhodnější řešení by se jevilo doplnit případné konstatování porušení práva dalším doplňujícím mechanismem, např. ve formě automatického odpuštění úhrady nákladů daného řízení (případně spojených s výkonem vazby), aniž by byl poškozený nucen je sám uplatňovat, což má bezpochyby své logické opodstatnění i se zřetelem ke smyslu celé úpravy zákona o odpovědnosti za škodu.

Je-li přiznáno zadostiučinění za nemajetkovou újmu v penězích, neobsahuje rozsudek již samostatně výrok o konstatování porušení práva, pouze výrok ukládající povinnost k zaplacení.²⁴¹ Zákonodárce z objektivních důvodů rezignoval na vymezení konkrétních částek, pouze se omezil na limitaci zadostiučinění v podobě přiměřenosti. Soud při určování výše zvažuje konkrétní okolnosti daného případu, dopady do sféry poškozeného a související okolnosti, pročez je nezbytné zdůraznit, že institut zadostiučinění za nemajetkovou újmu nemá ve vztahu ke státu sankční charakter a nemá sloužit ani paušálně exemplárně ve vztahu k veřejnosti.²⁴² Zákonodárce tak ponechal na aplikační praxi, aby se sama pokusila o vymezení metod či manuálů pro stanovení výše zadostiučinění v penězích.

Nejvyšší soud dospěl v této souvislosti k závěru, že je nutné dbát na kontinuitu rozhodování i se zřetelem k principu právní jistoty ve skutkově a typově obdobných případech, přičemž odchylky se připouští, jsou-li přesvědčivě zdůvodněny. Není-li možné postupovat podle jiného obdobného případu, stanoví soud výši náhrady nemajetkové újmy v takové výši, která odpovídá ekonomické

²³⁹rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2865/2015, dále srov. např. rozsudek ESLP ze dne 6. 10. 2005, ve věci Shilyayev vs. Rusko, č. 9647/02

²⁴⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2011, sp. zn. III. ÚS 1976/09

²⁴¹ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3850/2014

²⁴² viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3936/2010; dále srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013

realitě České republiky a tomu, co je obecně vnímáno jako spravedlivé.²⁴³ Pro určité typy případů (např. nezákonná vazba) však judikatura a aplikační dospěla ke stanovení ještě bližších pravidel ohledně konkrétní výše zadostiučinění.²⁴⁴ Přestože v souvislosti s vazbou i nadále zůstávají klíčovými kritérii povaha věci, délka vazby a následky ve sféře poškozeného, stanovil Nejvyšší soud na podkladě úrovně výše zadostiučinění v evropských státech ve spojení s životní úrovní u nás částku v rozmezí 500,-Kč až 1.500,-Kč za jeden den výkonu vazby. Nejvyšší soud zdůraznil, že se se jedná pouze o orientační vodítko, které má zabránit excesům v podobě příliš vysokých nebo naopak mizivých odškodněních. Současně je nutné mít na paměti, že samotný výkon vazby má z povahy věci negativní dopady do osobnostní sféry poškozeného (omezení osobní svobody, soukromí, izolace, životní podmínky, důstojnost).²⁴⁵

²⁴³ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014

²⁴⁴ Pozn. Například u nepřiměřené délky řízení vydalo Ministerstvo spravedlnosti jakýsi manuál pro určování odškodnění, kdy orientační částka činí 15.000,-Kč za každý rok řízení s možností procentuálního zvyšování či snižování.

²⁴⁵ viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/201

5.3. Podmínky a možnosti uplatnění nároků

Předpokladem pro možnost podání žaloby o náhradu škodu podle komentovaného zákona je nezbytnost předběžného uplatnění požadovaných nároků u úřadu, který jedná za stát (v případě vazby u Ministerstva spravedlnosti), neboť zákon o odpovědnosti za škodu tento postup stanoví jako podmínku pro případné uplatnění nároku na náhradu škody u soudu. Domáhat náhrady škody u soudu se tak poškozený může pouze tehdy, pokud do šesti měsíců ode dne uplatnění nebyl jeho nárok příslušným úřadem plně uspokojen (často se stává, že daný úřad po vyrozumění o obdržení podání již vůbec nereaguje). Současně zákon o odpovědnosti obsahuje právo státu na regresní úhradu, tj. nahradí-li stát škodu, může ji požadovat na úředních osobách a úředně samosprávních celcích nebo na osobách, které byly k vydání rozhodnutí nebo úřednímu postupu oprávněny a na vydání nezákonného rozhodnutí nebo na nesprávném úředním postupu se podílely a ke škodě došlo při činnosti státního orgánu.²⁴⁶

Teprve marným uplynutím lhůty šesti měsíců od řádného uplatnění nároků je poškozený oprávněn uplatnit své nároky soudně, jak již bylo řečeno. V opačném případě, tj. byla-li podána žaloba, aniž by se poškozený domáhal před tímto úkonem svých nároků u příslušného úřadu, soud vyzve poškozeného k odstranění tohoto nedostatku a řízení přeruší, což lze hodnotit jako postup vstřícný vůči poškozeným, neboť některé názory upřednostňují procesní postup v podobě zamítnutí této žaloby. Na tomto místě se jeví jako vhodné podotknout, že dochází ke stavení promlčecí doby, která neběží ode dne uplatnění nároku u příslušného úřadu do okamžiku výsledku tohoto projednání, nejdéle však po dobu šesti měsíců. Případná další komunikace obsahující nesouhlas poškozeného s vyřízením jeho žádosti nemá však na běh promlčecí doby již žádný vliv, proto není vhodné posléze s podáním žaloby otálet, neztotožňuje-li se poškozený s negativním stanoviskem příslušného úřadu.²⁴⁷ Uplatní-li poškozený svůj nárok u příslušného úřadu teprve po uplynutí promlčecí lhůty, k jejímu stavení pochopitelně nedochází.

Samotná délka promlčecí doby je rozdělena podle jednotlivých nároků. Nárok na náhradu škody se promlčí za tři roky ode dne, kdy se poškozený

²⁴⁶ viz Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 652

²⁴⁷ srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1728/2011 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1529/2011

dozvěděl o škodě, a o tom, kdo za ni odpovídá, nejpozději však za deset let ode dne, kdy poškozenému bylo doručeno (oznámeno) nezákonné rozhodnutí, kterým byla způsobena škoda, to neplatí u škody na zdraví. Pro nárok na náhradu nemajetkové újmy zákonodárce určuje promlčecí dobu v délce šesti měsíců ode dne, kdy se poškozený o jejím vzniku dozvěděl, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je její vznik spojen. Speciální ustanovení obsahuje promlčecí dobu pro nárok na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření, který se promlčuje za dva roky ode dne, kdy nabylo právní moci zprošťující rozhodnutí, rozhodnutí, jímž bylo trestní řízení zastaveno, zrušující rozhodnutí, rozhodnutí o postoupení jinému orgánu nebo odsuzující k mírnějšímu trestu.²⁴⁸

Co se příslušnosti soudu týká, podává se žaloba u okresního soudu, který je věcně příslušný k projednání věci v prvním stupni. Místní příslušnost se řídí obecným soudem žalovaného (tj. podle sídla příslušné organizační složky státu, sídla obce) nebo může být využita místní příslušnost na výběr daná (tj. soud, v jehož obvodu nastala skutečnost, která zakládá uplatněné právo). Novinku představuje s účinností od 30. 9. 2017 zpoplatnění tohoto soudního řízení, které do tohoto okamžiku bylo bez poplatku, přičemž soudní poplatek za tento typ žaloby aktuálně činí 2.000,-Kč.

Mimo nezbytnosti předběžného uplatnění nároku u příslušného úřadu je nutné mít na paměti i správné označení účastníka řízení – státu Česká republika ve spojení s příslušnou organizační složkou, tj. úřadem, u něhož poškozený nárok marně uplatnil. Chybí-li označení organizační složky, lze tuto vadu žaloby odstranit na základě výzvy soudu. Chybí-li však stát jakož subjekt, který má na rozdíl od své organizační složky způsobilost být účastníkem řízení, je soud povinen pro nedostatek podmínky řízení zastavit, proto nelze než doporučit důsledně dbát na správné označení účastníků řízení. V posledních letech se však vyskytly názory odlišný přístupů, které preferují benevolentnější koncepci vedoucí k redukci přísně formalistického přístupu a s ohledem na ochranu práv poškozených umožňují v určitých případech úpravu označení subjektu (např. je-li z obsahu žaloby zjevné, že míří proti státu).²⁴⁹

²⁴⁸ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2682/2009 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2371/2009

²⁴⁹ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2391/2005; dále srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. III. ÚS 389/04

Mimo základních náležitostí žaloby nutno nezapomínat na dispoziční zásadu, kdy je soud ve sporném řízení vázán žalobou. Poškozený je povinen důkladně vylíčit skutkové okolnosti, kterými své nároky odůvodňuje a přiložit nezbytné důkazy pro podporu svých tvrzení. Jinými slovy řečeno, je na poškozeném, aby tvrdil a prokázal, že utrpěl nemajetkovou újmu nebo že mu vznikla škoda. Soud je vázán skutkovým vymezením nároku v žalobě, nikoliv však již právním posouzením.

Co se žalobního petitu týká, nejčastěji zní na zaplacení peněžní částky (škody či nemajetkové újmy), kdy i § 31a odst. 2 zákona o odpovědnosti za škodu stanoví, že se zadostiučinění poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. V praxi však povětšinou v souvislosti s nemajetkovou újmou součást petitu tvoří i požadavek poškozené strany na konstatování porušení práva, případně na omluvu. S ohledem na odlišnost nároků nemajetkové újmy (ryze osobní povahy zanikající smrtí dotčené osoby, s výjimkou nároku na přiměřené zadostiučinění v penězích, byl-li již uplatněn poškozeným za jeho života soudně)²⁵⁰ a náhrady škody rovněž nezbyvá než doporučit jejich odlišení v rámci žaloby, tj. petit musí rozlišovat, čeho a za jaký konkrétní zásah do jeho práv se poškozený domáhá.

V řízeních o náhradě škody podle zákona o odpovědnosti za škodu může soud přistoupit, považuje-li to za účelné, k vydání mezitímního rozsudku, kterým rozhodne o základu věci, tj. soud vysloví, že nárok je dán zcela nebo zčásti (např. procentuální vyjádření) s tím, že o výši tohoto nároku bude rozhodnuto posléze v konečném rozhodnutí, kde se tak určí výše škody, aniž by bylo dále zvažováno, zda jsou dány podmínky odpovědnosti. Po právní moci mezitímního rozhodnutí tak již nelze úspěšně uplatňovat určitý typ námitek (např. promlčení, nedostatek příčinné souvislosti). V opačném případě, tj. shledá-li soud, že nárok není dán, nelze mezitímní rozsudek vydat.²⁵¹

²⁴⁹ viz Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 652

²⁴⁹ viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck 2017, s. 187

²⁵⁰ viz stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, Cpjn 206/2010; dále srov. např. Jankovský, Z. Žalobní návrh ve věcech nároků podle zákona č. 82/1998 Sb. Bulletin advokacie 1-2/2013, s. 35

²⁵¹ viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck 2017, s. 150; dále srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 613/2005

V praxi lze hodnotit přístup soudů ohledně náhrady škody za uspokojivý (zejména ohledně nákladů řízení), nikoliv však ohledně nároku na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, ke které se soudy staví doposud spíše zdrženlivě (jakkoliv nároky poškozených mohou na první pohled působit přemrštěně, i v důsledku absence rizika povinnosti náhrady nákladů protistrany při neúspěchu počítaných právě od výše částky), což je podpořeno i ztíženou důkazní situací poškozeného, o čemž bylo hovořeno výše. Velká výhrada patří Ministerstvu spravedlnosti v jeho postupu v rámci předběžného uplatňování nároků podle zákona o odpovědnosti za škodu, kdy povětšinou žádosti klientů zůstávají zcela bez reakce, což mnohdy klienti vnímají jako „ignoraci“, která popírá účel legislativy a víru občanů v právní řád, který s sebou nese i jistotu, resp. teoretickou možnost náprav jakéhokoliv excesu při výkonu veřejné moci, tím spíše u institutu vazby.

Správným, vhodným a vstřícným postupem by tedy mimo alespoň zaslání zamítavého stanoviska měla být jakákoliv komunikace s dotčenou osobou obsahující minimálně u zjevných excesů omluvu jménem státu. Své opodstatnění by zajisté našla i jakákoliv aktivní činnost Ministerstva spravedlnosti směřující k zahájení diskuze vedené snahou nalézt kompromisní řešení a k dohodě s poškozeným, aniž by ten byl nucen svůj nárok uplatňovat soudně, kdy paradoxně v důsledku přetížení soudů může docházet k průtahům, neboť nejsou stanoveny speciální lhůty pro rozhodování o tomto typu žalob, což je oblast, která by rovněž zasloužila zahájení odborné diskuze. Daný postup by mimo další benefity zajistil bezesporu i ulehčení státnímu rozpočtu, kdy kromě jednotlivých nároků stát hradí i náklady daného soudního řízení, přičemž pro jejich přiznání se považuje ohledně úspěchu ve věci již samotné konstatování porušení práva.

6. Závěr

Po právně pozitivistické analýze klíčových prvků institutu vazby provedené v této práci nezbyvá, než uvést shrnutí načrtnutých úvaha nejdiskutovanějších oblastí. Jak již bylo opakovaně upozorněno, vazba představuje pro daného jedince výraznou zátěž a jedná se o nejcitelnější zajišťovací prostředek aprobevaný trestním řádem k zajištění obviněného pro účely trestního řízení. Celkově lze zhodnotit aktuální právní úpravu vazby jako vyhovující, přestože lze narazit na některá aplikační úskalí, o nichž bude stručně pojednáno dále.

Lze tvrdit, že právní úprava institutu vazby pod optikou obhajoby, tj. z hlediska práv a možností obviněných, poskytuje adekvátní škálu nástrojů k uplatnění práv a ochrany zájmů dotčených osob, přesto by i nadále zasluhovala drobná zlepšení. Obecně platí, že vazební rozhodování klade na rozhodující orgán mimořádnou zátěž i se zřetelem k intenzitě tohoto zásahu do života obviněného (nadto v té době považovaného za nevinného), proto lze doufat, že aplikační praxe dostojí všem požadavkům legislativy a institutu vazby nebude nadužíváno, ne-li zneužíváno jakožto „vynucovacího prostředku“ (ať již individuálně či obecně ve vztahu k celé veřejnosti), přestože se s tímto přístupem lze v praxi bohužel i nadále setkat, nikoliv však již ze strany soudů. Důsledná aplikace institutu vazby v praxi by mohla zajisté přispět i ke zlepšení zkresleného mediálního obrazu vazby, kdy zejména veřejnost negativně vnímá institut vazby již jako jakýsi předstupeň odsuzujícího rozsudku o vině.

O tom, že se vazba těší nemalému zájmu a představuje jeden z nejdiskutovanějších institutů trestního práva vůbec, svědčí i fakt, že právní úpravy vazby se dotkla téměř každá novela trestního řádu. Významnou změnu, která zaslouží pozornost, přinesla novela trestního řádu z roku 2011 (někdy označovaná též jako „vazební novela“), která zakotvila procesní postup, kdy s ohledem na závažnost rozhodnutí o vzetí do vazby přísluší toto rozhodnutí výlučně soudu, v přípravném řízení soudci, čímž vyslyšela hlasy volající po této úpravě, kdy i nálezy Ústavního soudu a judikatura ESLP tento požadavek vytrvale zdůrazňovala. Současně tato novela představila zcela nový institut vazebního zasedání, kterým zákonodárce reagoval opět na četné nálezy Ústavního soudu upozorňující na deficit v této oblasti, jakož i na to, že tehdejší platná právní

úprava neumožňovala v rozporu s čl. 8 odst. 2 LZPS a čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy slyšení obviněného („hearing“), jak deklaroval i ESLP. Důvodová zpráva k novele trestního řádu z roku 2011 předesílá, že navrhovaná úprava komentované závěry vzala v potaz a předkládá vazební zasedání jakožto specifickou procesní formu, v rámci které dochází k realizaci práva obviněného na osobní slyšení. Díky této novele lze aktuální právní úpravu označit za komplexnější, neboť přinesla řešení řady nedostatků, které byly terčem kritiky jak z řad teoretických, tak z řad aplikační praxe, tj. i obhajoby. Aktuálně bývá v souvislosti s vazebním zasedáním příležitostným úskalím výklad pojmu „nové okolnosti“ ve smyslu § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu, přesto lze očekávat, že soudní praxe se pod tíhou hrozící nejednotnosti alespoň rámcově k dotvoření práva svým výkladem v souvislosti s tímto pojmem postaví.

Výtka k právní úpravě v trestním řádu v souvislosti s vazebním rozhodováním však patří absenci lhůty pro orgány rozhodující o stížnosti proti vazebním rozhodnutím, kdy se v praxi lze setkat s případy rozhodování o stížnosti v řádu několika týdnů (neřku-li měsíců), což lze označit s ohledem na intenzitu zásahu do omezení osobní svobody ve formě vazby za nepřijatelné. Přestože tyto případy nepřevažují, lze přisvědčit názoru, že de lege ferenda by mohl být tento nežádoucí stav poměrně snadno odstraněn zakotvením lhůty pro rozhodování o stížnostech ve vazebních věcech (ať již konkrétní či obecnější formulací této lhůty např. „neprodleně“), což by reflektovalo princip rychlosti, který ve vazebních věcech v § 2 odst. 4 trestní řád sám požaduje.

V posledních letech nelze nezmínit novelu trestního řádu z roku 2013 ve spojení se zákonem o obětech trestných činů, která přinesla zcela nový institut trestního práva procesního v podobě předběžných opatření, která lze uložit i jako jedno z opatření nahrazujících vazbu, čímž byla opět posílena zásada subsidiarity a institutu vazby jakožto prostředku ultima ratio. Přestože tento doplněk umožňující flexibilní reakci na určitý typ kriminality k opatřením, jimiž je možno nahradit vazbu, lze hodnotit jednoznačně pozitivně, je z pohledu zkušenosti mých klientů praxe k jejich aplikaci v souvislosti s vazbou spíše zdrženlivější, proto by bylo zajisté záhodno, aby praxe našla odvahu i k aplikaci těchto institutů, přičemž lze tvrdit, že v budoucnu tomuto cíli zajisté dostojí. V případě novelizace trestního řádu v tomto směru by bylo možné hledat inspiraci ve slovenské právní úpravě, a to v zakotvení povinnosti odevzdat legálně drženou zbraň, dále v opatření

spočívající v odevzdání řidičského průkazu a v povinnosti složit peněžité prostředky pro účely zajištění nároku poškozeného na náhradu škody, které v české právní úpravě absentují, nicméně zajisté by našly v praxi své uplatnění.

Co se obecně uplatnění institutů nahrazujících vazbu týká, důvodová zpráva k novele trestního řádu z roku 2016 poukazuje na jejich minimální využívání, přičemž shrnuje výsledky expertního dotazníkového šetření provedeného mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky, z nichž vyplývá, že se jedná o aplikaci pouze v desítkách případů ročně. Příčinou podle legislativy jsou vysoká rizika spojená s ponecháním obviněného na svobodě odůvodňující spíše opatrný přístup praxe. Lze souhlasit, že efektivitu daného opatření, kdy např. u dohledu probačního úředníka reálný výkon dohledu v praxi probíhá maximálně několikrát do měsíce, nebo v případě písemného slibu obviněného pak zcela absentuje, je nutno vnímat spíše s rezervou.

Z pohledu obhajoby lze zmínit např. i peněžitou záruku, která představuje bezpochyby v určitých případech adekvátní alternativní zajišťovací instrument k vazbě a často je i jako nejintenzivnější nahrazující opatření vnímána, přesto lze aktuálně zhodnotit její využití rovněž jako nedostatečné. Obecně lze souhlasit, že i tento institut umožňující náhradu za vazbu nenaplňuje v praxi svůj potenciál v plném rozsahu právě pro rezervovanější přístup soudů. Lze polemizovat, zda by např. kumulace s některou z dalších náhrad vazby mohla přispět ke zvýšení důvěry v toto opatření. Jako příklad se nabízí myšlenka v podobě kombinace peněžité záruky s elektronickým monitoringem (po jeho zavedení do praxe), která by zajisté byla způsobilá splnit očekávání a zajistit bohatší aplikaci i tomuto institutu.

Co se zmíněného elektronického monitoringu týká, byl tento elektronický kontrolní systém zaveden teprve nedávno (prozatím pouze v teoretické rovině) a klade si za cíl právě zvýšit četnost ukládání alternativních opatření k vazbě a snížení počtu vazebně stíhaných osob. Tento institut by tak podle zákonodárce mohl přispět alespoň částečně i k utlumení dlouhodobě nepříznivé situace v českém vězeňství ohledně kapacit a financování. Zákonodárce si byl vědom, že pro případy nahrazení vazby alternativou dle trestního řádu neposkytl příliš efektivní záruky kontroly plnění uložených povinností, což má změnit právě zavedení elektronické kontroly, v důsledku čehož dojde k rozšíření využitelnosti jednotlivých opatření nahrazujících vazbu. Důvodová zpráva zavedením

monitoringu slibuje mimo dílčího snížení stavu vězeňské populace i výhody pro obviněné, kteří si budou moci zachovat sociální a rodinné vazby a budou ušetřeni negativních dopadů vzniklých z důsledku izolace v souvislosti s vazebním stíháním, což může působit i značně preventivně, protože si řada obviněných nastavením pravidelného režimu osvojí i určité návyky a monitoring na ně bude působit jakožto silný psychologický impuls a motivace k případné sebekontrolě.

Aktuální stav již nasvědčuje tomu, že i v České republice skutečně dojde k zavedení elektronického monitoringu do praxe, kdy ze sdělení Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že po více než osmi letech neúspěšných pokusů byl vybrán vítěz tendru na jejich výrobu. Lze doufat, že s ohledem na praxi ostatních států zavedení monitoringu dostojí svým cílům, a to jak z hlediska finančních úspor, tak z hlediska přeplněnosti věznic. Rovněž u méně závažných případů, u nichž by byla aplikována vazba, může být zvolen benevolentnější přístup, což bude mít jednoznačně pozitivní dopad na obviněné a s tím související eliminaci všech negativních důsledků spojených s vazebním omezením osobní svobody. Současně zavedení elektronického monitoringu umožňuje na rozdíl od ostatních institutů nepřetržitou kontrolu obviněného a bezodkladnou reakci příslušných orgánů pro případy porušení povinností obviněného, proto lze přisvědčit názoru, že promítnutí elektronického monitoringu do praxe bude mít převážně pozitivní důsledky a přispěje do jisté míry k rozvoji důvěry v efektivnost opatření nahrazujících vazbu jak u odborné, tak u laické veřejnosti.

V této souvislosti dlužno dodat, přestože se práce nevěnuje oblasti výkonu vazby, tak přestože je zákonem o výkonu vazby stanovena zásada presumpce nevin, není v praxi bohužel příliš promítnuta a ze zkušenosti klientů bývá vazební režim hodnocen dokonce hůře než výkon trestu odnětí svobody a český systém má v tomto směru velké rezervy, kdy i řada zákonných práv (např. základní vybavení cel, případné zaměstnávání obviněných) v praxi není naplňována. Tyto nedostatky jsou zapříčiněny zřejmě aktuální koncepcí, kdy není reálně oddělen výkon vazby od výkonu trestu odnětí svobody, neboť neexistuje samostatná vazební věznice, kdy se v současné době pod pojmem „vazební věznice“ ukrývá pouze speciální oddělení věznice pro osoby ve výkonu trestu. Ze zkušenosti klientů také řada věznic stanoví svá vnitřní pravidla, kdy jsou i vazebně stíhaným osobám stanovena pravidla nad rámec zákonné úpravy, neboť v rámci jednotné koncepce není zřejmě ani objektivně důsledná diferenciac

možná. Řešení této situace je však nasnadě, totiž vytvoření speciálních věznic pro vazebně stíhané osoby, a to funkčně i organizačně oddělených od výkonu trestu odnětí svobody, které budou schopny reflektovat odlišné aspekty obou omezení osobní svobody jednotlivce. Inspirací může být v tomto směru rovněž slovenská právní úprava, která již zavedla speciální ústavy pro výkon vazby.

Nutno podotknout, že i v právním státě mohou vznikat situace, kdy v rámci vazebního rozhodování dojde k nesprávnému úřednímu postupu nebo k vydání nezákonného rozhodnutí, čímž bude způsobena dotčené osobě škoda, pročež na tyto případy pamatuje zákon o odpovědnosti za škodu. V praxi lze hodnotit přístup soudů ohledně náhrady škody za uspokojivý (zejména ohledně nákladů řízení), nikoliv však ohledně nároku na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, ke které se soudy staví doposud spíše zdrženlivě (jakkoliv nároky poškozených mohou na první pohled působit přemrštěně, i v důsledku absence rizika povinnosti náhrady nákladů protistrany při neúspěchu počítaných právě od výše částky), což je podpořeno i ztíženou důkazní situací poškozeného.

Velká výhrada však patří Ministerstvu spravedlnosti v jeho postupu v rámci předběžného uplatňování nároků podle tohoto zákona, kdy povětšinou žádosti klientů zůstávají zcela bez reakce, což mnohdy klienti vnímají jako „ignoraci“, která popírá účel legislativy a víru občanů v právní řád, který s sebou nese i jistotu, resp. teoretickou možnost, náprav jakéhokoliv excesu při výkonu veřejné moci, tím spíše u institutu vazby. Správným, vhodným a vstřícným postupem by tedy mimo alespoň zaslání zamítavého stanoviska měla být jakákoliv komunikace s dotčenou osobou obsahující minimálně u zjevných excesů omluvu jménem státu. Své opodstatnění by zajisté našla i jakákoliv aktivní činnost Ministerstva spravedlnosti směřující k zahájení diskuze vedené snahou nalézt kompromisní řešení a k dohodě s poškozeným, aniž by ten byl nucen svůj nárok uplatňovat soudně, kdy paradoxně v důsledku přetížení soudů může docházet k průtahům, neboť nejsou stanoveny speciální lhůty pro rozhodování o tomto typu žalob, což je oblast, která by rovněž zasloužila zahájení odborné diskuze. Daný postup by mimo další benefity zajistil bezesporu i ulehčení státnímu rozpočtu, kdy kromě jednotlivých nároků stát hradí i náklady daného soudního řízení, přičemž pro jejich přiznání se považuje ohledně úspěchu ve věci již samotné konstatování porušení práva.

Co se pak dalších úvah ohledně budoucí právní úpravy týká, za zvážení jistě stojí i s ohledem na aktuální bezpečnostní situaci případné doplnění vazebních důvodů, jakkoliv současná právní úprava splňuje stěžejní kritéria pro již upravené vazební důvody, přestože aplikační praxe stále někdy v tomto směru spíše tápe a volí se zřetelem k zajištění účelu trestního řízení „méně rizikový“ přístup v podobě vzetí obviněného do vazby. Inspiraci nabízí opět slovenská právní úprava, v rámci níž byl s účinností od 1. 1. 2016 zaveden další vazební důvod, který český právní řád nezná, a to vazební důvod pro trestné činy související s terorismem, protože v tomto případě se nevyžaduje existence důvodné obavy jako u ostatních „klasických“ vazebních důvodů.

Lze uzavřít, že i z pohledu obhajoby nelze nevnímat určitý posun ve vazebním rozhodování respektující více stěžejní principy tohoto institutu. Veškeré legislativní změny, jakož i zlepšení přístupu co do vnímání vazby z řad jednotlivých osob podílejících se jakkoliv na vazebním rozhodování, jednoznačně přispívají k pečlivému přístupu při aplikaci vazby a aktuální trendy lze vnímat více než kladně, což potvrzuje i klesající trend počtu obviněných přijatých do výkonu vazby v posledních letech. I přes uvedené je nezbytné mít tuto oblast stále na paměti a přispívat k ochraně práv jednotlivých vazebně stíhaných osob, neboť jak již bylo řečeno, vazba není jakoukoliv sankcí, nýbrž toliko zajišťovacím institutem. V praxi tíží toto břemeno především soudy, proto nelze opomenout závěrem upozornit, že se v praxi bohužel nadále vyskytují případy aplikace vazby (zejména koluzní, není-li dán „jiný vazební důvod“), protože tohoto přístupu by se však obecné soudy s přihlédnutím k dopadům vazby na obviněného měly vystríhat. Lze tvrdit, že bohatá a rozmanitá judikatura jak našich soudů, tak ESLP již poskytuje určitá vodítka, jakým směrem by vazební rozhodování mělo v budoucnosti dále směřovat.

Abstract

The right to personal freedom can no doubt be described as one of the fundamental human rights. Therefore, the institute of pre-trial detention/custody is undoubtedly one of the most controversial issues of procedural criminal law, and this fact confirms both the inconsistency of the application practice and the frequent legislative changes of the Criminal Procedure Code in this area. The topic is very relevant for me as I have been practicing criminal law at a law firm for several years (often also in the context of providing legal services to foreign nationals). At the same time, the negative perception of custody as a punishment, not just a custodial instrument, by the public (often due to not very objective media presentation of some cases) and the serious negative consequences for the person in custody were decisive factors in the choice of subject. The position of the defence, especially when deciding on custody for the detained accused, is not easy, as the defence counsel has in a number of cases only a very limited range of possibilities to objectively prove the incompleteness, inaccuracy or purposefulness of the supporting documents on the basis of which the court makes a decision. For this reason, it is necessary to constantly pay attention to this area.

This thesis is not an exhaustive description of this institute. The aim of this thesis is to provide at least an overview and explanation of the key aspects of pre-trial detention/custody and custody decision process, and possibly to present some problems in application for further discussion. That's why this thesis does not deal with the taking into custody and custody of juveniles, as these two areas undoubtedly deserve independent treatment in a similar extent. For this reason, the classical method of processing in the form of an analysis of statutory provisions was chosen in conjunction with the experience gained from a law practice, as well as the professional literature and judicial decision of the Czech courts and the European Court of Human Rights.

The thesis can be divided into two core areas, namely the area of material custodial law and formal custodial law. The first area contains a description of the institute of pre-trial detention/custody and custodial instruments, basic principles and international documents relating to custody, individual reasons for custody, qualified reasons for custody, and a description of all legal conditions for remand in custody, etc. The second area includes a description of custody decision

process and custodial meeting, the maximum allowable length of custody, custody review, custody-replacing instruments such as financial guarantee, supervision, a written promise by the accused, preliminary injunction and possible electronic monitoring. The last chapter of this area, titled *The Role of Defence in Custody Decision Process*, contains a list of the rights and options of the accused in practice.

At the same time, although to a lesser extent, the thesis includes a foreign excursion describing custody decisions of the European Court of Human Rights. Here the thesis focuses mainly on the possibility of making an individual complaint, including all the necessary formal requirements, the decision-making process and the binding nature of this court's decision. The final passage on the decisions of the European Court of Human Rights includes judicial decisions in cases with inappropriate length of custody, which is often criticized by my clients. A part of this chapter is also devoted to the Slovak legal regulations on the institute of pre-trial detention/custody, which contains a brief comparison of two legal orders, which are historically based on an identical legislation. An additional chapter focuses on the area of liability for damages caused by unlawful decision or maladministration in relation to custody, because even the best law cannot completely exclude the error of the state authorities. However, this chapter is again not about trying to present an exhaustive overview, but the references to this area are to bring better understanding of my reasoning regarding the custody issue. This chapter also includes the options of the affected persons who have been wronged by state authorities in connection with custody.

The aim of the thesis is to present an updated overview in terms of the basic principles of custody as a custodial instrument and related custody decisions. It also contains suggestions for further academic discussion of the areas in question. A summary of these topics, including proposed solutions, is included in the conclusion of this thesis. Overall, the current legal regulation of custody is considered to be satisfactory, although some of the controversial areas may be encountered. At the same time, from the point of view of the accused's defence, it is possible to perceive a certain shift in custody decisions towards greater respect for fundamental principles of this institute, which can again be evaluated positively. In practice, it is unfortunately still possible to meet the non-professional approach of individual police personnel, who use the institute of pre-

trial detention/custody as a kind of threat, and use it to influence the accused, who is, even without this tactic, in a psychologically difficult situation. Experience and practice, however, show that these methods are becoming less prominent, which is in line with the democratic rule of law.

Seznam použité literatury

Stěžejní právní předpisy:

1. ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. usnesení č. 2/1993 Sb. Předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práva a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky
3. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
4. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
5. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
6. zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů
7. zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů
8. zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
9. vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 9/1994 Sb. ze dne 21. 4. 1994, kterou se vydává řád výkonu vazby
10. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Monografie:

1. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha: ASPI, 2015
2. Čapek, J. Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nejzávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995
3. Gřivna, T. Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016
4. Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
5. Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. Bratislava, IuraEdition, 2006

6. Jelínek, J. (ed.). Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu. Praha: Leges, 2016
7. Jelínek, J., Ivor, J. et. al. Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Praha, Leges, 2015
8. Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo procesní, 3. vydání. Praha: Leges, 2013
9. Jelínek, J. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. 6. Praha: Leges, 2016
10. Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges 2011
11. Klíma, K. Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
12. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
13. Mandák, V. Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení. Praha: Orbis, 1975
14. Musil, J., Kratochvíl, V., a Šámal, P.. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck. 2007
15. Molek, P. Právo na spravedlivý proces, Praha: WoltersKluwer ČR, 2012
16. Nečada, V. Slovenský trestní řád, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006
17. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac. s.r.o., 2002
18. Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu, Praha: C. H. Beck, 2004
19. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013
20. Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J. Přípravné řízení trestní. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1997
21. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2014
22. Švestka, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009
23. Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010

24. Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář, 4. vydání, Praha: C. H. Beck 2017
25. Vojtek, P. Přehled judikatury ve věcech náhrady škody II. Odpovědnost státu za škodu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci. Praha: WoltersKluwer ČR, a.s., 2017
26. Vondruška, F, Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M, Novotná, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003
27. Wagnerová, E.; Šimíček, V.; Langášek, T.; Pospíšil, I a kol. Listina základní práv a svobod. Komentář. Praha – WoltersKluwer ČR, a.s. 2014
28. Zeman, P., Biedermanová, E., Diblíková, S. et al.: Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení. Praha: Vydavatelství Kufr. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010

Časopisecká a sborníková literatura:

1. Baxa, J. K některým problémům při rozhodování o vazbě v přípravném řízení očima soudce. Trestní právo, 1996, č. 12, s. 8
2. Černá, D. Standard lidských práv v Evropě: srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 3, 2009. s. 238 a násl.
3. Červená, R. Nová právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Bulletin advokacie, 1998, č. 8, s. 24
4. Draštík, A. K zákonným předpokladům rozhodnutí o vazbě. Trestní právo, 1997, č. 12, s. 8
5. Emberland, M. TheHumanRightsofCompanies. ExploringtheStructureof ECHR Protection. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 4
6. Herczeg, J. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. Bulletin advokacie, 2007. č. 12, s. 34
7. Hrachovec, P.: Kdo zruší peněžitou záruku. Právní rozhledy 1/1999. s. 27
8. Hruška, J. Volovecký, P. Několik poznámek k aktuálním změnám trestního řádu. Trestní právo, 2012, č- 7-8, s. 13
9. Jankovský, Z. Žalobní návrh ve věcech nároků podle zákona č. 82/1998 Sb. Bulletin advokacie 1-2/2013, s. 35

10. Jelínek, J. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 5, s. 27
11. Ježek, V. K nahlížení do spisu v přípravném řízení trestním při rozhodování soudu. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 3, s. 49
12. Kalmthout, A.M., Knapen, M.M., Morgenstern, C.: *Pre-trial Detention in the European Union*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2009, s. 237
13. Kindl, M. K vymezení orgánu veřejné moci. *Právní rozhledy*, 1997, č. 11, s. 564
14. Kitai-Sangero, R.: *Detention for the Purpose of Interrogation as Modern „Torture“*. University of Detroit, *Mercy Law Review*, 2008
15. Konůpka, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 9, s. 14–15
16. Kratochvíl, J., Majerčík, L. Neviditelná většina: osud českých stížností před ESLP. *Bulletin Advokacie*, 2011, č. 4, s. 15–19
17. Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. (eds.) *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006
18. Mach, V. Ještě k rozhodnutí soudu o vzetí do vazby. *Trestní právo*, 1998, č. 3, s. 5
19. Mandák, V.: *Důvody vazby v čs. trestním řízení*. Univerzita Karlova. *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 1971, č. 3, s. 148
20. Mandák, V. K otázce, zda vyšetřovatel, když uvědomuje obhájce o vyšetřovacích úkonech, je povinen sdělit mu jména předvolaných svědků. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 5, s. 57
21. Mandák, V. Vazba není trest. *Bulletin advokacie*, 1996, č. 9, s. 19
22. Nilsson, H. G. 25 Years Criminal Justice in Europe, *European Criminal Law Review*. Vol. 2, Number 2, 2012, s. 106
23. Petrov, J.. Působení judikatury ESLP na národní právní řády: Role vnitrostátních orgánů. *Jurisprudence*. 2016, roč. 25, č. 1, s. 25
24. Poláková, A. Postavení mezinárodních smluv a místo Dohovoru o ochraně lidských práv a základních slobód v právním poriadku Slovenskej republiky. *Právny obzor*, 2006, č. 2, s. 163

25. Repík, B. Kdy porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Evropské úmluvy o lidských právech, *Bulletin advokacie*, 2001, č. 3, s. 23
26. Repík, B. Požadavky Evropské úmluvy lidských práv na trestní proces. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 10, 1993, č. 1-4
27. Růžička, M. K některým aktuálním otázkám postupu státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení (z trestněprávní praxe VI.). *Trestní právo*, 1997, č. 6, Příloha, s. IV.
28. Růžička, M., Chromý, J., Přepechalová, K. „Vazební“ novela trestního řádu a její dopad na činnost státních zástupců. *Státní zastupitelství: Odborný právní časopis*. Praha. Roč. 10, č. 1. 2012, s. 16-17
29. Sudre, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Masarykova univerzita a Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, 1997, s. 364
30. Šámal, P. Úprava osobního slyšení (hearing) ve vazebním řízení v České republice. Aktuálně otázky trestného zákonodárstva: pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et mult. Dr. h. c. k 80. narozeninám: zborníkprispievkov z celoštátnejkonferencie s medzinárodnouúčasťoukonanejdná 19. januára 2012. Bratislava: EuroKódex, 2012, s. 251
31. Šturma, P. Příspěvek Evropské úmluvy o lidských právech k rozvoji mezinárodního práva. *Jurisprudence*. 2012, roč. 21, č. 7-8, s. 47-55
32. Vantuch, P. Nahrazení vazby peněžitou zárukou. *Právní rádce*, 2003, č. 9, s. 56
33. Vantuch, P. Oznamování jmen svědků (včetně těch, jejichž totožnost se utajuje) obhájci před výslechem ve světle usnesení Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 1, s. 37-47
34. Vicherek, R. Důvody vazby. *Trestní právo*, 2012, č. 9, s. 21
35. Williams, R. M. Theeffectofpretrialdetention on imprisonmentdecisions. *Criminal Justice Review*. 2003, s. 310 a násl.

Internet:

1. <http://eslp.justice.cz>
2. <http://europa.eu>
3. <http://hudoc.echr.coe.int>
4. <http://nalis.usoud.cz>
5. <http://www.nsz.cz>
6. <http://portal.justice.cz>
7. <http://ustavnysud.sk>
8. <http://vscr.cz>

Judikatura:

Judikatura Ústavního soudu

1. náález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 1994, sp. zn. II. ÚS 138/93
2. náález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
3. náález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 1996, sp. zn. I. ÚS 62/96
4. náález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 1996, sp. zn. IV. ÚS 226/96
5. náález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. III. ÚS 148/97
6. náález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 1997, sp. zn. III. ÚS 337/97
7. náález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 1999, sp. zn. IV. ÚS 107/99
8. náález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1999, sp. zn. III. ÚS 148/97
9. náález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 188/99
10. náález Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 645/99
11. náález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 237/00
12. náález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 432/01
13. náález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2002, sp.zn. I. ÚS 77/02
14. náález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp.zn. I ÚS 40/04
15. náález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 573/02
16. náález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. III. ÚS 566/03
17. náález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I ÚS 573/2002
18. náález Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 93/2004
19. náález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 239/04
20. náález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. III. ÚS 389/04
21. náález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04

22. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2005, sp. zn. ÚS 119/05
23. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 226/05
24. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2005, sp. zn. II. ÚS 369/05
25. nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2006, sp. zn. I. ÚS 263/05
26. nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2006, sp. zn. I. ÚS 470/05
27. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2006, sp. zn. III. ÚS 419/2006
28. nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06
29. nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2007, I. ÚS 603/07
30. usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 1252/08
31. nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. II. ÚS 1612/09
32. nález Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 6/10
33. nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2010 vyhlášený pod č. 163/2010 Sb.
34. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 11/10
35. nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2011, sp. zn. III. ÚS 1976/09
36. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III. ÚS 297/12
37. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 9. 2012, sp. zn. I. ÚS 2632/12
38. nález Ústavního soudu ze dne 6. 11. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 20/12
39. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2013, sp. zn. II. ÚS 4717/12
40. nález Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2208/13
41. nález Ústavního soudu ze dne ze dne 12. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2665/13
42. nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 3326/13
43. nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 181/14
44. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. I. ÚS 3109/13
45. nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 185/14
46. nález Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. 1697/14
47. nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2086/14
48. nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 255/14
49. nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 217/15
50. nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 1119/15
51. nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 3944/14
52. nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. I. ÚS 1119/15
53. usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. I. ÚS 2478/15
54. nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. III. ÚS 1301/13
55. nález Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 356/16

56. nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. III. ÚS 2787/15
57. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 2682/16
58. nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3533/16
59. nález Ústavního soudu ze dne 18. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 3909/16
60. nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. II. ÚS 3460/16
61. nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2017, sp. zn. I. ÚS 217/15
62. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2017, sp. zn. III. ÚS 3165/16
63. nález Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1447/17
64. nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. III. ÚS 1811/17
65. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. II. ÚS 2989/17
66. usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 2575/17
67. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. III. ÚS 2725/17

Judikatura Nejvyššího soudu

1. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 1992, Tpj. 46/92
2. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2000, sp. zn. 8 Tz 163/2000
3. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tejn 303/2001
4. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 4 Tz 24/2003
5. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 882/2003
6. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2391/2005
7. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 25 Cdo 613/2005
8. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 25 cdo 3038/2006
9. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2682/20
10. stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, Cpjn 206/2010
11. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3936/2010
12. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1529/2011
13. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/201
14. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2012, sp. zn. 11 Tvo 9/2012
15. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1728/2011
16. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 6197/2011
17. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4422/2010

18. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2012, sp. zn. 28 Cdo 96/2012
19. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 6. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2149/2012
20. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2371/2009
21. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp.zn.Tdo 691/2013
22. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014, sp. zn. Tpjn 302/2013
23. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2014, 11 Tvo 12/2014
24. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013
25. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1007/2014
26. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3850/2014
27. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3190/2014
28. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014
29. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 4 Tz 22/2015
30. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 30 Cdo 4870/2014
31. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2458/2014
32. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2865/2015
33. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. 11 Tvo 34/2016
34. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3414/2016
35. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2017, sp. zn. 11 Tdo 155/2017
36. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2017, sp. zn. 11 Tvo 31/2014
37. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2017, sp. zn. 11 Tvo 12/2017

Ostatní

1. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 3. 1994, sp. zn. Rt1 To 44-94
2. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 2. 2007, sp. zn. 2 To 41/2007
3. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 4 To 558/2003
4. náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2002, sp. zn. I. ÚS 6/02
5. náleží Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 5. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 67/2013

Judikatura Nejvyššího soudu

1. rozsudek ESLP ze dne 22. 10. 1981, ve věci Dudgeon vs. Spojené království, č. 7526/76
2. rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 1988, ve věci Brogan vs. Spojené království, č. 11209/84, § 65
3. rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1992, ve věci Campbell vs. Spojené království č. 13590/88, § 46
4. rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 1993, ve věci De Micheli vs. Itálie, 1993, č. 12775/87
5. rozsudek ESLP ze dne 18. 12. 1996, ve věci Loizidou vs. Turecko, č. 15318/89, § 93
6. rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2000, ve věci Labita vs. Itálie, č. 26772/95, § 152-153
7. rozsudek ESLP, ze dne 13. 2. 2001, ve věci Lietzow vs. Německo, č. 24479/94, § 44
8. rozsudek ESLP ze dne 21. 11. 2002, ve věci Arslan vs. Turecko, č. 36747/02, oddíl 1
9. rozsudek ESLP ze dne 30. 1. 2003, ve věci Nikolov vs. Bulharsko, č. 38884/97, § 82
10. rozsudek ESLP ze dne 4. 2. 2005, ve věci Mamatkulov a Askarov vs. Turecko, č. 46827/99 a 46951/99, § 122
11. rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2005, ve věci Milatová vs. Česká republika, č. 61811/00, § 70
12. rozsudek ESLP ze dne 6. 10. 2005, ve věci Shilyayev vs. Rusko, č. 9647/02
13. rozsudek ESLP ze dne 13. 12. 2005, ve věci Mlynář vs. Česká republika, č. 70861/01
14. rozsudek ESLP ze dne 8. 3. 2006, ve věci Blečić vs. Chorvatsko, č. 59532/00, § 68
15. rozsudek ESLP ze dne 21. 3. 2006, ve věci Korkmaz vs. Turecko, č. 35979/97, § 34 – 35
16. rozsudek ESLP ze dne 3. 10. 2006, ve věci McKay vs. Spojené království, č. 543/03, § 30

17. rozsudek ESLP ze dne 12. 12. 2006, ve věci Dombek vs. Polsko, č. 75107/01, § 61
18. rozsudek ESLP ze dne 28. 6. 2007, ve věci Shukhardin vs. Rusko, č. 65734/01, § 93
19. rozsudek ESLP ze dne 27. 9. 2007, ve věci Smatana vs. Česká republika, č. 18642/04
20. rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 2008, ve věci Hlaváček vs. Česká republika, č. 11163/06
21. rozsudek ESLP ze dne 31. 7. 2008, ve věci Družstevní záložna Pria a další vs. Česká republika, č. 72034/01, § 101
22. rozsudek ESLP ze dne 13. 11. 2008, ve věci Fešar vs. Česká republika, č. 76576/01
23. rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2008, ve věci Husák vs. Česká republika, č. 19940/04, § 43
24. rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009, ve věci GiorgiNikolaishvili vs. Gruzie, č. 37048/04, § 52
25. rozsudek ESLP ze dne 20. 1. 2009, ve věci Palewski vs. Polsko, č. 32971/03, § 31
26. rozsudek ESLP ze dne 24. 2. 2009, ve věci Dacia S.R.L vs. Moldavsko, č. 3052/04
27. rozsudek ESLP ze dne 26. 3. 2009, ve věci Krejčíř vs. Česká republika, č. 39298/04 a 8723/05, § 89
28. rozsudek ESLP ze dne 30. 6. 2009, ve věci VereinigenTierfabrikenSchweiz vs. Švýcarsko, č. 32772/02, § 63
29. rozsudek ESLP, ze dne 13. 10. 2009, ve věci Dayanan vs. Turecko, č. 7377/2003
30. rozsudek ESLP ze dne 29. 3. 2010, ve věci Medvedyev vs. Francie, č. 3394/03, § 124
31. rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 2010, ve věciFatullayev vs. Ázerbajdžán, č. 40984/07
32. rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2010, ve věci Levadna vs. Ukrajina, č. 7354/10
33. rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 2010, ve věci Grishunkin vs. Rusko, č. 11138/05

34. rozsudek ESLP ze dne 10. 9. 2010, ve věci McFarlane vs. Irsko, č. 31333/06, § 110
35. rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 2010, ve věci Knebl vs. Česká republika, č. 20157/05, § 102
36. rozsudek ESLP ze dne 31. 5. 2011, ve věci Pastyřík vs. Česká republika, č. 47091, oddíl 4
37. rozsudek ESLP ze dne 14. 6. 2011, ve věci Borisov vs. Litva, č. 9958/04
38. rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2011, ve věci Dan vs. Moldavsko, č. 8999/07, § 26
39. rozsudek ESLP ze dne 11. 10. 2011, ve věci Auad vs. Bulharsko, č. 46390/10
40. rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2011, ve věci Petrović vs. Srbsko, č. 56551/11
41. rozsudek ESLP ze dne 18. 10. 2011, ve věci Šafárik vs. Slovensko, č. 380/08, § 36
42. rozsudek ESLP ze dne 3. 11. 2011, ve věci Stoklasa vs. Polsko, č. 32602/08, § 33
43. rozsudek ESLP ze dne 10. 11. 2011, ve věci Mokallal vs. Ukrajina, č. 19246/10, § 44
44. rozsudek ESLP ze dne 12. 2. 2013, ve věci Yefimenko vs. Rusko, č. 152/04, § 102-104
45. rozsudek ESLP ze dne 21. 2. 2013, ve věci Veccek vs. Česká republika, č. 3252/09
46. rozsudek ESLP ze dne 15. 10. 2013, ve věci Gutsanov vs. Bulharsko, č. 34529/1
47. rozsudek ESLP ze dne 6. 11. 2014, ve věci Ereren vs. Německo, č. 67522/09
48. rozsudek ESLP ze dne 24. 3. 2015, ve věci GallardoSanchez vs. Itálie, č. 11620/07